

EUROOPA KOMISJON

Brüssel, 12.10.2011
KOM(2011) 666 lõplik

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Laiemisstrateegia ja peamised ülesanded 2011. ja 2012. aastal

{SEK(2011) 1200 lõplik}
{SEK(2011) 1201 lõplik}
{SEK(2011) 1202 lõplik}
{SEK(2011) 1203 lõplik}
{SEK(2011) 1204 lõplik}
{SEK(2011) 1205 lõplik}
{SEK(2011) 1206 lõplik}
{SEK(2011) 1207 lõplik}

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Laiemisstrateegia ja peamised ülesanded 2011. ja 2012. aastal

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu laiemisprotsess on jõudnud uude etappi. Ühinemisläbirääkimiste lõpuleviimine Horvaatiaga, mis avas võimaluse saada 2013. aasta keskel liikmeks, toetab laastavate Balkani konfliktide järel 1990ndatel vastu võetud poliitikat, mille eesmärk on tuua rahu, stabiilsus, demokraatia ja lõpptulemusena ELi liikmesus kogu piirkonnale. See on värske näide ELi laiemispoliitika muutusi toovast jõust, mis annab uut hoogu reformideks kõikides ühinevates riikides.

Euroopa Liidu lepingus sätestatud ELi laiemispoliitika¹ on vastus meie mandril elavate inimeste õigustatud soovile ühineda püüdlustes ühendatud Euroopa ülesehitamiseks. Kesk- ja Ida-Euroopa riikide integreerimine viimasel aastakümnel on näidanud, et laiinemine toob kasu ELile tervikuna ja annab ELile paremad võimalused tegelemiseks ülemaailmsete probleemidega.

Laiemispoliitika on osutunud mõjusaks vahendiks, millega ühiskonda muuta. ELiga juba ühinenud riikides ja ELiga ühinevates riikides on toimunud muljetavaldavad muutused tänu ühinemisest ajendatud demokraatlikele ja majanduslikele reformidele. Pühendumine, tingimuslikkus ja usaldusväärsus on alati olnud ühinemisprotsessi ja selle edukuse keskmes.

ELi laiemispoliitika raamistik hõlmab endiselt Euroopa Ülemkogu 2006. aasta detsembri kohtumisel kokkulepitud laiendamise uuendatud konsensust, mis põhineb kohustuste täitmise kindlustamisel, tingimuste ausal ja täpsel täitmisel, heal suhtlemisel avalikkusega ning ELi suutlikkusel võtta vastu uusi liikmeid.

Laiemispoliitika abil suurendab ELi rahu, stabiilsuse, demokraatia ja jõukuse ala – need on hiljutiste arengute valguses omandanud uue tähenduse:

- vapustavad sündmused Vahemere lõunapiirkonnas ja Lähis-Idas ning ka nendest tulenev ebakindel olukord rõhutavad ELi laiemisprotsessiga tugevalt seotud stabiilsuse ja demokraatia tähtsust Kagu-Euroopas;
- hiljutine ülemaailmne finantskriis ja eurosooni praegused raskused on välja toonud riikide majanduse omavahelise sõltuvuse nii siin- kui sealpool ELi piire. Nimetatud sündmused rõhutavad majandus- ja finantsstabiilsuse täiendava tugevdamise ja kasvu edendamise tähtsust – seda ka ühinemisprotsessis osalevates riikides. Selle eesmärgi saavutamiseks on laiemisprotsess mõjuvõimas vahend.

Pärast viimase laiemispaketi vastuvõtmist on Lääne-Balkani riikides toimunud täiendavad positiivsed arengud. Ratko Mladići ja Goran Hadžići kinnipidamine ja üleandmine endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelisele kriminaalkohtule (EJRK) eemaldas viimase takistuse

---

¹ Artikkel 49.

Serbia Euroopa teelt ning see kujutab endast olulist sammu leppimise suunas. Belgradi ja Priština vaheline dialoog on käivitatud ning saavutatud on ka esimesed tulemused. Dialoogi üks eesmärke on liikuda edasi ELiga ühinemisel. Enamike laienemisprotsessis osalevate riikide puhul võib teatada edusammudest ELiga seotud reformide läbiviimisel. Viisavaba reisimist võimaldatakse veel kahe Lääne-Balkani riigi, Albaania ning Bosnia ja Hertsegoviina kodanikele.

Sellest hoolimata on mitmes riigis tähtsad reformid edasi lükatud, seda sageli riigisiseste poliitiliste arengute ja konfliktide tõttu. Viivitused ja tõkked on eriti tõsised Bosnias ja Hertsegoviinas ning Albaanias. Hea valitsemistava, õigusriik, haldussuutlikkus, töötus, majandusreform ja sotsiaalne kaasatus on enamikes riikides endiselt peamisteks lahendust vajavateks valdkondadeks. Seoses sõnavabadusega meedias on aset leidnud mitmed murettekitavad arengud. Erimeelsused staatuse üle mõjutavad endiselt negatiivselt nii Kosovot² kui ka kogu piirkonda. Hiljutised sündmused Põhja-Kosovos annavad põhjuse tõsiselt muret tunda. Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi nimeküsimus on ikka veel lahenduseta.

Islandi ühinemisprotsess on viimase aasta jooksul tublisti edasi liikunud. Edu läbirääkimistel on saavutatud tänu Islandi pikaajalise demokraatia jooksul hästi integreeritud struktuuridele, Euroopa majanduspiirkonna ja Schengeni ala liikmestaatusele ning kõrgetasemelisele avalikule haldusele.

Türgis on ühinemisprotsess endiselt kõige tõhusam raamistik ELiga seotud reformide edendamiseks, välis- ja julgeolekupoliitika küsimusi käsitleva dialoogi läbiviimiseks, majanduse konkurentsivõime tugevdamiseks ja energiaallikate mitmekesistamiseks. Ühinemisläbirääkimiste käigus ei ole kahjuks juba üle aasta osutunud võimalikuks avada uut läbirääkimispeatükki. Suhetes Türgiga tuleb käivitada uus konstruktiivne etapp, mis põhineb konkreetsetel sammudel ühist huvi pakkuvates valdkondades.

Horvaatia peatne ühinemine näitab seda, et laienemisprotsess on suunatud ümberkorralduslike mõjude maksimeerimisele asjaomastes riikides. 2006. aasta uuest laienemiskonsensusest tulenevaid laienemisprotsessi täiendusi hakati rakendama Horvaatias ja need on tõestanud oma väärtust. Käimasolevad ja tulevased läbirääkimised teiste ühineda soovivate riikidega peaks selle kogemuse ära kasutama. Eelkõige tuleks võimalikult vara tegeleda selliste keeruliste läbirääkimispeatükkidega nagu kohtusüsteem ja põhiõigused ning õigus, vabadus ja turvalisus, et anda kandidaatriigile piisavalt aega vajalike reformide korraldamiseks.

Horvaatia ühinemine on üks suurimaid samme Lääne-Balkani riikide ELiga lõimumise ajaloolises projektis. ELi Lääne-Balkani riike käsitlev poliitika on alati olnud kaasav – alguses toimus see piirkondliku lähenemise abil 1990ndatel, seejärel kõige väljapaistvamalt 1999. aastal alustatud stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi kaudu ning 2003. aastal Thessaloníkis toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumisel, kus kinnitati, et Lääne-Balkani riikide tulevik on ELis. Horvaatia liitumise eesmärk ei ole kaugeltki tõmmata Balkani riikide vahele jaotusjoont. Vastupidi, see ühinemine peaks innustama ülejäänud piirkonda kiirendama ELi-suunalist liikumist. Pidades silmas ELi kohustusi ning samuti ka piirkonna ajalugu ja geograafiat, kestab laienemisprotsess seni, kuni kõik Lääne-Balkani riigid on pärast tingimuste täitmist ELiga ühinenud.

---

² ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni 1244/1999 alusel.

Selles kontekstis lähtub komisjon täielikult iga riigi konkreetsetest edusammudest. Liikmesuse suunas liikumise kiirus sõltub peamiselt sellest, kuidas iga riik täidab kehtestatud kriteeriumid ja tingimused.

Horvaatia edukas kogemus edastab kindla sõnumi teistele laienemisprotsessis osalevatele riikidele:

- EL täidab oma kohustused, kui kõik tingimused on täidetud;
- ühinemiskriteeriumid ja -tingimused nõuavad pingutust ja nende rakendamist jälgitakse üha kasvava tähelepanuga. See ei kujuta endast siiski takistust, vaid võimaldab kandidaatriigil saavutada parema valmisoleku, mis on ühinemisel kasuks nii riigile endale kui ELile;
- kahepoolseid vaidlusi naabritega peaks ja neid saab käsitleda dialoogi ja kompromisside abil kooskõlas kehtestatud põhimõtetega.

Laiemisprotsessi usaldusväärsus on oluline element reformide edendamisel laienemisprotsessis osalevates riikides ja liikmesriikide toetuse tagamisel. Viimasel aastal toimunud arengud on kinnitanud, et käegakatsutavaid tulemusi teel ELi poole on võimalik saavutada ka enne ühinemist, seda asjaomaste tingimuste täitmise korral. Käesolevas teatises esitatud komisjoni soovitused, mis käsitlevad ühinemisprotsessi edasisi etappe ning viisavabastuse laiendamist Albaaniasse ning Bosniasse ja Hertsegoviinasse on selle kõnekad näited. Teisalt, kui poliitilist tahet ja kohusetundlikkust saavutada kindlaid tulemusi on vähe või ei ole üldse, siis ühinemisprotsess ei ole edenenu ja on oht, et see takerdub.

Käesolevas teatises hinnatakse, millises seisus on praegu Lääne-Balkani riike, Türgit ja Islandit hõlmav Euroopa Liidu laienemiskava. Hindamisel, mis põhineb teatisega kaasasolevatel riigipõhistel põhjalikel analüüsidel³, võetakse arvesse riikide saavutusi liikmesuseks ettevalmistamisel, vaadatakse, kuhu nad on tänaseks jõudnud, hinnatakse nende väljavaateid tulevateks aastateks ning tehakse mitmeid soovitusi. Nagu ka varasematel aastatel, nii pööratakse suurendatud tähelepanu peamistele raskustele.

2. PEAMISED ÜLESANDED

2.1. Suurem tähelepanu õigusriigi ja avaliku halduse reformi tugevdamisele

Õigusriigi tugevdamine on ELi liikmesuse suunas liikuvate riikide puhul määratletud endiselt kui peamine ülesanne ning väga tähtis tingimus. Viimastel aastatel on sellele küsimusele pööratud kooskõlas uue laienemiskonsensusega üha rohkem tähelepanu ühinemisprotsessi kõikides etappides.

Õigusriigile seatud rõhuasetus kajastus nende teemade põhjalikul arutamisel Horvaatiaga toimunud ühinemisläbirääkimistel, eelkõige kohtusüsteemi ja põhiõiguste ning õiguse, vabaduse ja turvalisuse peatükkide käsitlemisel. Õigusriigi küsimuste kaalukus põhiprioriteetide seas, mis on seatud tingimuseks ühinemisläbirääkimiste alustamiseks Albaania ja Montenegroga, on veel üks näide selle valdkonna tähtsuse suurendamisest enne tegelikke läbirääkimisi.

---

³ Riikide aruannete kokkuvõtted ja järelused on lisatud käesolevale teatisele.

Horvaatiaga peetud ühinemisläbirääkimistelt saadud kogemust kasutatakse käimasolevate ja tulevaste läbirääkimiste pidamisel teiste riikidega. Selleks esitab komisjon kohtusüsteemi ja põhiõiguste ning justiits- ja siseküsimuste teemade kohta uue lähenemisviisi. Neid teemasid tuleks ühinemisprotsessis varakult käsitleda ning avada tegevuskavade alusel vastavad peatükid, kuna nende puhul on oluline saada veenvaid tulemusi. Komisjon esitab korrapäraselt protsessi igas etapis aruande nendes valdkondades vastavalt tegevuskavades määratletud eesmärkidele saavutatud tulemuste kohta ning teeb vajadusel ettepaneku parandusmeetmete võtmiseks. Ühinemiseelse abi rahastamisvahendi vahendid suunatakse selle protsessi toetuseks.

Ühinemiseelse protsessi raames on komisjon riike julgustanud looma sõltumatut ja tõhusat kohtusüsteemi ning kõrvaldama olemasolevaid puudujääke. Horvaatia on parandanud kohtunike määramise süsteemi, Serbia on alustanud kohtunike ja prokuröride tagasimääramise korra läbivaatust, Montenegro alustas kohtusüsteemi käsitlevate peamiste põhiseaduslike ja õigussätete läbivaatamist. Kosovo on kohtunike ja prokuröride kontrollimise lõpetanud.

Korruptsioonivastane võitlus on enamikes laienemisprotsessis osalevates riikides õigusriigi valdkonna üks peamisi mureküsimusi. Korruptsioon on endiselt tõsine probleem, mis ei mõjuta üksnes kodanike igapäevaelu tähtsaid valdkondi, näiteks tervishoidu ja haridust. Sellel on ka oluline negatiivne mõju investeeringutele ja äritegevusele ning see kahjustab riigi eelarvet, eelkõige riigihangete ja erastamise valdkondades. Komisjon on viimastel aastatel teravdanud oma tähelepanu laienemisprotsessis osalevates riikides toimuvale korruptsioonivastasele võitlusele.

Laiemisprotsessis osalevate riikidega töötades saadud oluline kogemus on aidanud välja töötada ELi enda lähenemise korruptsioonivastasele võitlusele kõikides poliitikavaldkondades, nii liidusiseselt kui -väliselt⁴. Samal ajal kui komisjon loob liikmesriikide jaoks korruptsiooni seiremehhanismi, peab ta endiselt ühinemiseelsete ettevalmistuste algetappidest alates esmatähtsaks korruptsioonivastase poliitika jälgimist laienemisprotsessis osalevates riikides, pöörates suuremat tähelepanu tulemustele ja jätkusuutlikkusele. Komisjon toetab samuti tihedat koostööd rahvusvaheliste rahastajate vahel, et tagada vahendite optimaalne kasutamine.

Võitlus organiseeritud kuritegevuse vastu on laienemisprotsessis osalevate riikide jaoks endiselt tähtsal kohal. See on tihedalt seotud korruptsioonivastase võitluse ja sõltumatu kohtusüsteemi loomisega. Paljude kuritegude piiriülene olemus muudab võitluse organiseeritud kuritegevuse vastu keeruliseks. *Piirkondlik koostöö õiguskaitseasutuste ja kohtute vahel*, sealhulgas kutsealaste võrgustike loomine, on eriti tähtis selle probleemiga tegelemisel. Komisjon toetab selliste piirkondlike prokuröride võrgustike loomist, mida abistavad liikmesriikide eksperdid ja ka asjaomased Euroopa agenduurid. Komisjon aitab piirkonnas samuti luua koordineeritud tunnistajakaitse süsteeme.

Viimase aasta jooksul on komisjon tõhustanud *õigusriigiteemalist dialoogi* Lääne-Balkani riikidega. Eesmärk on tugevdada ettevalmistusi ühinemiseelse protsessi varajastes etappides, mis põhinevad justiits- ja siseküsimuste valdkonna üksikasjalikel analüüsidel. Selleks lähetati enamikesse laienemisprotsessis osalevatesse riikidesse eksperte. Komisjon tõhustas koostööd

---

⁴ Seda kajastatakse komisjoni hiljutises teatises korruptsioonivastase võitluse kohta KOM(2011) 308 lõplik.

ja teabevahetust nii asjaomaste ELi ametitega, sealhulgas Europoli, Frontexi, Eurojusti ning Narkootikumide ja Narkomaania Euroopa Järelevalvekeskusega, kui ka piirkondlike algatuste, Euroopa Nõukogu ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega. Võrdlevat hindamist kohaldatai võimaluse korral juba protsessi varajastes etappides. Bosnia ja Hertsegoviinaga alustati õigusemõistmist käsitlevat struktureeritud dialoogi ning komisjon teeb ettepaneku samasuguse dialoogi pidamiseks Kosovoga õigusriigi teemal, eesmärgiga käsitleda selle valdkonna probleeme ning toetada kohtusüsteemi reformi.

Avaliku halduse reform, mille eesmärk on suurendada läbipaistvust, usaldusväarsust ja tõhusust ning mis on tähtis demokraatia ja õigusriigi seisukohalt, on enamikes laienemisprotsessis osalevates riikides endiselt üks põhiprioriteete. Asjakohased haldusmenetlused, eelkõige inimressursi ja riigi rahanduse juhtimise osas, on üliolulised ELi õigustiku rakendamisel. Riikidel tuleb rohkem pingutada, et üldiste riiklike strateegiate alusel parandada oma avalikku haldust.

Mõnes ühinemisprotsessis osalevas riigis on üha rohkem tõendeid selle kohta, et valitseva partei ja riigi erinevatest rollidest ei peeta piisavalt kinni. Selline käitumine õõnestab tõsiselt õigusriiki ja demokraatia toimimist.

2.2. Sõnavabaduse tagamine meedias

Sõnavabadus on põhiõigus, mida kaitseb rahvusvaheline õigus ja mis moodustab pluralistliku demokraatia toimimise lahutamatu osa. Ühinemisprotsessis on selle vabaduse tagamine kõige tähtsam Kopenhaageni poliitilistest liikmesuse kriteeriumidest.

Laiemisprotsessis osalevaid riike iseloomustatakse üldiselt kui pluralistliku meediamaastikuga riike. Mitmes riigis on selles valdkonnas hiljuti toimunud siiski negatiivne areng. See on väga murettekitav. Komisjon uurib täiendavalt sõnavabadust käesolevale teatisele lisatud aruannetes, kus lühidalt kirjeldatakse iga riigi olukorda.

Probleemid sõnavabaduse ja meediaga hõlmavad järgmist: poliitiline sekkumine, mis mõnikord avaldub õigussüsteemi kaudu; majanduslik surutis; kuritegevuse ja korrupsiooni kasutamine meedia mõjutamiseks; ajakirjanike ebapiisav kaitse ahistamise ja või isegi vägivaldsete rünnakute eest. Majanduslikud raskused on seotud läbipaistvuse puudumisega ja omandiõiguste kontsentreerumisega, ausa konkurentsi puudumisega ning turgu reguleerivate asutuste sõltumatuse puudumisega. Mitmetes laienemisprotsessis osalevates riikides ei ole meediat käsitlevate õigusaktide rakendamine tervikuna rahuldaval tasemel. Paljudel juhtudel on mitme aasta möödudes endiselt lahenduseta ajakirjanike vastu toime pandud rünnakud, sealhulgas tapmised. Türgis ei kaitse õiguslik raamistik sõnavabadust veel piisavalt. Tõsist muret tekitavad ajakirjanikega seotud rohkearvulised kohtuasjad ja nende vastu esitatud süüdistused ning põhjendamatud surveavaldused meediale.

Kõik need küsimused piiravad oluliselt valitsuskriitiliste seisukohtade väljendamist meedias ning pidurdavad uurivat ajakirjandust. Meediaväljaanded ja ajakirjanikud on sageli sunnitud tegelema enesetsensuuriga.

Oluline on, et laienemisprotsessis osalevad riigid kindlustaks avatud ja pluralistliku meediamaastiku, kus oleks kriitilisel ja sõltumatul ajakirjandusel võimalik tegutseda. Avalik-õiguslikul ringhäälingul tuleb oma ülesannete täitmiseks parandada oma majanduslikku positsiooni ning autonoomiat. Samal ajal peaks meediatöötajad oma valdkonda ise reguleerima põhjalike eetikakoodeksite ja erialastele standardite abil.

Komisjon korraldas 2011. aasta mais sõnavabaduse teemal konverentsi, mis koondas meedia ja kodanikuühiskonna sidusrühmi Lääne-Balkani riikidest ja Türgist. Konverentsi eesmärk oli jõuda lisaks valitsuse ametlike koostööpartneritele ka nendeni, kes asjaga otse seotud on, ning kuulata nende seisukohti ning kogemusi. Konverentsi järeldusi kasutatakse edaspidi komisjoni selle valdkonna töös.

Komisjon jälgib tähelepanelikult laienemisprotsessis osalevate riikidega sõlmitud lepingute ning nendega peetava struktureeritud dialoogi raames toimuvaid arenguid. Neid teemasid käsitletakse edaspidi ühinemisläbirääkimistel, eelkõige kohtusüsteemi ja põhiõiguste peatüki raames. Komisjon määratleb prioriteedid ning julgustab valitsusi pingutama, et jõuda sõnavabaduse valdkonnas Euroopa standarditeni. Selleks tihendatakse koostööd asjaomaste partnerriikidega ja rahvusvaheliste organisatsioonidega – ennekõike Euroopa Nõukogu ja Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooniga. Jätkatakse dialoogi ajakirjanike ja nende ametiliitudega.

2.3. Piirkondliku koostöö ja leppimise tõhustamine Lääne-Balkani riikides

Piirkondlik koostöö ja heanaaberlikud suhted on stabilisatsiooni- ja assotsieerimisprotsessi olulised osad ning komisjon jälgib neid tähelepanelikult ühinemisprotsessi igas etapis. Piirkondlik koostöö toetab ja tõhustab leppimist piirkonnas, mis on hiljuti pidanud taluma suuri konflikte. Piirkondlik koostöö ja kaubandus saaks sinna tuua täiendavat majanduslikku kasu. Samuti on selline koostöö lahutamatu osa ELiga integreerimisprotsessist, mis sageli eeldab piirkondlikke lähenemisviise ja meetmeid.

Selles osas on viimase aastakümne jooksul saavutatud märkimisväärset edu ning viimasel aastal on astunud vajalikke täiendavaid samme. Piirkonna, eelkõige Serbia ja Horvaatia juhtide visiidid naaberriikidesse ning samuti 1990ndate aastate konfliktide kohta tehtud avaldused on olulisel määral edendanud piirkondlikku leppimist. Pagulaste tagasipöördumist käsitlev Sarajevo protsess, mis hõlmab Serbiat, Horvaatiat, Bosniat ja Hertsegoviinat ning Montenegrot, jõuab lähiaegadel eduka lõpuni. Valitsusväliste organisatsioonide ja kodanikuühiskonna algatused, näiteks inimõigustealane noorte algatus, tõe- ja lepituskomitee ning Igmani algatus, täidavad tähtsat osa lepituse edendamisel valitsusvälistes ringkondades, st piirkonna kodanike seas.

Koostöö toimib ja areneb hästi sellistes spetsiifilistes valdkondades nagu energiaühendus, ühine lennunduspiirkond ja ühised koolitused nüüdseks täiesti toimivas avaliku halduse piirkondlikus koolis (ReSPA). 2010. aasta detsembris esitas komisjon Doonau piirkonna arengu kiirendamise strateegia⁵, mille liikmesriigid seejärel heaks kiitsid. Piirkondlik kaubandus Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu (CEFTA) raames kasvab ja lepingut laiendatakse sellistesse valdkondadesse nagu konkurentsipoliitika, tollitõkete kaotamise jätkamine ja teenuste liberaliseerimine. Piirkondlik koostöönõukogu (RCC) alustas kolme aasta pikkuse strateegia ja tööprogrammi rakendamist, püüeldes tulemuspõhisema tegevuse poole.

---

⁵ Strateegia hõlmab koostööd Doonau vesikonna riikide seas keskkonna, transpordi, energia, sotsiaalmajandusliku arengu, haridus- ja teadustegevuse ning turvalisuse ja julgeoleku valdkondades. Laienemisprotsessis osalevate riikidest osalevad selles strateegias Horvaatia, Serbia, Bosnia ja Hertsegoviina ning Montenegro. Vt KOM(2010) 715 lõplik ja nõukogu 13. aprilli 2011. aasta järeldused.

Samal ajal takistavad möödunud konfliktidest tulenevad küsimused ja teised kahepoolsed küsimused endiselt stabiilsuse saavutamist Lääne-Balkani riikides ning see mõjutab piirkondlikku koostööd, riikidevahelisi suhteid ning samuti riigisisest toimimist ja reformiprotsessi. Allesjäänud küsimustega tuleb tegeleda kiiremas korras. Nende lahendamine kõrvaldab peamise tõkke Lääne-Balkani riikide ELi teelt.

Endiselt takistavad *etniliste rühmadega* ehk *staatusega seotud vaidlused*, eelkõige Bosnias ja Hertsegoviinas ning Kosovos, institutsioonide normaalset toimimist, piduravad reformiprotsessi ja Euroopa tegevuskava ning mõjutavad mõnikord piirkonda laiemalt. Komisjon on seisukohal, et ELi poole püüdlemine on nendele riikidele parim moodus selliste probleemidega tegelemiseks. Selles kontekstis on väga tähtsad hiljutised arengud, eelkõige ELi vahendatud Belgradi–Priština dialoog. Möödunud augustis tähistatud Ohridi raamlepingu allkirjastamise kümnes aastapäev on meeldetuletus sellest, et keeruliste rahvusküsimustega saab edukalt tegeleda dialoogi ja kompromissi abil.

Hiljuti saavutati positiivseid tulemusi tänu sellele, et suudeti lahendada piirkondlikes algatustes *osalemise* probleemid, mis tulenesid erimeelsustest Kosovo staatuse üle, kuid selles osas tuleb rohkem ära teha. Belgradi–Priština dialoogi raames jõuti kokkuleppele, et Serbia aktsepteerib Kosovo tollitempleid. See peaks võimaldama CEFTA raames taastada piirkondliku kaubavahetuse. Enne seda taastati CEFTA ja RCC kohtumised kõikide poolte osavõtul ning allkirjastati Euroopa – Vahemere piirkonna konventsioon sooduspäritolureeglite kohta. Erimeelsused Kosovo staatuse üle takistavad siiski endiselt transpordiühenduse asutamislepingu lõplikku vormistamist ja allkirjastamist ning Kosovo ja teiste Lääne-Balkani partnerite autonoomsete kaubandusmeetmete laiendamist. Need erinevused on endiselt takistuseks ELi ja Kosovo vaheliste lepinguliste suhete arendamisele.

Piirkondliku koostööga seotud küsimuste ulatusliku kokkuleppega tegeletakse praegu Belgradi–Priština dialoogi raames. Komisjon kutsub kõiki asjaomaseid pooli jätkama praktiliste ja pragmaatiliste lahenduste otsimist, et tagada piirkondlikus koostöös osalemine kõigile, ilma et see mõjutaks erinevaid seisukohti Kosovo staatuse küsimuses. Viimastel aastatel saavutatud edu näitab, et see on võimalik.

Püsiva leppimise saavutamiseks on oluline lõpule viia õigusemõistmine endises Jugoslaavias *sõdade jooksul toime pandud kuritegude* eest. Koostöö EJRK-ga on endiselt oluline tingimus Lääne-Balkani riikide ühinemisprotsessis. Kahe süüdistatava hiljutised kinnipidamised ja üleandmised Haagile oli suur edasimineku suunal. Komisjon kutsub ka asjaomaseid valitsusi üles tõhustama kohtupidamist kodusõja ajal toime pandud kuritegude üle.

Komisjon suhtub väga tõsiselt jaanuaris Euroopa Nõukogu Parlamentaalsel Assambleel kinnitatud aruandesse (Marty aruanne), milles käsitletakse väidetavalt Kosovo konflikti ajal ja pärast seda toime pandud kuritegusid, sealhulgas inimorganitega kauplemine. Komisjon toetab täielikult Euroopa Liidu õigusriigimissiooni (EULEX) korraldatud uurimist, rõhutab tunnustajakaitse tähtsust ning tervitab Brüsselis asuva EULEXi töökonna loomist ning samuti töökonnasisest koostööd asjaomaste valitsustega.

Üldiselt on oluline, et piirkonna valitsused ja kodanikuühiskonnaorganisatsioonid teeavad rohkem selgitustööd kodanike hulgas, et leppimine on Euroopa tuleviku lahutamatu osa ning sõjakuritegude üle õigusemõistmine on selle protsessi vältimatu osa. Poliitilised juhid peaksid vältima avaldusi ja meetmeid, mis võivad need olulised põhimõtted seada kahtluse alla.

Pooleliolevad *kahepoolsed küsimused* tuleb asjaomastel pooltel kindlakäeliselt lõpule viia laienemisprotsessi võimalikult varajases etapis, järgides heanaaberlikkuse põhimõtet ja võttes arvesse ELi huve tervikuna. Komisjon innustab neid tegema piiritülide lahendamiseks kõik võimaliku kooskõlas kehtestatud põhimõtete ja vahenditega, pöördudes vajaduse korral Rahvusvahelise Kohtu poole. Kahepoolsed küsimused ei tohi ühinemisprotsessi pidurdada. Komisjon on valmis hõlbustama lahenduste otsimiseks vajalike poliitiliste stiimulite kujundamist ja toetama sellega seotud algatusi.

Sloveenia ja Horvaatia vaheline piiriküsimusega seotud arbitraazikokkuleppe, mille rakendamisega alustatakse hiljem sel aastal, sillutab tee kahepoolsete küsimustega tegelemisele. Komisjon innustab endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi nimeküsimuse vaidluse pooli töötama käimasoleval ÜRO-juhitud läbirääkimistel samasuguses konstruktiivses õhkkonnas.

2.4. Jätkusuutliku majanduse taastumise saavutamine ja Euroopa 2020 eesmärkide omaksvõtmine

Kõik laienemisprotsessis osalevad riigid on nüüdseks taastumisteel, ehkki liiguvad erineva kiirusega: Türgi on kriisist väljunud tugevama majandusega ning riigi majanduskasv on endiselt muljetavaldav, kuid üha rohkem esineb märke ülekuumenemisest. Lääne-Balkani riikide majandus hakkab samuti taastuma, ehkki läheb veel aega kriisieelse tasemeni jõudmiseks. Islandi majandus jätkab paranemist kriisi ajal kogetud suurte majandushäirete tagajärgedest.

Laiemisprotsessis osalevad riigid on siiski vastamisi suurte sotsiaalmajanduslike raskustega. Töötuse tase on jätkuvalt väga kõrge ja kasvab enamikes riikides. Kosovos, Bosnias ja Hertsegoviinas ning endises Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis on töötuse tase Euroopa riikidest kõige kõrgemal. Tööturul osalemise määrad on madalad, eelkõige naiste ja noorte hulgas, ning probleeme põhjustab endiselt laialt levinud mitteametlik tööhõive. Lääne-Balkani riikidest pärit ekspordis, mis aitab majandusel taastuda, domineerivad endiselt madala lisandväärtusega tooted, sealhulgas toorained, mis on avatud hinnakõikumistele ja arenevate turgude tugevale konkurentsile.

Enamik laienemisprotsessis osalevaid riike on säilitanud üldiselt konservatiivse makromajanduspoliitika. Eelarve konsolideerimine ja tööjõuturu reform on lühiajalistest prioriteetidest endiselt kõige kiireloomulisemad ning peegeldavad valdavalt samu raskusi, millega EL hetkel silmitsi on. Konkurentsivõime ja investeerimiskliima parandamiseks on vaja korraldada rohkem struktuurireforme, et seeläbi kaasata välismaiseid otseinvesteeringuid, edendada töökohtade loomist ning tagada kestlik kasv. Lääne-Balkani riikides tekitab erilisi raskusi avaliku halduse suutlikkuse suurendamine ning õigusriigi tugevdamine, sealhulgas kohtusüsteemi reformimine ning laialt levinud korruptsiooniga võitlemine. Edu nendes valdkondades muudaks ettevõtluskeskkonna soodsamaks. Avalikud teenused ettevõtetele ja investeeringud taristusse on piiratud.

Tööjõuturu reformid, sealhulgas sotsiaalsüsteemi läbivaatamine, maksustamisküsimused ja haridussüsteemi uuendused, peaksid aitama käsitleda Lääne-Balkani riikide peamisi struktuurseid nõrkusi ning takistusi, mis segavad tugevama, jätkusuutlikuma ja kaasava kasvu saavutamist.

Euroopa 2020 strateegia eesmärkide omaksvõtmine

Euroopa 2020 on ELi käesoleva aastakümne kasvustrateegia, mis muutub maailmas aitab Euroopa majandusel areneda arukaks, jätkusuutlikuks ja kaasavaks. Laienemisprotsessis osalevaid riike julgustatakse ühinema Euroopa 2020 strateegiaga ja selle juhtalgatustega⁶. Strateegiaga luuakse oluline pidepunkt reformide korraldamiseks.

Euroopa 2020 eesmärke kajastatakse vastavalt vajadusele komisjoni ja laienemisprotsessis osalevate riikide vahel peetavates majanduspoliitikat ning tööhõive- ja sotsiaalpoliitikat käsitlevates dialoogides. Komisjon on Euroopa 2020 eesmärkide saavutamiseks aidanud kavandada finantsabi, eelkõige seoses sotsiaalmajandusliku arenguga. Komisjoni koostöös rahvusvaheliste finantseerimisasutustega võetakse neid eesmärke arvesse.

Euroopa kestav võlakriis on rõhutanud riigi rahanduse usaldusväärset tähtsust ning komisjon jagab kandidaatriikide ja võimalike kandidaatriikidega mõningaid oma eksperdihinnangute vahetamise mehhanisme. ELi teostatav mitmepoolne järelevalve eelarve üle on selle eesmärgi saavutamisel tähtis vahend. Seda kohandatakse järk-järgult ELi tulevase tugevdatud majandusjuhtimisega.

Eraettevõtlike arendamise valdkonnas suunavad ELi väikeettevõtlusalgatuse⁷ sätteid poliitika koordineerimist Lääne-Balkani riikide ja Türgiga. Koordineerimine tugineb korrapärastele võrdlustele kindlaksmääratud ELi näitajatega ja selle tulemusel on koostatud laienemisprotsessis osalevate riikide riiklikke iseärasusi kajastavad läbiproovitud soovitusel. Komisjon teeb ettepaneku, et väikeettevõtlusalgatuse tulemusi võiks kasutada suunistena piirkonna väikese ja keskmise suurusega ettevõtete (VKE) seotud tulevaste meetmete jaoks.

Komisjon julgustab partneriteks olevaid rahvusvahelisi finantseerimisasutusi toetama Lääne-Balkani investeerimisraamistikku kaudu VKEde rahastamise uusi vorme, eelkõige omakapitali-, riskikapitali- ja tagatisme hhanisme. Komisjon kaasfinantseerib Lääne-Balkani VKE platvormi, mille eesmärk on tagatiste ja riskikapitali abil parandada VKEde juurdepääsu rahastamisele.

Teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas täidavad laienemisprotsessis osalevad riigid ELi algatustes osalemise tingimusi juba hästi. Laienemisprotsessis osalevad riigid võtavad osa teadusuuringute ja tehnoloogiaarenduse seitsmendast raamprogrammist ning konkurentsivõime ja innovatsiooniprogrammist. Praeguste näitajate kohaselt on need riigid investeringute ning teadus- ja innovatsioonipoliitika arengu osas siiski enamikel juhtudel märkimisväärselt allpool ELi keskmist taset. Ka eelolevatel ministrite kohtumistel julgustatakse piirkondlikke juhte tegelema tõsisemalt investeringute suurendamisega teadustöösse, innovatsiooni ja inimkapitali.

Laienemisprotsessis osalevad riigid peavad end *kliimamuutuste* talumiseks paremini ette valmistama ja suutma selle keeruka küsimusega tegelemiseks pingutada sama palju kui EL, sealhulgas tõstma sellealast teadlikkust. Progressiivne kliimaalne tegevus toob kasu vähem CO₂-heiteid tekitava arengu kaudu ning loob töökohti.

---

⁶ Euroopa 2020 peamised algatused on *Euroopa digitaalne tegevuskava, innovaatiline liit, noorte liikuvus, ressursitõhus Euroopa, üleilmastumise ajastu uus tööstuspoliitika, uute oskuste ja töökohtade tegevuskava, Euroopa vaesusevastase võitluse platvorm*.

⁷ KOM(2008) 394 lõplik.

Majanduslik taastumine veel ei kajastu paremas *sotsiaalses olukorras*. Allpool vaesuspiiri elav osa elanikkonnast on endiselt suur ning näitab Lääne-Balkani riikides kasvutendentsi. Mitteametliku tööhõive kõrge tase mõjutab negatiivselt sotsiaalset olukorda, eelkõige noori.

Töökohtade kindlustamine ja haavatavate rühmade kaasamine on prioriteet. Sotsiaalsektorisse on tegelikke investeeringuid tehtud siiski vähe ja koostöö rahvusvaheliste rahastajatega on takerdunud strateegilise planeerimise taha. Oma poliitilises dialoogis rõhutab komisjon tööhõive ja sotsiaalpoliitika tähtsust ning julgustab riike seadma nendes kahes valdkonnas selgeid ja realistlikke eesmärgi, et paremini suunata ja prioriteerida sotsiaalset planeerimist. Ühinevad riigid peaks hakkama järgima Euroopa vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastase platvormi eesmärgi.

Kasutusele tuleks võtta jätkusuutlikud meetmed kõikide haavatavate rühmade kaasamiseks ühiskonda. Rääkides eriti ebasoodsas olukorras olevast roma vähemusest, on komisjon kutsunud Lääne-Balkani riike ja Türgit tegema koostööd ELi romade platvormide raames, mis süstemaatiliselt jälgivad kaasamist ja pakuvad välja asjaomaseid meetmeid. Komisjon on korraldanud mitmeid seminare romade küsimustes, et julgustada piirkonna riike vaatama läbi diskrimineerimisvastased ja romade integreerimist parandavad asjaomased riiklikud tegevuskavad ja tõhustama nende rakendamist, eelkõige hariduse, tööhõive, eluaseme ja tervishoiu valdkonnas. Lääne-Balkani riikidel tuleb tugevasti pingutada, et hõlbustada ümberasustatud isikute kandmist rahvastikuregistrisse.

Parem *haridus ja koolitus* on jätkusuutliku ja solidaarse kasvu saavutamiseks vajaliku struktuurilise muutuse põhitegurid. Siiani on investeeringud haridusse, oskustesse ja kvalifikatsiooni olnud tavapäraselt madalal tasemel ja riikliku kvalifikatsiooni piirkondlik tunnustamine ebapiisav. Riiklikud haridussüsteemid ja taristu vajavad reforme ja rahvusvaheliselt võrreldavat kutseharidus-, üldharidus- ja koolitusprogramme, et lahendada praegust oskuste mittevastavust nõudmistele.

Komisjon avas kandidaatriikidele osalemiseks „Hariduse ja koolituse 2020” strateegilise raamistiku, millega endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik ja Montenegro ei ole veel ühinenud. Komisjon tegi ettepaneku töötada välja avatud koordineerimismeetodil põhinev Lääne-Balkani riikide haridus- ja koolitusplatvorm, et võimaldada kõikidel ühinevatel riikidel selles osaleda. Seeläbi tõhustatakse dialoogi peamiste poliitikaküsimuste üle ning tagatakse rakendamine ja seire. Lääne-Balkani riigid on kutsutud osalema ELi elukestva õppe programmi kesksetes meetmetes.

2.5. Transpordi- ja energiaõrgustike laiendamine

Parem transpordi- ja energiaalane koostöö ühinevate riikidega toob Euroopa kodanikele ja ettevõtetele otsest kasu. ELi koostöös kõikide naaberriikidega on transpordi ja energia omavaheline sidumine põhielement, mille abil edendada jätkusuutlikku majanduskasvu, kaubandust ja kultuurivahetust, tööhõivet ning parandada elutingimusi. Laienemisprotsessis osalevate riikide puhul on sellise koostöö eesmärk neid ühtlasi valmistada ette transpordi- ja energiaõrgustiku täielikuks ülevõtmiseks ja rakendamiseks.

Türgi, kes asub strateegilises asukohas Euroopa, Lähis-Ida ja Kaukaasia ristteel, on püsivalt arendanud ja tugevdanud oma sidemeid ELiga – selle näiteks on viimased arengud lennundusvaldkonnas või Türgi roll Lõuna-Euroopa gaasitransiidikoridori loomisel. Nende sidemete edasiarendamine toob kasu mõlemale poolele. Lõuna-Euroopa gaasitransiidikoridor tugevdab Euroopa varustuskindlust maagaasiga, kuna seeläbi antakse oluline panus

edastusteede laienemisse ja ergutatakse konkurentsi rahvusvahelisel gaasiturul. Komisjon toetab Türgit rahaliselt transpordivõrgustike edasiarendamisel, eelkõige seoses kiirraudteevõrgustikuga ja sadamarajatiste ajakohastamisega. Samal ajal tuleks Türgit julgustada oma gaasiturgu süvendama likviidsuse ja lepingulise paindlikkuse suurendamise abil. Sellise protsessi tulemusel tekib energiatarnekeskus, mille olemasolu suurendaks energiajulgeolekut veelgi.

Lääne-Balkani riikides on piirkondlik transpordivõrgustik määratletud Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuse (SEETO) raamistikus, milles on kindlaks määratud piirkondlikku huvi pakkuvad esmatähtsad projektid. Lääne-Balkani riigid osalevad koos ELi liikmesriikide ja teiste Euroopa riikidega 2006. aastal allkirjastatud Euroopa ühise lennunduspiirkonna lepingus. Transpordialane koostöö on ette nähtud ka Doonau strateegias.

Alates 2008. aastast on komisjon pidanud läbirääkimisi Lääne-Balkani riikidega transpordiühenduse loomise üle, millega luuakse integreeritud turg taristu ning maismaa-, siseveeteede- ja meretranspordi jaoks. Läbirääkimised on jõudnud viimasesse etappi, kuid erimeelsused Kosovo nimeküsimumes takistavad selle lõpetamist. Komisjon soovib tungivalt asjaomastel pooltel astuda vajalikud sammud, mis võimaldaks läbirääkimised kiiresti lõpetada ja leping allkirjastada.

Komisjon on teinud ettepaneku vaadata läbi ELi transpordialane üle-euroopaline võrgustik (TEN-T), et parandada ühendusi laienemis- ja naabruspoliitikaga hõlmatud riikidega⁸.

Energeetikavaldkonnas püüab ka EL võrgustikke integreerida, eelkõige toetades energiaühendust, mis võtab enda alla ELi ja selle liikmesriigid, kõik Lääne-Balkani riigid ning samuti mõned naaberriigid⁹. ELi energiaeeskirjadel põhinev energiaühendus loob avatud, läbipaistva ja konkurentsivõimelise piirkondliku turu, mis aitab investeringuid kaasata. Energiaühenduse õigustik hõlmab juba energia siseturгу, energiatõhusust ja taastuvenergiat ning samuti teatavaid osi keskkonna-, sotsiaal- ja konkurentsivaldkonna õigustikust. Seda laiendatakse, et hõlmata kohustuslikke naftavarusid ning samuti elektri- ja gaasiturge.

3. LAIENEMISPROTSESSIS OSALEVATE RIIKIDE EDUSAMMUD JA TEGEVUSKAVA 2011. JA 2012. AASTAKS

3.1. Lääne-Balkani riigid

Horvaatia

Ühinemisläbirääkimised Horvaatiaga lõpetati juunis. See toimus tänu sellele, et Horvaatia täitis viimase aasta jooksul kõikide valdkondade sulgemise kriteeriumid, kaasaarvatud sellised rasked peatükid nagu kohtusüsteem ja põhiõigused ning konkurentsipoliitika. Horvaatia on saavutanud häid tulemusi korruptsioonivastases võitluses, kehtestanud kohtunike ja prokuröride määramiseks uue objektiivse ja läbipaistva süsteemi ning on tublisti täiendanud tagasipöörduvate pagulaste eluaseme hankimise programme. Märkimisväärselt on edasi mindud raskustes olevate laevatehaste ümberkorraldamisega.

---

⁸ KOM(2011) 415 lõplik.

⁹ Türgi on vaatleja. Kaasatud naaberriigid on Ukraina ja Moldova täisliikmetena ning Gruusia ja Armeenia vaatlejatena.

Ühinemisläbirääkimiste tulemus lisatakse ühinemislepingusse, mis peaks Euroopa Ülemkogu juunis toimunud kohtumise kohaselt allkirjad saama aasta lõpus. See võimaldab Horvaatial ühineda ELiga 1. juulil 2013, tingimusel et vajalikud ratifitseerimisprotseduurid on lõpetatud. Horvaatia on ilusti edasi liikunud ettevalmistuste tegemisel, et võtta ühinemisel enda kanda liikmesusega kaasnev vastutus. Horvaatia täidab Kopenhaageni poliitilisi kriteeriume. Eeldatakse, et majanduslikud ja õigustikuga seotud kriteeriumid täidetakse 1. juuliks 2013. Sama tempo tuleb säilitada.

Horvaatia peab edasi arendama ühinemisläbirääkimiste käigus rakendatud reforme ja väljaarendatud suutlikkust. Komisjon jälgib tähelepanelikult kõikide Horvaatia võetud kohustuste täitmist ning riigi jätkuvaid ettevalmistusi, et võtta ühinemisel enda kanda liikmesusega kaasnev vastutus. Jälgimisel keskendutakse eelkõige järgmistes valdkondades võetud kohustustele: kohtusüsteem ja põhiõigused, õigus, vabadus ja turvalisus ning konkurentsipoliitika.

Komisjoni järelevalve hõlmab seiretabelite korrapärasest ajakohastamist, stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu alusel peetavat dialoogi, vastastikuseid hindamissmissioone, ühinemiseelset majandusprogrammi ja fiskaalteatsi. Komisjon esitab iga kuue kuu järel kuni Horvaatia ühinemiseni hinnangud Horvaatia poolt nimetatud peatükkides võetud kohustuste täitmise kohta. 2012. aasta sügisel esitatakse Euroopa Parlamendile ja nõukogule üldine seirearuande.

Kui järelevalve tegemise jooksul leitakse murettekitavaid küsimusi ning Horvaatia neid ei lahenda, saadab komisjon Horvaatia ametiasutustele vajadusel varajased hoiatamiskirjad ning võib nõukogule teha ettepaneku võtta kõik asjakohased meetmed juba enne ühinemist. Ühinemislepingus, nagu ka viiendas laienemisprotsessis, on üldine majanduslik kaitseklausel, siseturu kaitseklausel ja õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonna kaitseklausel.

Loodetakse, et Horvaatia jätkab aktiivset osalemist Lääne-Balkani riikide piirkondlikus koostöös. Komisjon ootab Sloveenia ja Horvaatia vahelise piiriküsimusega seotud arbitraažikokkuleppe rakendamist. Komisjon toetab nimetatud lepingus ettenähtud arbitraažikohtu loomist ja toimimist. Komisjon tervitab Horvaatia valitsuse avaldust toetada teisi piirkonna riike teel ELi liikmesuse poole ning julgustab Horvaatiat enne ühinemist lahendama naabritega veel pooleliolevad kahepoolsed küsimused. Samal ajal peaks poliitilised juhid vältima selliseid avaldusi ja meetmeid, mis seaks kahtluse alla lepituse tähtsuse või eiraks sõjakuritegude tõsidust.

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik

Juunis toimunud parlamendivalimised endises Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis korraldati üldiselt kooskõlas rahvusvaheliste standarditega ning riik on jätkanud ühinemisega seotud reformide elluviimist. Koalitsioonivalitsus on püsinud stabiilne. Riik täidab poliitilisi kriteeriume endiselt piisavalt. Teatavaid edusamme on tehtud parlamendi, kohtusüsteemi, avaliku halduse ning vähemuste kaitse reformi osas, ehkki põhiprobleemid püsivad. Täiendavaid jõupingutusi on vaja eelkõige seoses sõnavabadusega meedias, kohtusüsteemi sõltumatusega, avaliku halduse reformiga ja korrupsioonivastase võitlusega. Poliitilised jõud peavad tegema suuremaid pingutusi koostöös.

Riik täidab endiselt stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust (SAA) tulenevaid kohustusi. Komisjon jääb oma ettepaneku juurde liikuda edasi stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingus sätestatud ühinemise teise etappi ja julgustab nõukogu selles osas viivitamatult tegutsema.

Komisjon märgib, et nõukogu ei ole suutnud järgida komisjoni 2009. aasta soovitusi avada ühinemisläbirääkimised endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigiga. Selle riigi ühinemisprotsessi edasiviimine järgmisesse etappi mõjuks positiivselt nii reformide korraldamisele, etniliste rühmade vahelistele suhetele kui ka kogu piirkonnale.

Kreeka ja endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi vaheline vaidlus viimatimainitu nime üle on nüüdseks olnud lahenduseta kakskümmend aastat. ÜRO egiidi all on dialoogi peetud alates 1990ndatest ja 2009. aastast alates on seda täiendatud kahepoolsete kontaktidega, ka peaministrite tasemel. Nende protsesside tulemusi peab veel ootama. Heanaaberlike suhete säilitamine, sealhulgas ÜRO egiidi all nimeküsümise üle läbirääkimine ja mõlemale osapoolle vastuvõetava lahenduse leidmine, on äärmiselt tähtis. Samuti tuleb komisjon meelde, et tuleks hoiduda vastastikuseid suhteid negatiivselt mõjutada võivatest tegevustest ja avaldustest. Nimeküsümise lahendamine on ammu ületanud tähtsust.

Montenegro

2010. aasta detsembris andis Euroopa Ülemkogu Montenegrole kandidaatriigi staatuse ja kinnitas ühinemisläbirääkimiste avamiseks seitse põhiprioriteeti, mis on määratletud komisjoni arvamuses Montenegro Euroopa Liidu liikmeks astumise avalduse kohta.

Arvamuse vastuvõtmisest saadik on Montenegro tublisti edenenud Kopenhaageni poliitiliste kriteeriumide täitmisel, saavutades üldiselt rahuldavaid tulemusi, eelkõige määratletud põhiprioriteetide osas. Õiguslikku ja institutsioonilist raamistikku on parandatud eesmärgiga tugevdada parlamendi tööd ja valimissüsteemi, muuta avalik haldus professionaalsemaks ja apoliitiliseks, suurendada kohtusüsteemi sõltumatust ja usaldusväarsust, korruptsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastast võitlust, meediavabadust ja koostööd kodanikuühiskonnaga. Jätakuvalt tuleb siiski teha jõupingutusi, et jõuda täiendavate tulemusteni õigusriigi valdkonnas, eelkõige seoses korruptsiooniga kõrgema tasandi ametnike hulgas ja organiseeritud kuritegevusega. Positiivseid samme on samuti astunud diskrimineerimisvastase poliitika ja ümberasustatud isikute olukorra parandamisel. Nüüd tuleb see tegelikult ellu viia ja vähendada haavatavate rühmade, sealhulgas ümberasustatud isikute diskrimineerimist.

Komisjon pöörab teravdatud tähelepanu Montenegro arengu jälgimisele seoses õigusriigiga ja diskrimineerimisvastase võitlusega, et nendes valdkondades korraldataks reforme endise hooga, ning jätkab Montenegro toetamist ELiga seotud reformide rakendamisel.

Albaania

Albaania sisepoliitikas domineerib endiselt valdavalt poliitiline ummikseis, mida täiendavad konfliktid arengud. Vägivaldsed kokkupõrked valitsusvastaste protestijate ja politsei vahel lõppesid nelja isiku surmaga ning suurendasid usaldamatust poliitiliste jõudude ning samuti teatavate riigiasutuste vastu. Mais toimunud kohalikel valimistel, mis hinnangute kohaselt olid avatud ja läbipaistvad, esines ilmseid puudusi, millega tuleb tegeleda. Eelkõige suurendasid valitseva enamuse ja opositsiooni vahelist polariseerumist vaidlused Tirana linnapea valimistel kaduma läinud hääletusedelite lugemise üle.

Seetõttu on hädavajalik, et Albaania poliitilised jõud taastaksid ja säilitaksid poliitilise dialoogi, mis võimaldaks peamistel demokraatlikel institutsioonidel, eelkõige parlamendil, nõuetekohaselt toimida ning riigil edeneda ELiga integreerumise teel. Kahel viimasel valimisel leitud märkimisväärsed puudujäägid nõuavad ulatusliku valimisreformi

korraldamist, mille puhul oleks abi sõltumatute välisekspertide nõuannetest ning poliitiliste parteide vahelisest konsensusest.

Kaks peamist poliitilist parteid on võtnud vastu ELi pakkumise hakata uuesti konstruktiivselt tegelema riigi Euroopa integratsiooniprioriteetidega. Praegu on väga tähtis, et Albaania poliitilised parteid hakkasid Euroopa reformide elluviimisel tegema koostööd struktureeritult ja jätkusuutlikult. Käesolevas arvamuses esitatud soovitusi käsitleva tegevuskava ühine läbivaatamine ja vastuvõtmine ning tähtsate reformide, sealhulgas parlamentaarse töö ja valimisreformi ajakava peaksid moodustama osa edasiliikumisplaanist.

Üldiselt on Albaania saavutanud vähest edu nii liikmeks saamise poliitiliste kriteeriumide täitmisel kui ka ühinemisläbirääkimiste avamise eelduseks oleva kaheteistkümne põhiprioriteedi täitmisel, nagu need on määratletud komisjoni arvamuses, mille nõukogu kiitis heaks 2010. aasta detsembris. Mõned edusammud on tehtud võitluses organiseeritud kuritegevuse vastu, vanglas kinni peetavate kohtlemise ja lapse õiguste parandamisel, kuid ebapiisavalt on tegeletud kohtusüsteemi, korrupsioonivastase poliitika, omandiõiguse ja romade kogukonna elutingimuste parandamisega ning ka parlamendimenetluste ja valimistega. Albaania on alustanud tegevuskava rakendamist, et tegeleda komisjon arvamuses esitatud soovitustega. Siiski tuleb kavandatud meetmete tõhususe ja toimimise tagamiseks teha täiendavaid pingutusi ja muu hulgas teha tihedat koostööd opositsiooniga. Albaanial tuleb püsivalt pingutada ja saavutada nähtavat edu kõikides küsimustes, enne kui komisjon saab soovitada kandidaatriigi staatust ning ELiga ühinemisläbirääkimiste avamist.

Albaania on jätkanud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu sujuvat rakendamist. 2010. aasta detsembris anti viisavabadust käsitleva dialoogi käigus rahuldavate tulemuste saavutamise eest Albaania kodanikele viisavaba pääs Schengeni alale.

Komisjon soovib jätkata Albaania toetamist, et riigis viidaks ellu ELi-suunalisi reforme ja täidetaks arvamuses esitatud põhiprioriteedid.

Bosnia ja Hertsegoviina

Bosnia ja Hertsegoviina poliitiliste esindajate tegevus peegeldab endiselt ühise arusaamise puudumist riigi üldise liikumissuuna, tuleviku ja institutsioonilise ülesehituse osas. Konsensust ei ole saavutatud institutsioonide toimimise tagamisel ja parandamisel selliselt, et riigis elavate rahvaste huvid oleks kaitstud, pidades eelkõige silmas riigi suurt soovi saada ELi liikmeks. Seadusandlike ja täitevasutuste komplekteerimine pärast 2010. aasta oktoobris toimunud valimisi tuleb veel lõpule viia ja moodustada riigi keskvalitsus. Pikk viivitus on siiani lükanud Bosnias ja Hertsegoviinas edasi vajalike reforme, mis võimaldaks riigil astuda järgmisi samme ELi suunas. ELiga ühinemise protsessis on suhetes ELiga vaja toimivaid asutusi kõikidel tasanditel ja tõhusat koordinatsioonimehhanismi, et riigil oleks võimalik end ühehäälselt väljendada.

Sellest tulenevalt on reformid olnud üldiselt väga aeglased. Mõningaid tulemusi on saavutatud – nende alusel anti 2010. aasta detsembris Bosnia ja Hertsegoviina kodanikele õigus viisavabalt ELi siseneda. Juunis nõustus riigi juhtkond alustama ELiga stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames justiitsküsimusi käsitleva struktureeritud dialoogiga, mille eesmärk on tagada sõltumatu, tõhus, erapooletu ja vastutustundlik kohtusüsteem.

Euroopa inimõiguste konventsiooni järgimine on vahelepingu ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu oluline nõue. Selles osas põhjustab endiselt tõsist muret asjaolu, et

viivitatakse põhiseaduse harmoneerimisel Euroopa Inimõiguste Kohtu otsusega, mis käsitleb etnilist diskrimineerimist seoses esindatusega riigi asutustes¹⁰. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse ja riigi tasandil vastu võetud riigiabiseadusega tegelemiseks tuleb kehtestada usaldusväärne protsess. Edasi tuleb minna ka riikliku tasandi rahvaloenduse seaduse vastuvõtmisega ning kiirendada reforme, et hõlbustada riigi integreerimisprotsessi ELiga. Eelarve jätkusuutlikkuse seisukohalt on eelarve üldraamistiku vastuvõtmine esmatähtis.

Bosnia ja Hertsegoviina riigijuhtimissüsteemi on endiselt kaasatud täitevvolitustega rahvusvaheline tugi. Brčko küsimuse lõplikul lahendamisel, mis on kõrge esindaja büroo sulgemise üks eesmärkidest ja tingimustest¹¹, saavutati edu elektriküsimuses. Täiendavaid jõupingutusi tuleb teha järelejäänud eesmärkide täitmiseks, et hõlbustada üleminekut rahvusvahelise juhtimissüsteemi ja julgeolekuga riigilt sellisele riigile, millel on poliitilise ja seadusandliku protsessi eest täielikult vastutavad siseriiklikud institutsioonid, mis tegutsevad kooskõlas ELi liikmeks saada püüdlevale riigile seatud tingimustega. Kõigi nende küsimuste seas on ülimalt tähtis saavutada stabiilne poliitiline keskkond.

Justiitsküsimusi käsitleva struktureeritud dialoogi alustamine ja ka viisavabastusprotsessi käigus korraldatud reformide kogemus näitab edasist teed: võttes omaks Euroopa lähenemisviisi dialoogile ja kompromissile ning keskendudes ELi tegevuskavale, on riik suuteline järk-järgult minema paralüüsilt ja konfrontatsioonilt üle koostööle ning rahvusvaheliselt järelevalvelt oma ELi tulevikule.

EL on tugevdanud oma rolli Bosnias ja Hertsegoviinas, kus asus ametisse ELi esimene ainus esindaja Bosnias ja Hertsegoviinas. ELi tugevdab veelgi oma toetust riigi asutustele ELi tegevuskava eesmärkide rakendamisel kooskõlas nõukogu 2011. aasta märtsi järeldustega.

Serbia

Komisjon on paralleelselt käesoleva teatisega vastu võtnud arvamuse Serbia liikmeks astumise avalduse kohta. Arvamuses esitatud järeldused ja soovitused on lisatud käesolevale teatisele.

Kosovo

Ennetähtaegsete parlamendivalimiste ja parlamendi poolt uue presidendi pikaleveninud valimiste ajal ei toimunud reformikava osas märkimisväärset edasiminekut. Valimisi endid iseloomustasid tõsised puudujäägid, millega tuleb tegeleda. Konstitutsioonilisel kohtul on oma kohustuste täitmisel olnud positiivne osa.

Uus valitsus on näidanud oma pühendumist Kosovo Euroopa perspektiivile, tehes järjekindlalt jõupingutusi sellistes valdkondades nagu viisa- ja kaubandusküsimused ning luues ELiga integreerimise riikliku nõukogu. Uus parlament hakkas hiljuti võtma vastu peamiste reformide käivitamiseks vajaminevaid õigusakte. Korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase

---

¹⁰ Kohtuasi Sejdić-Finci vs. Bosnia ja Hertsegoviina, detsember 2009.

¹¹ Silmas peetakse järgmist viit eesmärki: 1) vastuvõetav ja jätkusuutlik lahendus vara jagamisel riigi ja teiste valitsemistasandite vahel; 2) vastuvõetav ja jätkusuutlik lahendus kaitsejõudude vara küsimuses; 3) Brčko küsimuse lõplik lahendamine; 4) rahanduse jätkusuutlikkus; ning 5) õigusriikluse kindlustamine (mille tunnistuseks on sõjakuritegude riikliku strateegia, välismaalaste ja varjupaigaseaduse ning kohtusüsteemi reformi riikliku strateegia vastuvõtmine) ning samuti kaks eritingimust: 1) stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu allkirjastamine ja 2) stabiilne poliitiline olukord.

võitluse tõhustamiseks tuleb veel palju teha. Avalik haldus on nõrk ja kohtureformi rakendamine on endiselt problemaatiline.

ÜRO Peaassamblee 2010. aasta septembris vastu võetud resolutsiooni järgselt käivitati ELi vahendusel dialoog Priština ja Belgradi vahel. Dialoogi eesmärk on edendada koostööd, teha edusamme ELiga ühinemise suunas ja parandada inimeste elujärge. Kuni septembrini peeti dialoogi üldises konstruktiivses õhkkonnas ja mitmes küsimuses on jõutud kokkuleppele: kaupade ja isikute vaba liikumine, rahvastikuregister ja kataster. Selliseid konstruktiivseid jõupingutusi tuleb jätkata ning seeläbi on võimalik edasi liikuda omavaheliste suhete normaliseerimisel. Saavutatud kokkulepped tuleb ellu viia heas usus.

Kosovo serblaste integreerimine Ibari jõest lõunapool on paranenud. Kosovo serblased osalesid Kosovo rahvaloendusel ning nende osalemine viimastel üldvalimistel on suurenenud. Teisalt püsivad Põhja-Kosovos rahvastevahelised pinged ja konfliktid. Belgradi toetusega separatistlikud serblaste struktuurid olid rahvaloenduse vastu ja õhutasid Kosovo ametiasutuste korraldatud valimisi boikoteerima. Komisjon kutsub tungivalt kõiki asjaomaseid pooli üles Kosovos pingeid hajutama ja tegema täielikult koostööd EULEXiga.

Lahenduste otsimine dialoogi abil ning ühepoolsetest meetmetest ja vägivallast loobumine on ainus võimalik viis Kosovo edasiliikumiseks. Komisjon kutsub kõiki vägivallast loobuma ja hoiduma stabiilsust ohustavatest meetmetest.

Kosovol on samasugused väljavaated ELiga ühinemiseks nagu teistel Lääne-Balkani riikidel. Märtsis avaldas komisjon ettepaneku raamkokkuleppe kohta, et võimaldada Kosovol osaleda ELi programmides – see on üks põhilistest 2009. aastal Kosovot käsitlevas teatises loetletud algatustest.¹² Komisjon toetab endiselt Kosovot kahe ülejäänud põhieesmärgi – võimalik viisavabastus ja kaubandusleping ELiga – saavutamisel ning samuti teiste reformide korraldamisel, mis aitavad parandada tema Euroopa perspektiivi. Komisjon vaatab oma 2009. aasta teatise uuesti läbi, et Kosovo saaks edaspidigi kasu ELiga ühinemisprotsessist. Komisjon teeb ettepaneku alustada Kosovoga õigusriigiteemalist struktureeritud dialoogi. Komisjon rõhutab samuti, kui tähtis on, et Kosovo käivitaks põhjaosa käsitleva ulatusliku tegevuskava.

3.2. Türgi

Dünaamiline majandus, tähtis piirkondlik roll ning panused ELi välispoliitikasse ja energiajulgeolekusse teevad Türgist Euroopa Liidu julgeoleku ja jõukuse seisukohalt olulise riigi. Türgi on suures osas juba integreeritud ELiga, kui pidada silmas tolliliidu kaudu toimivat kaubandust ja välisinvesteeringuid. Türgist on saanud oluline tööstusplatvorm mitmetele Euroopa juhtivatele ettevõtetele ning on seetõttu Euroopa konkurentsivõime väärtuslik osa. Türgi suur SKT kasv, mis 2010. aastal ulatus peaaegu 9 %-ni ja mis eeldatavalt jõuab käesoleval aastal 6,1 %-ni, ning samuti G-20 liikmesus suurendab riigi majanduslikku tähtsust veelgi.

Türgi panus Euroopa Liitu mitmes väga tähtsas valdkonnas saab toimida täielikult vaid aktiivse ja usaldusväärse ühinemisprotsessi käigus. Protsessi käigus tuleb pidada kinni ELi eesmärkidest ning seatud tingimustest.

---

¹² KOM(2009) 534 lõplik.

Olulisena püsib asjaolu, et Türgi jätkaks reformidega poliitiliste ühinemiskriteeriumide osas. Selles osas on julgustavaks märgiks eriotstarbelise ELi asjade ministeeriumi loomine. Ehkki viimase kümne aasta jooksul on astunud märkimisväärseid edusamme, on veel vaja tublisti pingutada, et tagada põhiõigused, eelkõige sõnavabadus, naiste õigused ja usuvabadus praktikas. Märkimisväärse sammu edasi tegi Türgi usulisi sihtasutusi käsitlevate õigusaktide vastuvõtmisega, hõlbustades usulistelt sihtasutustelt konfiskeeritud vara tagasisaamist. Komisjon on Türgit valmis veelgi abistama vajalike reformide, sealhulgas avatud põhiseadusreformi edendamisel.

Türgi laiendab veelgi oma diplomaatilist tegevust pärast Põhja-Aafrikas ja Lähis-Idas toimunud arenguid. Samuti on ta endiselt konstruktiivne partner Lääne-Balkani riikidele. Stabiilse riigina, millel on demokraatlikud asutused, kiirelt kasvav majandus ja kandidaatriigi staatus ühinemisläbirääkimistel ELiga, on Türgil võimalik täita tähtsat rolli stabiilsuse levitamisel ja reformide toetamisel naabruskonnas, mis ühtlasi on ka Euroopa Liidu naabruskond. EL arendab Türgiga edasi poliitilist dialoogi vastastikkust huvi pakkuvates välispoliitika küsimustes. Praeguses kontekstis on oluline, et selline dialoog areneks edasi, täiendades ühinemisprotsessi ning püüeldes parema koordineerimise poole.

Pidades silmas ÜRO peasekretäri egiidi all peetavatel kahe kogukonna juhtide vahelistel läbirääkimistel Küprose probleemile ulatusliku lahenduse leidmisel saavutatud edu, julgustatakse Türgit konkreetselt suurendama oma otsustavust ja panust läbirääkimistesse. Ulatuslik lahendus on kõikide poolte huvides, kuna seetõttu suureneb stabiilsus Vahemere piirkonna kaguosas, tekivad uued majandusvõimalused ja kiirendatakse jõuliselt ELiga peetavaid ühinemisläbirääkimisi, mis on jõudnud otsustavasse etappi.

Komisjon tunneb muret hiljuti Türgi ja Küprose vahelistes suhetes tekkinud pingete pärast. Komisjon tuletab meelde, et nõukogu on õhutanud vältima mis tahes ähvardusi, pingete tekitamist ja tegevust, mis võivad kahjustada heanaaberlikke suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist. EL on samuti rõhutanud kõiki ELi liikmesriigi suveräänseid õigusi, mille hulka kuulub kahepoolsete lepingute sõlmimine kooskõlas ELi õigustiku ja rahvusvahelise õigusega, sealhulgas ÜRO mereõiguse konventsiooniga. Kooskõlas nõukogu ja komisjoni eelnevate aastate seisukohtadega kordab komisjon, et on hädavajalik, et Türgi täita oma kohustust ja rakendab täielikult lisaprotokollid ja liigub edasi kahepoolsete suhete normaliseerimisel Küprose Vabariigiga. Komisjon õhutab samuti vältima mis tahes ähvardusi, pingete tekitamist ja tegevust, mis võiks kahjustada heanaaberlikke suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist. EL jälgib ja hindab kooskõlas nõukogu asjaomaste otsustega nendes küsimustes astunud edusamme.

Türgi peab rohkem pingutama, et lahendada oma naabritega kahepoolsed küsimused, sealhulgas piiritülid. Kreeka on esitanud märkimisväärset hulgal ametlikke kaebusi selle kohta, et Türgi on rikkunud tema õhuruumi puutumatus, sealhulgas lennanud Kreeka saarte kohal.

Komisjon teeb tööd, et käivitada uus positiivne mõjuring ühinemisprotsessis Türgiga. See põhineb pragmaatilisel lähenemisviisil ja hõlmab konkreetseid samme ühist huvi pakkuvates valdkondades. Selle põhjal tuleb välja töötada ühine arusaamine piirangutest, edenemistee Türgi õigusaktide vastavusse viimiseks ELi omadega ning uus ja positiivne tegevuskava, et luua võimalus konstruktiivsemateks ja positiivsemateks suheteks.

Tegevuskava peaks hõlmama paljusid valdkondi, sealhulgas intensiivistatud dialoogi ja koostööd poliitiliste reformide korraldamisel, viisaküsimusi, liikuvust ja rännet, energietikat,

terrorismivastast võitlust, Türgi edasist osalemist ühenduse programmides, näiteks „Kodanike Euroopa“, sõpruslinnad ning samuti kaubandus ja tolliliit, mille eesmärk on kõrvaldada praegused kaubandustakistused, püüelda tihedama koordineerimise poole läbirääkimistel vabakaubanduslepingute üle ja püüda leida uusi võimalusi ELi ja Türgi ühise majanduspotentsiaali täielikuks kasutamiseks. Komisjon kavatses paralleelselt ühinemisläbirääkimistega töhustada koostööd Türgiga, et toetada riigi pingutusi reformide korraldamisel ja oma õigustiku vastavusse viimisel ELi omaga, sealhulgas peatükkides, mida ei saa ühinemisläbirääkimistel veel avada. Komisjon teavitab nõukogu uuesti niipea kui Türgi on täitnud asjaomased eesmärgid.¹³

3.3. Island

Island jätkab taastumist 2008/2009 aasta finantsilisest ja majanduslikust kokkuvarisemisest. Poliitiline olukord on jäänud stabiilseks, ehkki koalitsioonivalitsust on proovile pandud mitmel korral ja selle enamus parlamendis on vähenenud.

Islandi ühinemisprotsess jätkub ning Islandi õigusaktide sõelumine on lõpetatud. Riigi tugev integreeritus ELiga mitmes poliitikavaldkonnas on selles protsessis oluline eelis. Komisjon arvestab ühinemisläbirääkimistel olemasoleva lähenemisviisi raames Islandi eripärade ja ootustega ning kaitseb täielikult liidu põhimõtteid ja õigustikku. Jätkuvalt avatud ja konstruktiivne töö annab lahendusi ning peegeldab ELi ja Islandi ametiasutuste vahelise koostöö kõrget taset.

Selle põhjal on käivitatud ühinemisläbirääkimised konkreetsete läbirääkimispeatükkide üle. Avati neli peatükki, millest kaks on ajutiselt suletud. Läbirääkimised peaksid edenema hästi, arvestades vastavuse üldist head taset, eelkõige Euroopa Majanduspiirkonna ja Schengeni lepingutega hõlmatud peatükkide osas. Islandil tuleb veel tegeleda olemasolevate kohustustega, näiteks nendega, mille EFTA järelevalveamet on Euroopa Majanduspiirkonna lepingu alusel kindlaks määranud.

Islandi ühinemisprotsessi käsitleva teadlikku arutelu edendav teavitustegevus on alanud. ELiga ühinemine on Islandil endiselt vastuoluline küsimus. Komisjon jätkab toetuse osutamist teabelevi ja inimestevaheliste kontaktide valdkonnas.

4. LAIENEMISPROTSESSI TOETAMINE

4.1. Rahaline abi

Komisjon annab laienemisprotsessis osalevatele riikidele ühinemissete valmistuste tegemiseks rahalist ja tehnilist abi. Abi antakse üksnes ühinemiseelse abi rahastamisvahendist (IPA), mille alusel on aastateks 2007–2013 eraldatud kogusumma 11,6 miljardit eurot¹⁴.

Alates 2010. aastast on komisjon järk-järgult läinud üle rahalise abi osutamisel üksikutele projektidele globaalsemale ja sektoriülesele lähenemisviisile, keskendudes abi saavate riikide reformikava põhivaldkondadele. Laienemisprotsessis osalevate riikide valitsusi julgustatakse võtma vastu ulatuslikku ja jätkusuutlikku poliitikat sellistes prioriteetsetes valdkondades nagu

---

¹³ Näidetena nende peatükkide kohta võib tuua 20. peatüki – ettevõtlus ja tööstuspoliitika, ning 21. peatüki – üleeuroopalised võrgud.

¹⁴ Määrus (EÜ) nr 1085/2006.

justiits- ja siseküsimused, avalik haldus, erasektori arendamine, transport, energeetika, keskkond ja kliimamuutused, sotsiaalne areng, põllumajandus ja maaelu areng.

Mitmeaastastes suunavates kavandamisdokumentides (MIPDs) ajavahemikuks 2011–2013 on määratletud iga riigi põhivaldkonnad vastavalt iga riigi olukorrale ja edusammudele ühinemisprotsessis. Eraldi on tähelepanu pööratud korruptsioonivastasele võitlusele, kodanikuühiskonna arengule ja sõnavabadusele. Ligikaudu 10 % kasutada olevatest ühinemiseelse abi rahastamisvahendi vahenditest eraldatakse riikidevaheliste projektide jaoks nii Lääne-Balkani riikides kui ka Türgis. Komisjon võttis täna vastu oma iga-aastase läbivaadatud mitmeaastase suunava finantsraamistiku, milles käsitletakse ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames antavat finantsabi ajavahemikul 2011–2013.

Kooskõlas komisjoni 2011. aasta juuni teatisega „Euroopa 2020. aasta strateegia aluseks olev eelarve”¹⁵ valmistab komisjon osana välistegevuse valdkonna vahenditest ette õiguslikku raamistikku ühinemiseelse abi andmiseks järgmise mitmeaastase finantsraamistiku alusel, mis hõlmab ajavahemikku 2014–2020.

Abistamine kehtiva ühinemiseelse abi rahastamisvahendi määruse alusel on osutunud tõhusaks ja kasulikuks. 2011. aasta detsembris esitatava uue rahastamisvahendi ettepanekus kasutatakse praeguse rahastamisvahendi rakendamise kogemust. Selles lähtuvalt hõlmab uus rahastamisvahend nii abi ühinemiskriteeriumite täitmiseks kui ka sotsiaalmajanduslikuks arenguks.

Pidades dialoogi abisaajate riikide, teiste rahastajate ja kodanikuühiskonnaga ning kasutades siiani saadud kogemusi, on komisjon mõelnud viiside üle, kuidas tugevdada sidet finantsabi ja laienemisstrateegias määratletud prioriteetide vahel ning kuidas muuta finantsabi strateegilisemaks, sihtotstarbelisemaks, paindlikumaks ning kuidas menetlusi lihtsustada. Selles kontekstis kaalutud võimalused hõlmavad kõiki poliitikavaldkondi katva abi pikemaajalist ja ulatuslikku planeerimist, suuremat keskendumist abisaajate riikide vajadustele ja prioriteetidele, ühinemisprotsessis saavutatud edusammude premeerimist, ühinemiseelse rahastamisvahendi vahendite kasutamist, et laenata vahendeid teistelt rahastajatelt ja erasektorilt, ning kodanikuühiskonna rolli suurendamist.

4.2. Viisarežiimi liberaliseerimine ja liikuvus

Viisavabalt reisimine on ELi kõikide laienemisprotsessis osalevate riikide kodanike seas väga tähtsal kohal ning see on osa ühinemisprotsessist. Viisarežiimi liberaliseerimisel tuleb asjaomastel riikidel siiski täita tingimused, mis kaitsevad ELi sisejulgeolekut ja rändepoliitika huve.

Island kuulub juba Schengeni alasse. Lääne-Balkani riikidest on Horvaatia kodanikud saanud alati viisavabalt ELi reisida. Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi, Montenegro ja Serbia kodanikele anti viisavabalt Schengeni alale reisimise võimalus 2009. aasta detsembris ja sama staatus anti aasta hiljem Albaania ning Bosnia ja Hertsegoviina kodanikele.

Viimased otsused loobuda viisanõudest Lääne-Balkani riikide kodanike puhul põhinesid asjaolul, et need riigid täitsid komisjoni juhitud viisavabastuse teemal peetud dialoogide käigus kehtestatud tegevuskavade tingimused. Dialoogid stimuleerisid oluliselt reformide läbiviimist, et täita justiits- ja siseküsimuste valdkonnas ELi norme, ja eelkõige suurendades

---

¹⁵ KOM(2011) 500.

suutlikkust piirihalduse ja dokumentide turvalisuse osas, kuid samuti tugevdades õigusriiki ja võideldes piiriülese organiseeritud kuritegevuse, korrupsiooni ja ebaseadusliku rändega.

Viisanõude kaotamise järel suurenes mõnes ELi liikmesriigis siiski asjaomaste riikide, eelkõige Serbia ja endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi kodanike esitatud varjupaigataotluste arv oluliselt – see osutab viisavabaduse kuritarvitamisele. Vastuseks sellisele olukorrale lõi komisjon 2011. aasta jaanuaris stabilisatsiooni- ja assotsieerimisprotsessi raames viisanõude kaotamise järgse järelevalvesüsteemi, kaasates asjaomased riigid dialoogi, et hinnata reformide ja toimivate parandusmeetmete järjepidevat rakendamist. Asjaomased riigid on sellest ajast saadik tugevdanud kohapealseid kontrolle ja käivitanud teavituskampaaniaid, et informeerida kodanikke viisavaba reisimisega seotud õigustest ja kohustustest. Komisjon kutsub nende riikide ametiasutusi võtma kõik vajalikud täiendavad meetmed viisarežiimi sujuvaks toimimiseks. Selliste meetmete edukal rakendamisel tuleb rohkem toetada kõige haavatavamaid rühmi, sealhulgas romasid, ja luua neile paremad elutingimused.

ELi viisapoliitika laiemal läbivaatamise käigus on komisjon esitanud nõukogule viisamääruse muudatusettepaneku projekti, mis võimaldaks kolmanda riigi suhtes kehtiva viisarežiimi ajutiselt peatada, kui esineb ootamatu isikute sissevool.¹⁶

Viisarežiimi liberaliseerimine Kosovoga viiks selle protsessi Lääne-Balkani riikide seas lõpule. 2010. aasta detsembris kinnitas nõukogu, et see on võimalik pärast kõikide tingimuste täitmist. Nende tingimuste täitmiseks on Kosovo vastu võtnud tagasivõtu õigusliku raamistiku ja on allkirjastanud kahepoolsed tagasivõtulepingud 12 Schengeni ala riigiga. Kosovo on vastu võtnud taasintegreerimise kavad ja on jätkanud nende rakendamist. Seepärast algatab komisjon aasta lõpul Kosovoga viisaküsimusi käsitleva dialoogi.

EL ja Türgi hakkasid tõhustama omavahelist *koostööd viisaküsimuste valdkonnas*, samas kui komisjon alustas Türgiga dialoogi *viisa, liikuvuse ja rände teemal* kooskõlas nõukogu 2011. aasta veebruari järeldustega. Selle käigus on saadud juba esimesed tulemused nii viisade väljastamisel Türgi reisijatele kui ka tegelemisel ebaseadusliku sisserändega ELi ning seeläbi saab määratleda konkreetsete sammud, mida Türgi peab tulevikus astuma viisarežiimi liberaliseerimiseks. Selles kontekstis on Türgi jaoks oluline võtta vajalikud meetmed tagasivõtulepingu kiireks sõlmimiseks.

4.3. Teave ja teabevahetus

Avalikkuse toetus on laienemispoliitika puhul väga oluline. Liikmesriikide ametiasutustel ja laienemisprotsessis osalevate riikide riiklike, piirkondlike ja kohalike tasandite ametiasutustel on teabe ja teabevahetuse valdkonnas selle eesmärgi saavutamisel täita keskne roll.

Komisjon on pühendunud sellise laienemisprotsessiteemalise informeeritud avaliku arutelu hõlbustamisele, mis põhineb kõikide meediakanalite kaudu esitataval kasutajasõbralikul ja faktidele tugineval teabel. Arutelud peaksid eelkõige olema suunatud noortele ja põhilistele arvamusekujundajatele, näiteks ajakirjanikele ja kodanikuühiskonna organisatsioonide ja ettevõtete esindajatele. Parlamentide vahetusprogrammidel võib samuti olla tähtis roll informeeritud arutelu ning vastastikuse mõistmise edendamisel laienemisprotsessis.

---

¹⁶ KOM(2011) 290.

Edaspidi hakatakse arutama seda, milliseid samme laienemisprotsessis osalevad riigid peaksid ühinemisel tegema. Konkreetsed tulemused on ELi laienemispoliitikale parim reklaam. Horvaatiaga peetavate läbirääkimiste edukas tulemus võib olla mõjus näide, samamoodi ka majanduslik vastupanuvõime Kagu-Euroopas ja konkreetsed saavutused põhiküsimustes, näiteks energiavarustuse ja transpordivõrkude valdkonnas. Oluline on, et avalikkusele selgitatakse, kuidas laienemiskava järgimine saab aidata ELil saavutada majanduskriisi, töökohtade, keskkonna ja kliimamuutuste, turvalisuse ja rändega seotud eesmärgid ning samas kiirendada reformikava ja parandada laienemisprotsessis osalevate riikide kodanike elutingimusi.

5. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Eespool esitatud analüüsi põhjal esitab komisjon järgmised **järeldused** ja **soovitused**:

1. Laienemise eesmärk on suurendada ELi rahu, stabiilsuse, demokraatia ja jõukuse ala. Laienemine toob kasu ELile tervikuna ja võimaldab end üleilmsete probleemide lahendamisel paremini positsioneerida. Horvaatiaga peetud ühinemisläbirääkimiste lõpetamisega juunis jõudis Euroopa Liidu laienemisprotsess uude etappi.
2. Laienemispoliitika on osutunud mõjusaks vahendiks, millega ühiskonda muuta. ELiga juba ühinenud riikides ja ELiga ühinevates riikides on toimunud muljetavaldavad muutused tänu ühinemisest ajendatud demokraatlikele ja majanduslikele reformidele. Horvaatia areng pärast ühinemisteele astumist esitab uusi tõendeid sellisest ELi **muutusi toovast jõust**.
3. Euroopa Ülemkogu 2006. aasta detsembri kohtumisel heaks kiidetud uuel laienemiskonsensusel põhineva laienemispoliitika abil kohaldab EL rangeid **tingimusi** ja jälgib edasiminekut teravdatud tähelepanuga. Selle tulemusena saavutavad laienemisprotsessis osalevad riigid kõrgetasemelise valmisoleku, mis toob kasu nii neile endile kui ka ELile.
4. Horvaatiaga peetud läbirääkimiste käigus saadud kogemused kasutatakse ära käimasolevates ja tulevastes läbirääkimistes. Selleks esitab komisjon seoses kohtusüsteemi ja põhiõiguste ning õiguse, vabaduse ja turvalisuse teemadega uue käsituse. Neid teemasid tuleks ühinemisprotsessis varakult käsitleda ning avada tegevuskavade alusel vastavad peatükid, kuna nende puhul on oluline saada veenvaid tulemusi. Komisjon esitab korrapäraselt protsessi igas etapis aruande nendes valdkondades vastavalt tegevuskavades määratletud eesmärkidele saavutatud tulemuste kohta ning teeb vajadusel ettepaneku parandusmeetmete võtmiseks. Ühinemiseelse abi rahastamisvahendi vahendid suunatakse selle protsessi toetuseks.
5. **Usaldusväärne laienemisprotsess**, mis annab rangetel tingimustel põhineva selge ühinemisperspektiivi, on peamine, mille abil kiirendada reforme laienemisprotsessis osalevates riikides ning mis annab sealsetele kodanikele märgatavaid tulemusi juba teel ELi poole. ELi poole liikumisele seatud tingimused toimivad tugevate stiimulitena keeruliste reformide korraldamisel. Tingimused on samuti määrava tähtsusega laienemisprotsessile liikmesriikide toetuse tagamisel.

6. Horvaatia edukas Euroopa kurss näitab teed teistele laienemisprotsessis osalevatele riikidele. Piirkonna Euroopa tulevik muutub reaalsuseks, kui esimene Lääne-Balkani riik ELiga ühineb.
7. **Õigusriigi** tugevdamine on endiselt peamine raskus enamikele laienemisprotsessis osalevatele riikidele ning on ülioluline tingimus ELi liikmeks saamisel. Komisjon seab endiselt esikohale kohtusüsteemi ja avaliku halduse reformi, võitluse organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooniga, sealhulgas selle tavapärase seiretegevuse, struktureeritud dialoogi, eksperdihinnangute, institutsioonide ülesehitamise, sõpruslinnade ja finantsabi osutamise kaudu.
8. Mitmes laienemisprotsessis osalevas riigis on toimunud negatiivsed arengud **sõnavabaduse** valdkonnas. Oluline on, et laienemisprotsessis osalevad riigid kindlustaks avatud ja pluralistliku meediamaastiku, kus kriitiline ja sõltumatu ajakirjandus saaks tegutseda. Komisjon jälgib selle valdkonna arengut tähelepanelikult ja võtab need teemad ühinemisläbirääkimistel täiendavalt arutlusele, eelkõige kohtusüsteemi ja põhiõiguste peatüki raames.
9. Piirkondlik koostöö, mis toetab leppimist ja ELiga integreerimist, on endiselt stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tähtis osa. Koostöö on näidanud edasiminekut mitmes valdkonnas, kuid peamiselt möödunud konfliktidest tulenevad küsimused mõjuvad endiselt negatiivselt ja seavad stabiilsuse Lääne-Balkani riikide seas ohtu. Nende küsimustega tuleb tegeleda kiiremas korras. Avatud piirkondlik koostöö on kiireloomuline prioriteet. Jättes kõrvale erimeelsused Kosovo staatuse üle, peaks see osutama võimalikuks, kui kõik osapooled võtavad omaks konstruktiivse ja pragmaatilise lähenemisviisi.
10. Asjaomased pooled peavad heanaaberlikkuse põhimõtet järgides ja kogu ELi huve arvesse võttes kindlameelselt lahendama **kahepoolsed küsimused**. Nende küsimustega tuleks tegeleda võimalikult vara, et mitte ühinemisprotsessi takistada. Kahepoolsete küsimustega seotud takistused võivad vähendada laienemisprotsessi muutusi toovat jõudu. Komisjon innustab asjaomaseid pooli tegema kooskõlas kehtestatud põhimõtete ja meetmetega kõik võimaliku piiritülide lahendamiseks, pöördudes vajaduse korral Rahvusvahelise Kohtu poole. Heanaaberlike suhete säilitamine on väga oluline. EL on valmis hõlbustama lahenduste otsimise protsessi ja toetama sellega seotud algatusi.
11. Viisavabalt ELi reisimine on kõikide laienemisprotsessis osalevate riikide kodanike seas väga tähtsal kohal. **Viisarežiimi liberaliseerimine**, mis on osa ühinemisprotsessist, edenes veelgi, kui Bosnia ja Hertsegoviina ning Albaania kodanike suhtes kaotati viisakohustus 2010. aasta detsembris pärast seda, kui mõlemad riigi täitsid kehtestatud tingimused. Komisjon innustab Lääne-Balkani riikide ametiasutusi võtma kõik vajalikud meetmed viisavaba reisimise kuritarvitamise vastu. Selles osas on komisjon tugevdanud viisarežiimi liberaliseerimise järgset järelevalvet ja loonud asjaomaste riikidega dialoogimehhanismi, sealhulgas meetmed väärkasutuse kõrvaldamiseks.
12. Võttes arvesse Kosovo progressi tagasipöörduvate isikute tagasivõtmise ja taasintegreerimise osas ning kooskõlas nõukogu 2010. aasta detsembri järeldustega alustab komisjon Kosovoga aasta lõpus dialoogi viisaküsimustes. Türgiga on EL tõhustanud koostööd viisaküsimustes ja komisjon on alustanud Türgiga dialoogi

pidamist viisa, liikuvuse ja rände teemal ning määrab kindlaks konkreetsed sammud, mis Türgil tuleb astuda tulevase viisarežiimi liberaliseerimiseks. Türgi jaoks oleks siinkohal oluline võtta vajalikud meetmed tagasivõtulepingu kiireks sõlmimiseks ja jõustumiseks.

13. Pärast üleilmset majanduskriisi on kõikide laienemisprotsessis osalevate riikide **majandus taastumas**, ehkki see toimub erineva kiirusega. Türgi on kriisist väljunud tugevama majandusega ja selle kasv on endiselt muljetavaldav. Kõigi laienemisprotsessis osalevate riikide ees seisavad siiski tähtsad ülesanded. Töötuse tase on jätkuvalt väga kõrge ja kasvab enamikes riikides. Eelarve konsolideerimine, struktuurireform ja ettevõtluskeskkonna parandamine, sealhulgas õigusriigi tugevdamise ja tööjõuturu reformi abil, on peamised prioriteedid, millega tagada taastumise järjepidevus ja saavutada kaasav areng. Selles kontekstis kutsub komisjon laienemisprotsessis osalevaid riike kasutama reformide tugipunktina **Euroopa 2020** eesmärgi.
14. 2011. aasta detsembris esitab komisjon mitmeaastase finantsraamistiku alusel aastateks 2014–2020 ühinemiseelse **finantsabi** osutamise raamistiku, tuginedes praeguse raamistiku positiivsetele kogemustele. Kasutades seda kogemust, tugevdab komisjon seost laienemisstrateegia toetuse ja prioriteetide vahel, rõhutades sotsiaalmajanduslikku arengut, suurendades toetuse paindlikkust ja lihtsustades menetlusi.
15. **Avalikkuse toetus** on laienemispoliitika puhul väga oluline. Liikmesriikide ametiasutustel ja laienemisprotsessis osalevate riikide riiklike, piirkondlike ja kohalike tasandite ametiasutustel on teabe ja teabevahetuse valdkonnas selle eesmärgi saavutamisel täita keskne roll. Komisjon on pühendunud sellise laienemisprotsessiteemalise informeeritud avaliku arutelu hõlbustamisele, mis põhineb kasutajasõbralikul ja faktidele tugineval teabel. Komisjon julgustab arendama aktiivset kodanikuühiskonda kui demokraatia tähtsat osa ning samuti kui ELi laienemisteemalise informeeritud arutelu hõlbustajat.
16. Komisjon võttis vastu pooldava arvamuse **Horvaatia** ühinemise kohta ELiga 1. juulil 2013. Ühinemisläbirääkimiste lõpetamine on olnud võimalik, sest Horvaatia on suutnud täita viimased peatükkide sulgemiseks kehtestatud tingimused, sealhulgas sellised rasked peatükid nagu kohtusüsteem ja põhiõigused ning konkurentsipoliitika. Horvaatial tuleb oma reforme tugevdada kooskõlas ühinemisläbirääkimiste käigus võetud kohustustega. Komisjon jälgib tähelepanelikult Horvaatia edasisi ettevalmistusi, et võtta ühinemisel kanda liikmesusega kaasnevad kohustused. Horvaatia peaks jätkama teiste Lääne-Balkani riikide ühinemisprotsessi toetamist.
17. **Türgi** on oma dünaamilise majanduse ja tähtsa piirkondlikku rolli tõttu Euroopa Liidu jaoks määrava tähtsusega riik. Seda on rõhutanud praegused piirkondlikud ja üleilmsed poliitilised ja majanduslikud arengud. Türgi on jätkanud ELiga seotud reforme, kuid vaja on veelgi rohkem pingutada, sealhulgas peamiste põhiõiguste tagamisel. Kahjuks ei ole ühinemisläbirääkimistega edasi liigutud juba üle aasta. Komisjon hakkab looma ELi–Türgi suhete uuendatud positiivset tegevuskava, millega jätkatakse reformide, eelkõige kaasava põhiseadusliku reformiprotsessi toetamist ning majanduslikku integratsiooni. See tegevuskava hõlmab paljusid ühist huvi pakkuvaid valdkondi, sealhulgas poliitilisi reforme, välispoliitilist dialoogi, õigusaktide vastavusse viimist ELi õigustikuga, viisasad, liikuvust ja rännet,

energeetikat, võitlust terrorismiga, kaubandust ning osalemist ELi programmides. Riigi panus ELi on täielikult toimiv vaid usaldusväärse ja aktiivse ühinemisperspektiivi raames.

Komisjon tunneb muret hiljuti Türgi ja Küprose vahelistes suhetes tekkinud pingete pärast. Komisjon tuletab meelde, et nõukogu on õhutanud Türgit vältima mis tahes ähvardusi, pingete tekitamist ja tegevust, mis võivad heanaaberlikke suhteid ja piiritülide rahumeelset lahendamist negatiivselt mõjutada. Lisaks on EL rõhutanud kõiki ELi liikmesriigi suveräänseid õigusi, mille hulka kuulub kahepoolsete lepingute sõlmimine kooskõlas ELi õigustiku ja rahvusvahelise õigusega, seahulgas ÜRO mereõiguse konventsioon.

EL on korduvalt rõhutanud asjaolu, et Türgi peab kiiresti täitma oma kohustuse rakendada assotsieerimislepingu lisaprotokoll täielikult ja mittediskrimineerival viisil ning tegema edusamme, et normaliseerida kahepoolsed suhted Küprose Vabariigiga. See võib aidata olulisel määral ühinemisprotsessi edendada. EL jätkab 21. septembri 2005. aasta deklaratsioonis käsitletud valdkondades tehtud edusammude jälgimist vastavalt nõukogu asjaomastele järeldustele ning hindab neid. Edusammude puudumisel soovib komisjon ELil säilitada 2006. aastal võetud meetmed.

18. **Küprose probleemi** lahendamisel on Küprose kreeka ja türki kogukondade juhid intensiivistanud ÜRO egiidi all toimuvaid läbirääkimisi kõiki osalisi rahuldava lahenduse saavutamiseks. Komisjon toetab nende jõupingutusi väga ja annab ELi pädevusse kuuluvates küsimustes tehnilist nõu. Komisjon julgustab mõlemat juhti tegema praegu vajalikke kompromisse, et viia läbirääkimised eduka lõpuni, ning innustab kõiki asjaomaseid pooli suunama oma pingutused ja mõtted ulatusliku lahenduse saavutamiseks Küprosel. Küprose läbirääkimiste käimasoleva intensiivse etapi jooksul on oluline, et kõik asjaomased pooled näitaksid üles mõõdukust ja annaksid endast kõik, et tagada positiivne õhustik, mis hõlbustaks protsessi edukat lahendamist, aidates kindlal viisil jõuda ulatusliku lahenduseni.
19. Ühinemisprotsess **Islandiga** saab üha suuremat hoogu ja käivitatud on läbirääkimised õigustiku konkreetsete peatükkide osas. Riigi tugev integreeritus ELiga mitmes poliitikavaldkonnas on selles protsessis oluline eelis. Komisjon arvestab ühinemisläbirääkimistel olemasoleva lähenemisviisi raames Islandi eripärade ja ootustega ning kaitseb Liidu põhimõtteid ja õigustikku ning samuti läbirääkimisraamistikku. Komisjon jätkab Islandil toimuva ühinemisteemalise avaliku arutelu toetamist ELi liikmesust käsitleva faktilise teabega.
20. **Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik** täidab poliitilisi kriteeriume endiselt piisaval tasemel. Teatavaid edusamme on tehtud põhireformides. Vastuvõetud õigusaktide rakendamine ning samuti sõnavabaduse tagamine meedias, kohtusüsteemi sõltumatuse tugevdamine, avaliku halduse reform ning võitlus korrupsiooniga valmistab siiski endiselt raskusi.

Komisjon kordab uuesti oma soovitusi alustada endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigiga läbirääkimisi Euroopa Liidu liikmeks saamise üle. Komisjon kordab samuti oma ettepanekut liikuda viivitamata edasi assotsieerimisprotsessi teise etappi, nagu on sätestatud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingus.

Oluline on heanaaberlike suhete säilitamine, mis hõlmab ka ÜRO egiidi all toimuvate läbirääkimiste teel saavutatud kõiki osapooli rahuldavat lahendust nimeprobleemile. Ei tohiks kaotada veel ühte aastat.

21. **Montenegro** on edukalt tegelenud ELi poolt 2010. aastal seatud põhiprioriteetidega, mis on eeltingimuseks ühinemisläbirääkimiste avamiseks. Euroopa integratsiooni osas valitseb riigis kindel riiklik konsensus. Saavutatud edu valguses leiab komisjon, et Montenegro vastab piisaval määral liikmesuse kriteeriumidele, eelkõige Kopenhaageni poliitilistele kriteeriumidele. Endiselt on siiski oluline, et säilitatakse reformide tempo ja keskendutakse rohkem õigusriigi valdkonna õigusaktide ja poliitika rakendamisele. Sel eesmärgil kavatses komisjon Montenegro puhul teha ettepaneku kohaldada eelpool 4. punktis mainitud uut lähenemisviisi kohtusüsteemi ja põhiõigusi ning õigust, vabadust ja turvalisust käsitlevate läbirääkimispeatükkide suhtes.

Nende kaalutluste valguses ja nõukogu 2010. aasta detsembri järeldusi arvesse võttes soovib komisjon avada ühinemisläbirääkimised Montenegroga.

22. Viimase aasta jooksul on **Albaania** poliitilisel maastikul domineerinud valitseva enamuse ja opositsiooni vaheline ummikseis, mida täiendavad konflikted arengud. Albaania poliitilistel jõududel tuleb nüüd kiiresti hiljutisi julgustavaid signaale kasutades alustada uuesti poliitilist dialoogi ja säilitada seda tasemel, mis võimaldaks peamistel demokraatlikel institutsioonidel toimida, parandada valimissüsteemi ja rakendada olulisi reforme. Komisjon julgustab peamisi osalejaid ühiselt looma kindlaid meetodeid sisemiste erinevuste ületamiseks, et viia ellu riigi Euroopa perspektiiv.

23. Komisjon esitas oma arvamuse **Serbia** liikmeks saamise avalduse kohta täna. Komisjon soovib, et Euroopa Ülemkogu annaks Serbiale kandidaatriigi staatuse, võttes arvesse siiani saavutatud edu ja mõistes, et Serbia alustab uuesti dialoogi Kosovoga ja hakkab kiiresti hea usus rakendama praeguseks saavutatud kokkuleppeid.

Serbial on head eeldused piisaval määral täita 1993. aasta Euroopa Ülemkogu Kopenhaageni kohtumisel seatud poliitilised kriteeriumid ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tingimused, kui edasimineku jätkub ning Kosovo probleemidele leitakse praktilised lahendused.

Seepärast soovib komisjon, et Euroopa Liiduga ühinemise läbirääkimisi tuleks alustada niipea kui Serbia on oluliselt edasi liikunud järgmises põhiprioriteedis:

- kooskõlas stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tingimustega astutakse täiendavaid samme suhete normaliseerimiseks Kosovoga, täielikult austades kaasava piirkondliku koostöö põhimõtteid, täielikult austades energiaühenduse asutamislepingu sätteid, leides lahendusi telekommunikatsiooni ja diplomite vastastikuse tunnustamise küsimustele, jätkates heas usus kõikide saavutatud kokkulepete rakendamist ning tehes aktiivselt koostööd EULEXiga, et sel oleks võimalik täita oma ülesandeid igal pool Kosovos.

Komisjon esitab aruande eelnimetatud põhiprioriteedi rakendamise kohta Serbias niipea, kui selles osas on tehtud piisavalt edusamme.

24. EL aitab jätkuvalt hõlbustada **Belgradi ja Priština dialoogi**, et soodustada koostööd, teha edusamme ELi suunas liikumisel ja parandada inimeste elutingimusi. Siiani on dialoog osutunud väärtuslikuks vahendiks, mille abil käsitleda kahe partei vahelisi erinevusi, ning seeläbi on saavutatud mitu kokkulepet valdkondades, kuhu kuuluvad kaupade ja isikute vaba liikumine, rahvastikuregister ja kataster.
25. Aastal, mida iseloomustab pikaleveninud valimisprotsess **Kosovos**, ei toimunud reformikava osas märkimisväärset edasiminekut. President ja valitsus on näidanud oma pühendumist Kosovo Euroopa perspektiivile. Selle tulemusena on toimunud esialgsed reformid. Organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooni osas püsivad endiselt suured raskused, samuti avaliku halduse tugevdamise osas. Komisjon teeb ettepaneku käivitada struktureeritud dialoog Kosovoga õigusriigi teemal, eesmärgiga neid raskusi käsitleda ja kohtureformi toetada.

Kosovo serblaste integreerimine on riigi lõunaosas paranenud, kuid põhjas on pinged suurenenud. Ka põhjaosa inimestel on vaja saada kasu Euroopa perspektiivist. Sel eesmärgil rõhutab komisjon, kui tähtis on, et Kosovo käivitaks põhjaosa käsitleva ulatusliku tegevuskava.

Komisjon jätkab Kosovo jõupingutuste toetamist kooskõlas oma 2009. aasta teatisega, et riigil oleks võimalik täita Euroopa perspektiiv, eelkõige seoses viisade, kaubanduslepingu ning Kosovo osalemisega ELi programmides. Selleks vaatab komisjon oma 2009. aasta teatise uuesti läbi, et Kosovo saaks ka edaspidi kasu ELiga ühinemisprotsessist. Komisjon julgustab pingutama, et ületada takistused, mis tulenevad erimeelsustest Kosovo staatuse üle ja mis võivad takistada ELi ja Kosovo vaheliste suhete arengut.

26. **Bosnias ja Hertsegoviinas** on poliitiline ja institutsiooniline ummikseis püsinud, takistades jätkuvalt riigi toimimist ja ELiga seotud reformide rakendamist. Kiiremas korras tuleb moodustada riigi valitsus, et tagada tõhus juhtimine sellel tasandil. ELi poole edenemisel on riigil endiselt vaja muuta põhiseadust vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu otsusele, mis käsitleb etnilise diskrimineerimise kõrvaldamist seoses esindatusega riigiasutustes, ning samuti võtta vastu riigiabiseadus. Rahvaloenduse seadus on veel vastu võtmata. Riigi osalemine stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames kohtute teemalises struktureeritud dialoogis näitab edasist teed, kuhu liikuda dialoogi ja kompromissi abil ning samuti keskendudes ELi tegevuskavale.

Endiselt on tähtsal kohal edasiste edusammude tegemine, et täita kõrge esindaja büroo sulgemiseks seatud eesmärgid ja tingimused. Kooskõlas nõukogu 2011. aasta märtsi järeldustega suurendab ELi esimese ainukese esindaja määramine Bosniasse ja Hertsegoviinasse ELi kohalolekut ja toetust riigile, mis on liikumas rahvusvaheliselt järelevalvel riigi Euroopa tuleviku suunas.

27. ELi laienemispoliitika on toonud endaga kaasa põhjalikud **demokraatlikud ja majanduslikud muudatused** riikides, kes soovivad ühineda. Viimaste aastate tulemused rõhutavad usaldusväärse laienemispoliitika väärtust. Samal ajal, kui poliitilist tahet ja otsustavust saavutada kindlaid tulemusi on vähe või ei ole üldse, siis ühinemisprotsess ei liigu edasi ja on oht selle takerdumiseks. Raskete reformide lõpuleviimine toob ELile lähemale laienemisprotsessis osalevad riigid, mis on stabiilsed, paremini ettevalmistatud ja jõukamad.

1. LISA

Järeldused ja soovitused, mis on esitatud komisjoni arvamustes Serbia liikmeks astumise avalduste kohta

Viimaste aastate reformide valguses on Serbia teinud märkimisväärseid edusamme, et täita demokraatiat, õigusriiki, inimõigusi ning vähemuste austamist ja kaitset kindlustavate institutsioonide stabiilsusega seotud poliitilised kriteeriumid, mis määrati kindlaks 1993. aastal Kopenhaagenis toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumisel, ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tingimused. Serbial on ulatuslik põhiseaduslik, õiguslik ja institutsiooniline raamistik, mis üldiselt vastab Euroopa ja rahvusvahelistele standarditele. Parlamendi õigusloometöö on kehtiva seadusandluse alusel muutunud tõhusamaks. Õigusriiki käsitlev õiguslik ja institutsiooniline raamistik on ulatuslik ning hõlmab korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastast võitlust, mille osas on saavutatud esimesi tulemusi. Inimõiguste ja vähemuste kaitse õiguslik raamistik on hästi arenenud ja selle rakendamist on alustatud. Koostöö endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga on jõudnud täiesti rahuldavale tasemele ning Serbia on üha aktiivsemalt aitas kaasa piirkondlikule leppimisele. Serbia andis nõusoleku ja osales dialoogi pidamises Kosovoga, et parandada sealsete inimeste elutingimusi, ning selle tulemusel on saavutatud mitmed kokkulepped (isikute ja kaupade vaba liikumine, rahvastikuregister ja kataster) ja Serbia on teinud esimesed sammud kokkulepete rakendamiseks.

Majanduskriteeriumide osas on Serbia astunud olulisi samme toimiva turumajanduse loomiseks ja on hoolimata üleilmsest majandus- ja finantskriisist saavutanud teatava makromajandusliku stabiilsuse. Siiski tuleb veel pingutada, et majandus ümber korraldada ja ettevõtluskeskkonda parandada, eelkõige tugevdades õigusriiki ja kõrvaldades bürokraatiat, edendades konkurentsi ja erasektori rolli ning samuti tegeledes töajuturu jäikusega. Selleks et keskmise tähtaja jooksul tulla toime konkurentsivõime ja liidusiseste turujõududega, on Serbial vaja jätkata struktuurireforme, et ajakohastada majanduse tootmisvõimsus ja luua välisinvesteeringute suurenemist soodustav ettevõtluskliima.

Serbia on saavutanud häid tulemusi stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu ning vahelepinguga ettenähtud kohustuste täitmisel.

Serbia oleks suuteline keskmise tähtaja jooksul täitma liikmesusest tulenevaid kohustusi liidu õigustiku peaaegu kõikides valdkondades, eeldusel et õigusaktide ühtlustamist jätkatakse ning õigusaktide rakendamiseks ja täitmiseks tehakse täiendavaid jõupingutusi. Eraldi tuleb tähelepanu pöörata põllumajandusele ja maaelu arengule, kohtusüsteemile ja põhiõigustele, õigusele, vabadusele ja turvalisusele ning finantskontrollile. Keskkonna- ja kliimamuutuste küsimustes on täielikku vastavust ELi õigustikuga võimalik saavutada vaid pikas perspektiivis ja see eeldaks suuremaid investeeringuid.

Esialgsetel hinnangutel avaldaks Serbia ühinemine Euroopa Liidu poliitikale vaid piiratud üldist mõju ega mõjutaks liidu suutlikkust säilitada ja süvendada oma arengut.

Komisjon soovib, et nõukogu annaks Serbiale kandidaatriigi staatuse, võttes arvesse siiani saavutatud edu ja mõistes, et Serbia alustab uuesti dialoogi Kosovoga ja hakkab kiiresti heas usus rakendama praeguseks saavutatud kokkuleppeid.

Serbial on head eeldused piisaval määral täita 1993. aasta Euroopa Ülemkogu Kopenhaageni kohtumisel seatud poliitilised kriteeriumid ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi

tingimused, kui edasimineku jätkub ning Kosovo probleemidele leitakse praktilised lahendused.

Seepärast soovib komisjon, et Euroopa Liiduga ühinemise läbirääkimisi tuleks alustada niipea kui Serbia on oluliselt edasi liikunud järgmises põhiprioriteedis:

- kooskõlas stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tingimustega astutakse täiendavaid samme suhete normaliseerimiseks Kosovoga, täielikult austades kaasava piirkondliku koostöö põhimõtteid, täielikult austades energiaühenduse asutamislepingu sätteid, leides lahendusi telekommunikatsiooni ja diplomite vastastikuse tunnustamise küsimustele, jätkates heas usus kõikide saavutatud kokkulepete rakendamist ning tehes aktiivselt koostööd EULEXiga, et sel oleks võimalik täita oma ülesandeid igal pool Kosovos.

Komisjon esitab aruande eelnimetatud põhiprioriteedi rakendamise kohta Serbias niipea, kui selles osas on tehtud piisavalt edusamme.

Püüdes saavutada liikmesuskriteeriumide täitmiseks vajalikku taset, julgustatakse Serbiat säilitama reformide praegust tempot, pöörates erilist tähelepanu õigusriigile, ning jätkama konstruktiivset tegevust piirkondlikus koostöös ning tugevdama kahepoolseid suhteid naaberriikidega. Loodetakse, et vahelepingu ja ka stabilisatsiooni- ja assotsieerimislepingu rakendamine jätkub pärast viimase jõustumist. Komisjon jätkab nende jõupingutuste toetamist ühinemiseelse abi rahastamisvahendi kaudu.

II LISA

Järeldused Horvaatia, endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi, Montenegro, Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Kosovo¹⁷, Türgi ja Islandi kohta

Horvaatia

Ühinemisläbirääkimised Horvaatiaga lõpetati 2011. aasta juunis, pärast seda kui riik oli täitnud viimaste seni avatud peatükkide sulgemiskriteeriumid. Horvaatia peab nüüd toetuma vastavusse viimisel saavutatud kõrgele tasemele ning keskenduma järelejäänud ühinemissettevalmistustele. Käesolev eduaruanne on osa komisjoni teostatud järelevalvest selle üle, kuidas Horvaatia on täitnud kõiki ühinemisläbirääkimiste käigus võetud kohustusi. Kõnealuse järelevalve käigus jälgiti ka ühinemisel Horvaatia liikmesusest tulenevate kohustuste täitmiseks vajalikke jätkuvald ettevalmistusi.

Horvaatia täidab jätkuvalt **poliitilisi kriteeriume**. Olulisi edusamme on tehtud kõigis valdkondades, sealhulgas õigusriigi põhimõtete järgimisel. Konkreetseid tulemusi on juba märgata. Nende konsolideerimiseks tuleb jõupingutusi jätkata.

Demokraatia ja õigusriigi põhimõtete järgimist on parandatud. *Valitsus ja parlament* toimivad jätkuvalt tõhusalt. *Avaliku halduse reformi* valdkonnas on vaja täiendavalt teha jõupingutusi õigusraamistiku tõhusta rakendamise konsolideerimiseks, et viia lõpule moodsa, usaldusväärse, depolitiseeritud ja kodanikele suunatud avaliku teenistuse loomine.

Horvaatia on teinud suuri edusamme *kohtusüsteemi* edendamisel. Uute õigusaktidega tugevdati kohtunike sõltumatust ning palju meetmeid on võetud kohtusüsteemi tõhustamiseks. Kehtestatud on uus kohtuametnike ametisse määramise süsteem. Teatavad probleemid ei ole endiselt lahendust leidnud, näiteks tuleb veelgi tõhustada kohtusüsteemi ning tagada kohtunike sõltumatuse, erapooletuse ja usaldusväärusega seotud uute meetmete rakendamine praktikas. Edusamme on tehtud sõjakuritegusid käsitlevate kohtuasjade erapooletul menetlemisel. Neljale sõjakuritegude lahendamisele spetsialiseerunud kojale on antud ainupädevus kõigi uute kohtuasjade menetlemiseks ning nende rolli tuleks menetluses olevates kohtuasjades suurendada. Justiitsministeerium võttis vastu karistamatuse probleemi lahendamist käsitleva strateegia, eelkõige juhtumite puhul, kus ohvriteks olid etnilised serblased või kui väidetavad kurjategijad olid Horvaatia julgeolekujõudude liikmed.

Märkimisväärset edu on saavutatud *korruptsioonivastases võitluses*. Korruptsioonivastasele tegevusele on antud uut hoogu ja saavutatud on häid tulemusi. Tõhustatud on õigusakte ning asjaomaste ametiasutuste toimimist. Korruptsioonijuhtumite tõhusat menetlemist tuleb parandada, seda eelkõige juhtumite puhul, mis käsitlevad kõrgemal tasemel esinevat korruptsiooni, kohaliku tasandi korruptsiooni ja juhtumeid, mis on seotud riigihangete ja kohtunikega. Täiendavaid kogemusi on vaja äsja heakskiidetud ennetava õigusraamistiku rakendamiseks praktikas. Samuti on vaja veelgi tugevdada rakendusstruktuure.

Inimõiguseid järgitakse üldiselt hästi ning täiendavaid edusamme tehti *inimõiguste ja vähemuste kaitse* valdkonnas. Horvaatia on jätkanud erinevate meetmete võtmist avalikkuse teadlikkuse suurendamiseks ning inimõiguste kaitse tugevdamiseks. *Õiguskaitse kättesaadavusega* seoses on paranenud tasuta õigusabi käsitleva seaduse rakendamine

---

¹⁷ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244 alusel.

eelkõige menetluste lihtsustamise kaudu. *Vanglasüsteemi* osas jätkus töö olemasolevate kinnipidamis- ja hooldeasutuste laiendamisel, kuid Horvaatia vanglad on endiselt ülerahvastatud. Seoses *väärkohtlemisega* esitati ombudsmanile jätkuvalt kaebusi politsei ülemäärase jõukasutuse kohta, millele tuleb adekvaatselt reageerida.

Horvaatia õigusaktidega on ette nähtud *sõnavabadus*, sealhulgas meediavabadus ja meedia mitmekesisus, ning neid vabadusi üldiselt järgitakse. Meediakanalite omandisuhete läbipaistvuse suurendamisel on tehtud täiendavaid edusamme, kuid varasemate aastatega võrreldes on korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevust käsitlevate temadega tegelevate ajakirjanike hirmutamise uurimises tehtud vaid piiratud edusamme. Siiski on teatatud mõnedest uutest juhtumitest. Uuriva ajakirjanduse arengut takistab eelkõige majanduslik surve. Jätkuvalt on kohalikul tasandil probleemiks poliitiline sekkumine. *Kogunemisevabadus* vajab seoses rahvakogunemistel korra tagamisega jätkuvat tähelepanu.

Naiste õiguste ja soolise võrdõiguslikkusega seoses on tehtud teatavaid edusamme. Naiste positsioon tööturul ei ole siiski märkimisväärselt muutunud ning naiste töötus on endiselt kõrge. *Lapse õiguste* valdkonnas on edasi liigutud vähe. Laste ombudsman hakkas aktiivsemalt tegelema selliste juhtumitega, kus asjaomased ametiasutused ei olnud laste vastu suunatud vägivalda nõuetekohaselt käsitlenud.

Piiratud edusamme on tehtud *sotsiaalselt vähekindlustatud isikute ja puudega inimeste kaasamisel*. Pooleli on puudega inimeste ombudsmani institutsiooni suutlikkuse suurendamine. Õiguste kehtestamise kriteeriumeid ei kohaldata võrdsetel alustel ning konkreetseid õigusi reguleerivad sätted on killustatud. Üleminek hooldeasutuses toimuvale ravile kohalikes hoolekandestruktuurides toimuvale ravile on edenenud aeglaselt. *Töötajate ja ametiühingute õigusi* üldiselt järgitakse.

Horvaatia on hakanud näitama tulemusi *diskrimineerimisvastase seaduse ja vihakuritegude seaduse rakendamisel*. Võetud on mitmesuguseid teadlikkuse suurendamise meetmeid ning tõhustatud inimõiguste ombudsmani tööd. Õiguskaitseasutused on vihakuritegude seaduse alusel algatanud mitu kohtuasja. Tuleb siiski saavutada paremaid tulemusi ning lahendus tuleb leida ühiskonnas levivatele homofobsetele ja ksenofobsetele meeleoludele.

Teatavaid edusamme on tehtud seoses *vähemuste ja kultuuriliste õiguste austamise ning kaitsega*. Vähemuste õiguste osas on kõrgemal tasemel tehtud toetavaid avaldusi, milles taaskinnitati, et vähemustel on oma koht Horvaatia ühiskonnas. Tagatud on vähemuste organisatsioonide rahastamine. Paranenud on vähemuste vastu suunatud kuritegude politseiuurimiste tase. Samme on astunud rahvusvähemuste õigusi käsitleva põhiseadusliku akti tööhõivealaste sätete rakendamise järelevalve tõhustamiseks ning heaks on kiidetud vähemuste tööhõivet käsitlev kava, mida tuleb rakendada hakata. Horvaatia peab siiski jätkuvalt edendama sallivat suhtumist, eelkõige Horvaatia serblaste vähemusse. Eelkõige kohaliku tasandi avalikus sektoris esineb jätkuvalt diskrimineerimisega seotud juhtumeid. Tõhustatud on roma kogukonnale hariduse tagamist, seda eelkõige eelkoolihariduse osas. Jätkunud on taristu uuendamine mõnedes roma asundustes. Probleemid roma kogukonna osalemisega haridussüsteemis ei ole lahendust leidnud. Roma kogukond võiks kõnealuseid meetmeid suuremas ulatuses enda huvides ära kasutada. Juurdepääs normaalsele eluasemele, sotsiaalkaitsele ning tervishoiule on romade jaoks jätkuvalt problemaatiline, samuti on romade töötus jätkuvalt väga kõrgel tasemel.

Suuri edusamme on tehtud *pagulaste tagasipöördumise* valdkonnas. Pagulased pöörduvad jätkuvalt tagasi Horvaatiasse. Edusamme on tehtud seoses eluasemega seotud küsimustes,

eelkõige tagasipöördujatele eluasemeprogrammide raames majutust pakkudes. Vähenenud on tagasilükatud eluaseme taastamist käsitlevate pooleliolevate apellatsioonkaebuste arv. Edusamme on tehtud allesjäänud hoonete taastamisel. Jätkunud on pensioniõiguste tõendamist käsitleva seaduse rakendamine. Horvaatia peab siiski edasi liikuma ülejäänud ligikaudu 2 500 eluaseme taotleja majutamiseks. Kiirendada tuleb jõupingutusi pagulaste tagasipöördumise jätkumiseks vajalike majanduslike ja sotsiaalsete tingimuste loomiseks.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste valdkonnas jätkab Horvaatia koostööd endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga. Viimase nõudel on valitsuse loodud ametkondadevaheline töörühm uurinud uusi olulisi jälgi, et teha kindlaks või leida üles suurtükkide kasutamist käsitlevad kadunud dokumendid. Horvaatial ei ole siiski täielikult õnnestunud kadunud sõjadokumente leida. Samuti peaksid poliitilised liidrid vältima selliste avalduste tegemist ja meetmete võtmist, mis võivad leppimise ning sõjakuritegude üle kohtumõistmise vajaduse tähtsuse kahtluse alla seada.

Olulisi edusamme on tehtud *Sarajevo deklaratsiooni protsessis*. 2011. aasta juunis ja septembris toimunud kohtumiste järel leppisid Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia, Montenegro ning Serbia kokku terves reas küsimustes, mis hõlmasid ühisdeklaratsiooni teksti, millele kirjutatakse alla Belgradis 2011. aasta novembris toimuval ministrite kohtumisel.

Juulis võttis Horvaatia valitsus vastu ja saatis parlamenti heakskiitmiseks Kagu-Euroopas euroopalike väärtuste edendamist käsitleva deklaratsiooni, milles Horvaatia on võtnud kohustuse hoolitseda selle eest, et kahepoolsed probleemid, nagu piiriküsimused, ei takistaks kandidaatriikide ühinemist ELiga ja seda alates ühinemisprotsessi algusest kuni ühinemislepingu jõustumiseni.

Horvaatia on jätkanud aktiivset osalemist piirkondlikes algatustes, sealhulgas Kagu-Euroopa koostööprotsessis (SEECF), piirkondlikus koostööühenduses (RCC) ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus (CEFTA). Kahepoolsed suhted teiste ELi kandidaatriikide, sealhulgas Serbia ja ELi kuuluvate naaberriikidega arenevad jätkuvalt, kuid mõned küsimused nõuavad jätkuvat tähelepanu eelkõige seoses koostööga sõjakuritegude uurimisel ja nende üle kohtumõistmisel. Suhted *Sloveeniaga* on piiriküsimuses sõlmitud vahekohtukokkuleppe jõustumise tulemusena jätkuvalt paranenud.

Hoolimata ELi ja muude kaubanduspartnerite majanduse taastumisest oli Horvaatia **majandus** 2010. aastal ning 2011. aasta esimeses kvartalis endiselt languses. Siiski on majanduses alates kevadest näha majanduse elavnemise märke. Jätkuvalt on suurenenud töötus, eelarvepuudujääk ja riigivõlg. Suur välisvõlg on jätkuvalt riigi majanduse kõige suurem nõrkus.

Majanduslike kriteeriumide alusel on Horvaatia toimiva turumajandusega riik. Horvaatia peaks olema võimeline toime tulema Euroopa Liidu konkurentsireformi ja turujõududega, tingimusel et rakendab otsusekindlalt laiaulatuslikku reformiprogrammi struktuursete kitsaskohtade vähendamiseks.

Turumajanduse põhialuste osas on säilinud laiaulatuslik poliitiline konsensus. Olemasolevaid piiranguid arvestades on makromajanduslik kava üldiselt olnud majanduslangusest tulenevate probleemide kõrvaldamiseks asjakohane. Keskpang on olnud vahetuskursi ning finantsstabiilsuse säilitamisel edukas ning suutnud samal ajal madala inflatsioonisurve tingimustes säilitada majanduskasvu soodustava rahapoliitika. Pangandussektor on suutnud šokkidele vastu seista. Eelarvepoliitikas on ametiasutused teinud jõupingutusi

eelarvepuudujäägi kasvu peatamiseks, ohjates selleks kulutusi. Tõhustatud on keskmise tähtaja jooksul rahanduse jätkusuutlikkuse saavutamiseks vajalikku eelarveraamistikku. Jooksevkonto puudujääk vähenes, kuna eksport suurenes ja tagasihoidliku sisenõudluse tõttu oli import madalal tasemel. Teatavaid piiratud edusamme tehti majanduse elavdamise programmi raames struktuurireformide läbiviimisel.

Struktuurireformide läbiviibimine toimus siiski jätkuvalt aeglasel tempos, seda eelkõige kahjumit kandvate ettevõtjate erastamisel ja restruktureerimisel. Investeeringukeskkond kannatas jätkuvalt suure regulatiivse koormuse, ettearvamatute haldusotsuste all, eelkõige kohalikul tasandil, ja arvukate maksutaoliste lõivude all. Äärmiselt paindumatu tööturu kavandatud reformi ulatus ei ole olnud piisav ning niigi madal tööhõivemäär ning tööturul osalejate arv vähenes veelgi. Sotsiaaltoetused, mis moodustavad riigieelarvest suhteliselt suure osa, on jätkuvalt halvasti suunatud. Arvestades vajadust saavutada keskmise pikkusega perioodi rahanduse jätkusuutlikkust, tuleks eelarvemenetlusi veelgi tõhustada. Riigi kulutuste tõhustamine on jätkuvalt oluline lahendamist vajav probleem.

Seoses Horvaatia **suutlikkusega täita liikmesusest tulenevaid kohustusi** on ettevalmistused ELi nõuete täitmiseks kulgenud edukalt ja enamikus sektorites on õigusaktid suures osas ELi õigusnormidega vastavusse viidud. Enamikus valdkondades on tehtud täiendavaid edusamme, sealhulgas peatükkides, mille vastavusse viimise tase oli juba niigi kõrge. Teatavates valdkondades on vaja täiendavalt pingutada, et tugevdada õigustiku nõuetekohaseks rakendamiseks vajalikku haldussuutlikkust. Stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu rakendamine on kulgenud sujuvalt.

Edusamme on tehtud *kaupade vaba liikumise* valdkonnas. Kõnealuses valdkonnas on õigusaktide vastavusse viimine õigustikuga edenenud hästi. Siiski on vaja täiendavalt pingutada, eelkõige seoses horisontaalsete õigusaktide ning uue ja vana lähenemisviisi õigusnormide läbivaatamisega, et viia siseriiklikud õigusaktid õigustikuga täielikult kooskõlla.

Edusammud on jätkunud *tööjõu vaba liikumise* valdkonnas ning õigustiku kohaldamisega seotud ettevalmistused kulgevad korrapäraselt. Jätkuvalt tuleb tähelepanu pöörata haldussuutlikkuse tõhustamisele, seda eelkõige seoses sotsiaalkaitsesüsteemide koordineerimisega.

Täiendavaid edusamme tehti *asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas, kus õigustikuga vastavusse viimine on üldiselt rahuldaval tasemel. Edasi tuleb töötada kutsekvalifikatsiooni vastastikuse tunnustamise valdkonnas ning teenuste direktiivi ülevõtmiseks, et saavutada täielik vastavusseviimine ning veelgi tõhustada postiteenuste valdkonda reguleeriva asutuse haldussuutlikkust.

Täiendavaid edusamme on tehtud *kapitali vaba liikumise* valdkonnas seoses maksesüsteemide õigustiku, kapitali liikumise liberaliseerimise ja rahapesuvastase võitlusega. Õigusaktide vastavusse viimine on peaaegu lõpule viidud.

Riigihangete valdkonnas on edusammud jätkunud. Õigustikuga vastavusse viimine kulgeb kavakohaselt ning on lõpule jõudmas. Erilist tähelepanu tuleks pöörata, et teised õigusaktid viidaks vastavusse riigihanget käsitleva uue õigusaktiga. Samuti tuleks tõhustada kõnealuse valdkonna ametiasutuste toimimist töötajate jätkuõppe ning ametialase enesetäiendamise kaudu.

Edusamme on tehtud *äriühinguõiguse* valdkonnas. Õigustikuga vastavusse viimine kulgeb kavakohaselt. Täiendavaid edusamme on tehtud *intellektuaalomandiõiguse* valdkonnas ning õigustikuga vastavusse viimine on kenasti edenenud. Intellektuaalomandiõigusi hõlmavat teadlikkust tuleb jätkuvalt suurendada.

Märkimisväärset edu on saavutatud *konkurentsipoliitika* valdkonnas, eelkõige laevatehaste ümberkorraldamiskavade heakskiitmisel. Ühelegi erastamislepingule ei ole siiski alla kirjutatud. Õigusaktide vastavusse viimisel on jõutud väga kaugemale. Pärast uue konkurentsiseaduse jõustumist on vaja täiendavaid jõupingutusi teha Horvaatia konkurentsiameti kartellidevastaste meetmete elluviimise parandamiseks.

Suuri edusamme on tehtud *finantsteenuste* valdkonnas nii õigusaktide vastavusse viimisel kui ka haldussuutlikkuse suurendamisel. Vastavusseviimisel on jõutud kaugemale.

Horvaatia on teinud suuri edusamme *infoühiskonna ja meedia* valdkonnas ning on saavutanud õigustikuga vastavusse viimisel kõrge taseme. Täiendavaid edusamme on vaja teha elektroonilise side turu kõigi segmentide liberaliseerimise jätkamiseks ning avalik-õigusliku ringhäälingu sõltumatuse edendamiseks.

Suuri edusamme on tehtud *põllumajanduse ja maaelu arengu* valdkonnas, eelkõige seoses makseasutuse ühtse haldus- ja kontrollisüsteemi ning ühise turukorralduse loomise ja rakendamisega. Ettevalmistused on üldiselt kulgenud kavakohaselt. Horvaatia peab täielikult toimivate ja nõuetele vastavate süsteemide saavutamiseks jätkama märkimisväärseid jõupingutusi kõigis nimetatud valdkondades. Veelgi on vaja pingutada põllumajanduse toetamise süsteemi õigustikuga vastavusse viimiseks. Horvaatia peab viivitamata suurendama suutlikkust kasutada maaelu arengu toetamiseks ettenähtud vahendeid.

Suuri edusamme tehti *toiduohutuse ning veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonnas, eelkõige ELi õigusaktide ülevõtmisel ning rakendusaktide vastuvõtmisel. Õigusaktide ülevõtmine on paljudes sektorites lõpule jõudmas. Horvaatia peab jätkama ettevõtjate ajakohastamise ja järelevalve, piirikontrollipunktide loomise, loomsete kõrvalsaaduste sektori järelevalve ning haldus- ja kontrollisuutlikkuse suurendamisega seotud jõupingutusi.

Horvaatia on teinud *kalanduse* valdkonnas õigusnormide vastavusse viimisel jätkuvalt suuri edusamme. Ettevalmistused on üldiselt kulgenud edukalt. Horvaatia peab jätkama jõupingutusi õigusaktide rakendamise tõhustamiseks, eelkõige seoses laevastiku haldamise, järelevalve ja kontrolli ning struktuurimeetmetega.

Tehtud on täiendavaid edusamme ning *transpordipoliitika* valdkonnas on õigusaktide vastavusse viimise tase hea. Veelgi on vaja pingutada, eelkõige selleks, et jätkata tööd Euroopa ühise lennunduspiirkonna lepinguga, viia lõpule lennundust käsitlevate õigusaktide vastavusse viimine ning tagada raudtee turvalisuse eest vastutava asutuse ning laevaliikluse jälgimise teabesüsteemi täielik toimimine.

Mõningaid edusamme on tehtud *energeetika* valdkonnas, kus vastavusseviimise tase on kõrge. Täiendavaid jõupingutusi on vaja eelkõige elektri- ja gaasituru avamiseks ning ELi taastuvenergia ja energiatõhususe eesmärkide saavutamiseks. Lihtsustada tuleb taastuvenergia projektidega seotud haldusmenetlusi ning tõhustamist vajab haldussuutlikkus.

Teatavaid edusamme tehti *maksustamise* valdkonnas. Horvaatia õigusaktide vastavusse viimise tase on väga kõrge, kuid teatavaid täiendavaid jõupingutusi on vaja eelkõige teha

käibemaksu ja aktsiisimaksu valdkonnas. Horvaatia peaks jätkama tööd infotehnoloogiasüsteemide omavahelise sidumise ettevalmistamisel.

Majandus- ja rahapoliitika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, õigustikuga vastavusse viimine on seal lõpule viidud. Kasuks tuleks majanduspoliitika koordineerimise parandamine.

Statistika valdkonnas on tehtud suuri edusamme. Õigusaktide vastavusse viimisel on saavutatud hea tase. Horvaatia statistiliste andmete täielikult vastavusse viimiseks ELi nõuetega on vaja täiendavalt pingutada.

Teatavaid edusamme on tehtud *sotsiaalpoliitika ja tööhõive* valdkonnas. Õigustikuga vastavusse viimisel on saavutatud hea tase. Õigusaktide vastavusse viimisel esineb teatavaid puudujääke: need hõlmavad eelkõige väljapoole tööseaduse reguleerimisala jäävate tööseadust käsitlevate direktiivide ülevõtmist ning diskrimineerimise vastu võitlemise ja soolise võrdõiguslikkuse valdkonda. Tähelepanu tuleks pöörata tööturu struktuuriliste nõrkuste kõrvaldamisele ning samuti sotsiaalse dialoogi toimimisele ja sotsiaalsete partnerite suutlikkuse suurendamisele. Haldussuutlikkust tuleb jätkuvalt suurendada kõigis valdkondades.

Horvaatia on teinud teatavaid edusamme *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas. Kõnealuses valdkonnas on õigusaktide vastavusse viimine õigustikuga edenenud hästi. Täiendavad järjekindlad jõupingutused peavad keskenduma ärikeskkonna parandamisele halduskoormuse vähendamise kaudu, hõlmates ka innovatsiooni ja oskusi. VKEde määratluse vastavusse viimine õigustikuga tuleb lõpule viia. Jätkata tuleb jõupingutusi laevaehitustööstuse restruktureerimiseks.

Horvaatia on teinud täiendavaid edusamme *üleeuroopaliste võrkude* valdkonnas, kus õigustikuga vastavusse viimine on lõpule viidud.

Suuri edusamme on tehtud *regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise* valdkonnas. Horvaatia on jõudnud kõigis valdkondades ühtekuuluvuspoliitika rakendamise ettevalmistustega lõppjärku. Täiendavad järjekindlad jõupingutused peavad keskenduma Horvaatia haldussuutlikkuse suurendamisele, et tulevikus hakata rakendama ühtekuuluvuspoliitikat. Samuti tuleb keskenduda kavandatud projektide esitamise süsteemi välja arendamisele.

Horvaatia on saavutanud märkimisväärset edu *kohtusüsteemi ja põhiõiguste* valdkonnas. Kohtusüsteemi reform jätkus uute õigusaktide vastuvõtmisega, millega tõhustatakse kohtusüsteemi sõltumatust ning vähendatakse kohtuasjade kuhjumist. Kohtureform nõuab pidevat tähelepanu, eelkõige seoses kohtusüsteemi tõhususe suurendamisega ning kohtusüsteemi sõltumatuse, erapooletuse ja usaldusväarsusega seotud uute meetmete praktikasse rakendamisega. Horvaatia on jätkanud kodusõja ajal toime pandud kuritegude uurimise tõhustamist. Põhjalikult tuleb lahendada karistamatusega seotud küsimused. Korruptsioonivastaseid jõupingutusi on suurendatud ja saavutatud on häid tulemusi, eelkõige on tõhustatud õigusakte ning asjaomaste ametiasutuste tegevust. Korruptsioonijuhtumite lahendamisel tõhusate tulemuste saavutamist tuleb edasi arendada, seda eelkõige juhtumite puhul, mis käsitlevad kõrgemal tasemel esinevat korruptsiooni, kohaliku tasandi korruptsiooni ja juhtumeid, mis on seotud riigihangete ja kohtusüsteemiga. Rohkem kogemusi on vaja äsja heakskiidetud ennetava õigusraamistiku praktikas rakendamiseks. Põhiõiguste kaitset on tõhustatud, kuid seda tuleb vähemuste ja pagulaste osas praktikas veelgi parandada.

Suuri edusamme on tehtud *õiguse, vabaduse ja turvalisuse* valdkonnas, kus õigustikuga vastavusse viimine on hästi edenenud. Varjupaigaga seotud õigusraamistikku on tõhustatud. Tähelepanu tuleb pöörata Horvaatias kaitset saanud isikute integreerimisele ning alaealiste ebaseaduslike rändajate kaitsele. Jätkata tuleb viiasid käsitleva ELi õigustikuga vastavusse viimist. Edusamme on tehtud välispiiriküsimustes. Piiripolitsei tugevdamine on jätkunud töötajate ja varustuse parandamise kaudu. Horvaatia peab keskenduma integreeritud piirihalduse tegevuskava õigeaegsele rakendamisele. Edusamme on tehtud tsiviil- ja kriminaalasjades tehtavat õiguslast koostööd käsitlevas valdkonnas. Suuri edusamme on tehtud ka organiseeritud kuritegevuse ja uimastivastase võitluse valdkonnas.

Edusammud *teadus- ja arendustegevuse* valdkonnas on jätkuvalt vastavusseviimise tase kõrge, kuid veel on vaja pingutada teadusuuringutesse tehtavate investeeringute ning andekate teadlaste ja nende õigustega seoses. Nõuetekohaselt tuleks võtta arvesse innovatiivse liidu loomiseks tehtavaid ettevalmistusi.

Suuri edusamme on tehtud ka *hariduse, koolituse, noorte ja kultuuri* valdkonnas. Õigustikuga vastavusse viimisel on saavutatud hea tase. Horvaatia on alates 2011. aasta jaanuarist osalenud täies ulatuses elukestva õppe programmis ja programmis „Aktiivsed noored”. Kutseõpe ning koolitused ja täiskasvanute koolitus vajab pidevat tähelepanu.

Keskkonna valdkonnas on edasi liigutud. Horvaatia ettevalmistused on lõpule jõudmas nii õigusaktide vastavusse viimisel kui ka rakendamisel, eelkõige veekvaliteedi ja kemikaalide valdkonnas. Tõhustada tuleb horisontaalse õigustiku rakendamist, eriti üldsuse tõhusa kaasamise ja keskkonnaküsimustes õiguskaitse kättesaadavuse osas. Jätkuvalt on vaja oluliselt pingutada, et tõhustada eelkõige looduskaitse ja kliimamuutuste valdkonna haldussuutlikkust. *Kliimamuutustega* seoses tuleb jätkuvalt teha olulisi samme õigusaktide vastavusse viimise lõpuleviimiseks ning selleks, et tagada õigusaktide rakendamine eelkõige lennunduse, tasuta kvootide eraldamise, registrite ja oksjonite korraldamise valdkonnas.

Mõningaid edusamme on tehtud *tarbijakaitse ja tervishoiu* valdkonnas. Õigustikuga vastavusse viimine ja tarbijakaitse valdkonnas tehtud ettevalmistused on edenenud hästi. Rahvatervise valdkonnas on järelejäänud poolleiolevate küsimuste lahendamiseks vaja jätkuvalt pingutada.

Horvaatia jätkas jõudsalt edasiliikumist *tolliliidu* valdkonnas. Õigusaktide vastavusse viimise tase kõnealusel valdkonnas on väga kõrge ning vaadeldaval perioodil parandati seda veelgi. Horvaatia suurendas veelgi oma haldus- ja toimumissuutlikkust, ajakohastades selleks kohapealsetes tervisekontrollides kasutatavat tehnikat ning parandades suutlikkust teostada riskianalüüsi. Ettevalmistused infotehnoloogiasüsteemide omavaheliseks sidumiseks on hästi edenenud ning neid tuleks jätkata. Jõupingutusi on vaja teha haldussuutlikkuse suurendamiseks sisekontrolli, tollivormistusjärgne deklaratsioonide läbivaatamise ja riskijuhtimise valdkonnas.

Horvaatia jätkas edusammude tegemist *välissuhete* valdkonnas, kus vastavusse viimisel saavutati kõrge tase ning jätkatakse oma seisukohtade kooskõlastamist ja vastavusse viimist ELi ja rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohtadega. Horvaatial tuleks rohkem pingutada, et viia oma rahvusvahelised lepingud kooskõlla ELi õigustikuga ning suurendada arengupoliitika ja humanitaarabi valdkonna haldussuutlikkust.

Horvaatia on teinud *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika* valdkonnas täiendavaid edusamme. Horvaatia on jätkanud osalemist mitmes ELi ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika missioonis.

Horvaatia on kõnealuses valdkonnas saavutanud vastavusse viimisel kõrge taseme. Horvaatia peab jätkama relvastuskontrolli jõustamise tõhustamist, sealhulgas relvadega seotud teabe läbipaistvus.

Horvaatia on teinud täiendavaid edusamme *finantskontrolli* valdkonnas, kus on vastavusse viimisel saavutatud kõrge tase. Jätkuvaid jõupingutusi on vaja teha üldise avaliku sektori sisefinantskontrolli ning välisauditi tõhustamiseks Horvaatias kesk- ja kohalikul tasandil.

Suuri edusamme on tehtud *finants- ja eelarvesätete* valdkonnas. Suures ulatuses on ühinemiseks paigas haldustaristu ja omavahendite süsteemi juhtimismenetlused.

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik täidab **poliitilisi kriteeriume** endiselt piisaval tasemel. Riik on jätkanud ühinemisega seotud reforme, kuid põhilised probleemid on endiselt lahendamata. Juunis toimunud valimised toimusid üldiselt kooskõlas rahvusvaheliste standarditega. Uus valitsuskoalitsioon moodustati kiiresti. Teatavaid edusamme on tehtud kohtusüsteemi ja avaliku halduse valdkonnas, eelkõige seoses õigusraamistikuga. Täiendavaid edusamme on vaja teha tõhusa rakendamise tagamiseks, seda eelkõige seoses sõnavabadusega massiteabevahendites, kohtusüsteemi ja haldusreformi ning korrupsioonivastase võitlusega. Institutsioonide sujuva toimimise tagamiseks tuleb tõhustada valitsuse ja opositsiooni vahelist koostööd.

Ohridi raamlepingu sõlmimisest on möödunud kümme aastat. Raamleping on jätkuvalt oluline demokraatia ja õigusriigi tagaja. Teatavaid edusamme on tehtud keeleseaduse, detsentraliseerimist käsitleva seaduse ja tasakaalustatud esindatuse põhimõtte rakendamisel. Haridusega seotud probleemide lahendamiseks ning kõigi kogukondade vaheliste harmooniliste suhete tagamiseks on vaja jätkuvalt pingutada.

Edusamme on tehtud valimiste läbiviimisel: viimased valimised olid vabad ning hästi korraldatud. Valitsus peab kõrvaldama puudused ning täielikult rakendama Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo valimisvaatluste missiooni järeldusi ning soovitusi. Suurendada tuleb parlamendi vahendeid, et ta saaks täita oma ülesandeid. Opositsiooni boikott takistas jaanuarist kuni valimisteni parlamendi tööd. Valimiste järel on opositsioon esindatud ka uues parlamendis. Teatavaid edusamme on tehtud parlamendi reformimisel. Edusamme on tehtud keeleseaduse ja parlamendi kodukorra rakendamisel. Poliitilist dialoogi tuleb veelgi tõhustada.

Valitsuskoalitsioon on raskustest üle saanud ning on tõhustanud sisemist koostööd. Uus valitsus on andnud ELi reformiprotsessile uue hoo. Kohalike omavalitsuste puhul tuleb kohalike teenuste osutamiseks ettenähtud finantsraamistik muuta läbipaistvamaks ja tasakaalustatumaks.

Edusamme on tehtud avaliku halduse raamistikuga seoses, luues avaliku halduse reformi eest vastutava ministeeriumi. E-valitsuse teenustega on parandatud vastavate teenuste kättesaadavust kodanikele. Reformide rakendamisel üldiselt on aga edasi liigutud vähe. Märkimisväärselt rohkem on vaja ära teha eelkõige seoses värbamispoliitikaga ning avaliku teenistuse läbipaistvuse, professionaalsuse ja sõltumatuse tagamisega. Üldise haldusmenetluse seaduse muudatused ei taga haldusteenuste tõhusat osutamist ega kodanike kaitset.

Kohtusüsteemi tõhususe parandamiseks on vastu võetud laiaulatuslik õigusaktide pakett, mille osad jõustuvad ajavahemikus 2012–2015. Loodud on kõrgem halduskohus, täites lünga kohtusüsteemis. Kohtusüsteemi sõltumatuse tugevdamiseks kaotati justiitsnõukogus justiitsministri hääleõigus. Sõltumatuse ja professionaalsuse tõhustamiseks praktikas on vaja astuda täiendavaid samme, eelkõige värbamistavade kaudu. Varasemate reformide rakendamist tuleb tõhustada.

Täiendavaid muudatusi on tehtud korruptsioonivastase võitluse õigusraamistikus. Järgitud on GRECO soovitusel esitatut ning alustatud on majanduslike huvide deklaratsioonide süstemaatilise kontrollimisega. Kõrgemal tasemel aset leidva korruptsiooni juhtumite lahendamisel ei ole veel tulemusi saavutatud ning huvide konflikti käsitlevate deklaratsioonide kontrollimist tuleb süstematiseerida. Riiklike kulutuste ning erakondade rahastamise läbipaistvus on endiselt ebapiisav. Korruptsioon on paljudes valdkondades endiselt levinud ja kujutab endast olulist probleemi.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse valdkonnas on õiguslik ja institutsiooniline raamistik üldjoontes paigas. *Kodanikuõigusi ja poliitilisi õigusi* üldjoontes järgitakse ning nendes valdkondades on edasi liigutud. Mõned vanglad on renoveeritud, kuid siiani ei ole välja töötatud vanglasüsteemi hõlmavat tõhusat riiklikku strateegiat. Jätkuvalt on kõrvaldamata õiguskaitseasutustes karistamatuse vastu võitlemisega seotud puudujäägid. Alustatud on dialoogi, mis käsitleb massiteabevahendites sõnavabaduse puudumisest tulenevaid olulisi probleeme. Toimetajad ja ajakirjanikud on teatanud üha suurenevast poliitilisest survest ja hirmutamisuhtumistest. Maksupettuse ettekäändel valitsuse suhtes kriitiliselt meelestatud tuntud telejaama ja kolme ajalehe sulgemine on tõstatanud küsimusi menetluse proportsionaalsuse ja selektiivsuse suhtes ning vähendanud ajakirjandusmaastiku mitmekesisust. Sellises olukorras on ajakirjanikud ja toimetamispõhimõtted kergesti mõjutatavad, mille tulemuseks on laialdaselt levinud enesetsensuur. Avalik-õiguslik ringhääling ei suuda täita talle pandud kohustuslikku rolli.

Majanduslikud ja sotsiaalsed õigused on üldjoontes paigas ning kõnealuses valdkonnas on tehtud täiendavaid edusamme. Sotsiaalsete partnerite esindatud osalemise suhtes kohaldati uusi kriteeriume. Tegevust on alustanud alaealiste kuritegevuse ennetamisega tegelev riiklik nõukogu ning diskrimineerimisvastase kaitse komisjon. Diskrimineerimise vastane seadus ei ole veel täielikult õigustikuga vastavusse viidud, eelkõige seksuaalsel sättumusel põhineva diskrimineerimisega seotud küsimustes. Tõhustada tuleb korruptsioonivastase võitluse komisjoni suutlikkust.

Teatavaid edusamme on tehtud *kultuuri ja vähemuste õiguste* valdkonnas. Ohridi raamlepingu kümnes aastapäev andis riigis elavatele kogukondadele hea võimaluse pidada dialoogi. Vabariigi president ja peaminister osalesid mõlemad kõnealuse verstapostiga seotud üritustel. Parlamendis on edenenud keeleseaduse vastuvõtmine. Etnilise albaania kogukonna esindatus avalikus teenistuses vastab kogukonna osakaalule rahvastikus ning suurenenud on ka roma ja türki kogukonna esindatus. Paranenud on romade integratsioon haridussüsteemi, millest annab tunnistust kesk- ja kõrgharidust omandavate romade suurenenud arv. Usalduse edendamiseks eelkõige hariduse, kultuuri ja keele valdkonnas on vaja teha jätkuvaid edusamme. Romad peavad endiselt toime tulema väga rasketes elutingimustes ja nad kannatavad diskrimineerimise all.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste valdkonnas jätkas endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik koostööd endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga. Juulis kiitis parlament heaks amnestiaseaduse autentse tõlgendamise,

milles märgitakse, et amnestia peaks hõlmama kõigi kohtuasjade kõiki kahtlusaluseid, keda ei käsitle endise Jugoslaavia asjade rahvusvaheline kriminaalkohus. Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolne immuuniteedilepe, mis sisaldab Rahvusvahelist Kriminaalkohut käsitlevaid sätteid, ei ole kooskõlas ELi ühiste seisukohtade ja juhtpõhimõtetega. Riik peab selle ELi seisukohtadega vastavusse viima.

Riik on jätkanud aktiivset osalemist piirkondlikes koostööalgatustes, sealhulgas Kagu-Euroopa koostööprotsessis (SEECF), piirkondlikus koostöönõukogus (RCC) ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus (CEFTA).

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik on piirkonnas aktiivne partner ning riik on jätkanud naabrite ja muude laienemisprotsessis osalevate riikidega kahepoolsete suhete arendamist. Suhteid Kreekaga on jätkuvalt negatiivselt mõjutanud lahendamata nimeküsimus. Riigid peavad nimeküsimuse lahendamiseks ÜRO egiidi all ning peaministrite otsekohtumiste vahendusel jätkuvalt läbirääkimisi. Vältida tuleks tegevust ja avaldusi, mis võiksid heanaaberlike suhteid negatiivselt mõjutada. Heanaaberlike suhete säilitamine, sealhulgas ÜRO egiidi all nimeküsimuse üle läbirääkimine ja selles osas mõlemale osapoolle vastuvõetava lahenduse leidmine on äärmiselt tähtis.

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik on suurendanud oma **võimet täita liikmesusest tulenevaid kohustusi**. Riik on ühinemispartnerluse prioriteetide järgimisel teinud teatavaid edusamme. Riigil esineb aga jätkuvalt õigusaktide rakendamisel ning tõhusal jõustamisel olulisi puudujääke. Õigustiku täielikuks rakendamiseks puuduvad piisavad inim- ja finantsressursid.

Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi **majandus** hakkas 2010. aasta teises pooles taastuma tänu välisõudlusele ning suurenenud investeringutele, eelkõige ehitussektoris. 2010. aasta lõpus leppis valitsus IMFiga kokku ennetavas krediidiinisis. See peaks suurendama rahvusvaheliste turgude enesekindlust. Jätkunud on struktuurireformid. Paraku valmistab kõrge struktuurse töötuse määr, eelkõige noorte ja madala haridustasemega inimeste seas endiselt muret. Avaliku halduse ning reguleerivate ja järelevalveasutuste institutsiooniline suutlikkus on endiselt ebapiisav.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik jätkuvalt edukas. Teatavates valdkondades on riik teinud toimivaks turumajanduseks muutumiseks täiendavaid edusamme, lihtsustades ettevõtjate registreerimist, kiirendades kohtumenetlusi, tõhustades finantsturgude toimimist, lihtsustades täiendavalt õigusraamistikku ning parandades teabevahetust äriühingutega. Riik peaks olema võimeline tulema keskmise tähtaja jooksul toime Euroopa Liidu konkurentsireformide ja turujõududega, tingimusel et ta jätkab otsusekindlalt reformiprogrammi rakendamist oluliste struktuursete nõrkuste vähendamiseks.

Riik on säilitanud majanduspoliitika tähtsamates küsimustes laiapõhjalise konsensusi. Majandusküsimustes äriühingutega peetav dialoog on paranenud. *De facto* euroga seotud rahapoliitika on toetanud majanduskasvu ning andnud oma panuse makromajandusliku stabiilsuse säilitamisse. Eelarvepoliitika on säilitanud oma stabiilsuse. Teatav täiendav edasimineku on toimunud turulepääsu ning regulatiivse raamistiku lihtsustamisel. Pankrotimenetluse kestust on veelgi lühendatud ning kinnisvara registreerimine on põhimõtteliselt lõpule viidud. Finantssektor on hakanud üleilmsest finantskriisist taastuma. Konkurents ning finantsvahenduse tase kõnealuses sektoris on mõnevõrra paranenud.

Õigusriigi nõrkus takistab jätkuvalt turumajanduse nõuetekohast toimimist. Avaliku halduse tõhusus on madal, mis peegeldub keerukates menetlustes, personaliga seotud probleemides ning ka ametnike suures voolavuses. Osadel reguleerivatel ja järelevalveasutustel puudub ülesannete tõhusaks täitmiseks endiselt vajalik sõltumatus ja piisavad vahendid. Lepingute täitmine on endiselt raske, mis mõjub halvasti ettevõtluskeskkonnale, eelkõige väikese ja keskmise suurusega ettevõtjate jaoks. Hariduse ja inimkapitali kvaliteet on madal. Reaalkapital vajab täiendavat uuendamist ja süvendamist. Eelarvehalduse kvaliteet on endiselt madal, mille põhjuseks on osaliselt riiklike kulutuste tugev lühiajaline suundumus. Selle tulemusena on väga kõrge struktuurse töötuse määra vähendamine olnud väga tagasihoidlik. Riigivõlg on kasvanud, peegeldudes jätkuvas eelarvepuudujäägis ning suurenenud välislaenudes. Tõsise probleemina on endiselt päevakorral varimajandus.

Kaupade vaba liikumise valdkonnas on täheldatud teatavat arengut. Horisontaalsete institutsioonide tervikliku strateegia rakendamise eelarve on suurenenud, kuid raamsätted on siiani horisontaalse õigustikuga lõplikult vastavusse viimata. Piiratud edu on saavutatud *tööjõu vaba liikumise valdkonnas*, kus õigusaktide vastavusse viimine õigustikuga on siiani algusjärgus. *Asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas on riik edenenud kavakohaselt, seda eelkõige postiteenuste valdkonnas. Piiriüleste teenuste osutamiseks volitavate ametiasutuste vahelise koostöö tase on paranenud. Kutsekvalifikatsioonide vastastikusel tunnustamisel ollakse alles lapsekingades. *Kapitali vaba liikumise* valdkonnas tehtud edusammud on keskendunud rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse valdkonna õigusaktide jõustamisele. Lühiajaliste portfelliinvesteeringute ja piiriüleste maksete suhtes kehtivad teatavad piirangud, mis sõltuvad stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu teise etapi jõustumisest.

Riigihangete valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Hankemenetlused on läbipaistvamad ning kiirendatud on jõustamist. Kontsessioone ning avaliku ja erasektori partnerlusi käsitlevad õigusaktid ei ole õigustikuga senini vastavusse viidud. Parandusmeetmete ning kontsessioonide valdkonna ning samuti riigihangete tellijate haldussuutlikkus on endiselt nõrk.

Suuri edusamme on tehtud *äriühinguõiguse* valdkonnas, eelkõige õigusaktide jätkuvas vastavusseviimises õigustikuga. Auditeerimisvaldkonna õigusraamistik on endiselt ainult osaliselt vastavusse viidud. Teatavaid edusamme on tehtud *intellektuaalomandiõiguste* õigusraamistiku edendamisel. Piraatluse ja võltsimise uurimine, nende eest süüdistuste esitamine ning nende kohtus menetlemine ei ole rahuldaval tasemel ning avalikkuse intellektuaalomandiõigustealane teadlikkus on endiselt väike.

Teatavaid edusamme on tehtud *konkurentsi* valdkonnas. Jõustamise tase on ühinemisjuhtumite puhul ja riigiabi valdkonnas kvantitatiivselt tõusnud, kuid on kartellide puhul endiselt madal. Riigiabi valdkonnas tehtavate otsuste kvaliteeti tuleb veelgi tõsta. Konkurentsi kaitsmise komisjonil ei ole kartellivastase võitluse ja ühinemiste valdkonnas piisavalt eelarvevahendeid ega töötajad.

Finantsteenuste valdkonnas saavutati üldiselt häid tulemusi. Järk-järgult kohaldatakse riskipõhist järelevalvet. Kasutusele on võetud uued õigusaktid, mis reguleerivad selliseid finantsteenuseid nagu liising ja muud finantssektoris tegutsevad ettevõtjad.

Edusamme on tehtud *infoühiskonna ja meedia* valdkonnas. Vastavusseviimine ELi õigustikuga edeneb ning kasutusele on võetud enamik peamisi konkurentsiiga seotud

kaitsemeetmeid. Ringhäälingunõukogu suutlikkus teostada turu tõhusat järelevalvet on endiselt puudulik.

Täiendavaid edusamme on tehtud *põllumajanduse ja maaelu arengu* valdkonnas. Põllumajanduse ja maaelu arengu toetamise põhipoliitikat viiakse järk-järgult ELi nõuetega vastavusse. Õigustikuga vastavusse viimine nõuab jätkuvaid järjepidevaid jõupingutusi. Haldussuutlikkus valmistab jätkuvalt muret kogu sektori ulatuses. Suuri edusamme on tehtud *toiduohutuse ning veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonnas, eelkõige seoses uute raamõigusaktide vastuvõtmisega. Toidu- ja veterinaar ameti haldussuutlikkus on õigustiku korrektse rakendamise tagamiseks siiski jätkuvalt ebapiisav.

Transpordipoliitika valdkonnas on tehtud edusamme eelkõige tahhograafide kasutamisel. Ülejäänud probleemid on seotud eelkõige reguleerivate ja transpordiohutuse eest vastutavate asutuste siiani ebapiisava haldussuutlikkusega. Kasutusele tuleb võtta ohutustunnistuste menetlus.

Suuri edusamme on tehtud *energeetika* sektoris, eelkõige seoses uute raamõigusaktide jõustamise ning oluliseks ELi investoriks oleva jaotusvõrguettevõtjaga pikaajalises vaidluses lahenduse leidmisega. Luua tuleb tõhusalt toimiv elektriturg, samuti tuleb tagada konkurentsitingimused. Kiirguskaitset reguleeriva asutuse finantssõltumatus ei ole siiani tagatud.

Piiratud edusamme on tehtud *maksustamist käsitlevate õigusaktide* ühtlustamisel õigustikuga. Maksuameti toimimissuutlikkus on jätkuvalt paranenud. Siiani on kasutusele võtmata tõhusad maksupettuste vastu võitlemise vahendid, samuti ei ole paigas ettevõtjate maksustamise toimumisjuhend.

Majandus- ja rahapoliitika valdkonnas on tehtud märkimisväärseid edusamme, hõlmates eelkõige keskpanga käsitlevate asjaomaste õigusaktide vastuvõtmist. Ühinemiseelse majandusprogrammi kvaliteet on paranenud. Suuri edusamme on tehtud erinevates *statistika* valdkondades, kuid märkimisväärseid jõupingutusi tuleb veel teha eelkõige majandusstatistika taseme tõstmiseks.

Piiratud edusamme on tehtud *sotsiaalpoliitikat ja tööhõivet* käsitlevate õigusaktide vastavusse viimisel õigustikuga. Alustatud on diskrimineerimisvastase raamseaduse rakendamisega. Õigustikuga täielikku vastavusse viimist ei ole veel saavutatud. Jätkuvalt teeb muret töötuse kõrge tase ja madal osalus tööturul. Romade, puuetega inimeste ja teiste sotsiaalselt kõrvaletõrjutud isikute kaasamine edeneb aeglaselt. Jätkata tuleks tõhusa tööhõive ja sotsiaalpoliitika rakendamist, täiendavalt tuleks tõhustada ka sotsiaalset dialoogi. Üldine haldussuutlikkus on puudulik.

Suuri, kuid ebahütlasi edusamme on tehtud *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas. Mõningaid edusamme on tehtud ettevõtlust ja ettevõtluskulusid käsitlevate õigusaktide ja haldusmenetluste lihtsustamisel. Ettevõtjatele mõeldud toetusmeetmed on killustatud mitme programmi vahel.

Täiendavaid edusamme on tehtud *üleeuroopaliste võrkude* valdkonnas. Riik jätkab transpordi-, energia- ja telekommunikatsioonivõrkude arendamist ning osaleb aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuse ja energiaühenduse töös. X koridori rakendamine on jätkuvalt takerdunud, kuna finantsraamistiku kehtestamiseks oli vaja lisaagea.

Teatavat edasiminekut on märgata *piirkondliku arengu ja struktuurifondide koordineerimise* valdkonnas. Edusamme on tehtud ühinemiseelse abi rahastamisvahendi komponentide rakendamisel piirkondliku arengu ning inimressursside arengu operatiivprogrammi osas. Väheste teadmiste ja ebapiisava institutsioonilise koordineerimise tõttu on tekkinud märkimisväärsed viivitused. Vaja on tõhustada ametiasutuste omavastutust programmide rakendamisel.

Mingil määral on edasi liigutud *kohtusüsteemi* sõltumatuse ja tõhususe osas: hõlmates justiitsministri rolli muutmist justiitsnõukogus ning kõrgema halduskohtu loomist. Täiendavaid edusamme on vaja teha kohtunike hindamises ja töökoha stabiilsuses. Teatavaid piiratud edusamme on tehtud *korruptsioonivastases poliitikas*. Jätkunud on õigusaktide vastavusse viimine ning majanduslike huvide deklaratsioonide hakatud süstemaatiliselt kontrollima. Kõrgemal tasemel esineva korruptsiooni uurimisel ei ole veel tulemusi saavutatud. Kuigi õiguslik ja institutsiooniline raamistik on suures ulatuses paigas, tuleb *põhiõiguste* rakendamisel rohkem vaeva näha. Algatatud on dialoog, mis käsitleb meediavabadusega seotud oluliste probleemide lahendamist. Teatavaid edusamme on tehtud vähemuste ja kultuuriliste õiguste austamise valdkonnas. Ohridi raamleping on demokraatia ja õigusriigi tugevdamise seisukohast endiselt väga oluline.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on tehtud suuri edusamme välispiiride ja Schengeni ning õigus- ja tollialase koostööga seotud küsimustes. Piiripolitsei käsutuses olev tehniline varustus ja eelarvevahendid on endiselt ebapiisavad. Teatavaid edusamme on tehtud rände, viisapoliitika, politseikoostöö ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse valdkonnas. Jätkunud on politseireformi rakendamine. Siiski on veel struktuuriprobleeme, samuti valmistab muret töötajate nappus ja eelarvevahendite puudumine. Varjupaigaõiguse valdkonnas on rakendamine jätkuvalt ebapiisaval tasemel, seda nii tasuta õigusabi osutamisel, tõlkimisel kui ka sotsiaalõiguste kättesaadavuses.

Teadus- ja arendustegevuse valdkonnas on tehtud edusamme seoses ELi standarditega. Vastu on võetud riiklik strateegia aastateks 2011–2020. Teadusuuringute seitsmendas raamprogrammis osalemise määr on kasvanud. Raamprogrammides osalemise toetamise haldussuutlikkus on endiselt nõrk. Teatavaid ELi standarditega seotud edusamme on tehtud *hariduse, koolituse, noorte ja kultuuri* valdkonnas. Riik on parandanud oma tulemusi programmi „Haridus ja koolitus 2020” ühtsete võrdlusaluste täitmisel. Elukestva õppe programmi ja programmi „Aktiivsed noored” rakendamine on endiselt peatatud. Etniliste kogukondade vahelise suhtluse suurendamine hariduselus valmistab jätkuvalt probleeme.

Teatavaid edusamme on tehtud *keskkonna* valdkonnas ELi õigustiku ülevõtmisel siseriiklikesse õigusaktidesse ning mitmepoolsete keskkonnaalaste lepingute ratifitseerimisel. Veemajanduse ja tööstusaste kontrollimise valdkonnas on vaja siseriiklike õigusaktide rakendamiseks palju pingutada. *Kliimamuutuste* valdkonnas on õigusaktide vastavusse viimisel ELi sellealase õigustikuga ja selle rakendamisel edasi liigutud vähe. Täiendavaid jõupingutusi on vaja institutsioonilise suutlikkuse ja institutsioonidevahelise koostöö tõhustamiseks. Mõningaid edusamme on tehtud *tarbijakaitse ja tervishoiu* valdkonnas. Endiselt takerduvad jõupingutused piiratud finantsressursside ja nõrkade operatiivstruktuuride taha.

Ilusti on edasi liigutud *tolliliidu* valdkonnas nii tollivaldkonna õigusaktide kui ka haldus- ja toimumissuutlikkuse osas.

Edusamme on tehtud *välissuhete* valdkonnas, eelkõige ühise kaubanduspoliitikaga vastavusse viimisel.

Edusamme on tehtud ka *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika* valdkonnas. Riik on võtnud meetmeid, et tagada pädevate asutuste vaheline tõhusam koordineerimine rahvusvaheliste piiravate meetmete rakendamisel. Riik on viinud oma õigusaktid vastavusse kõigi ELi deklaratsioonide ja nõukogu otsustega ning väljendanud jätkuvat pühendumust osaleda tsiviil-, sõjalistes ja kriisiohjamise operatsioonides.

Finantskontrolli valdkonnas tehtud edusammud on olnud peamiselt seotud õigusaktide vastavusse viimisega. Jõupingutusi on veel vaja teha nende rakendamise tagamiseks, eelkõige finantsjuhtimise ja finantskontrolli süsteemide loomisel. Riigikontrolli haldussuutlikkust on jätkuvalt tõhustatud, kuid asutuse sõltumatus tuleb sätestada põhiseaduses. *Finants- ja eelarvesätete* valdkonnas ei ole erilisi edusamme tehtud. Üldiselt ei esine riigi ja ELi süsteemide vahel poliitilisi eesmärke käsitlevates algpõhimõtetes ega institutsioonides erilisi lahknevusi, mis võiksid mõjutada omavahendeid käsitlevate eeskirjade nõuetekohast kohaldamist. Omavahendite raamistiku kohaldamist käsitlev haldusraamistik ei ole veel valmis.

Montenegro

Montenegro on teinud suuri edusamme ELi liikmeks saamise **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel, saavutades rahuldavaid tulemusi eelkõige 2010. aastal avaldatud komisjoni arvamuses¹⁸ esitatud põhiprioriteetide elluviimisel. Õigus- ja institutsioonilist raamistikku on parandatud eesmärgiga tõhustada parlamendi tööd, valimisraamistikku, avaliku halduse professionaalsust ja depolitiseerimist, kohtunike sõltumatust ja vastutust, korruptsioonivastast poliitikat, meediavabadust ning koostööd kodanikuühiskonnaga. Montenegro on tõhustanud jõupingutusi tulemuste saavutamiseks korruptsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses. Samme on tehtud diskrimineerimisvastase poliitika rakendamise tõhustamiseks ning ümberasustatud isikute õigusliku staatuse ja nende õiguste järgimise tagamiseks. Haavatavate elanikkonnarühmade kohtlemisel esineb veel siiski diskrimineerimist. Montenegro on osalenud piirkonda mõjutavates sündmustes konstruktiivselt ning jätkanud stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu sujuvat kohaldamist.

Demokraatia ja õigusriigi osas on vähemuste õigusi ja vabadusi ning valimisi käsitlevaid õigusakte ühtlustatud põhiseadusega.

Kooskõlas OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo ja Veneetsia komisjoni peamiste soovitustega on oluliselt tõhustatud arvamuse põhiprioriteediks olevat *valimiste* õigus- ja institutsioonilist raamistikku. Uue seadusega rakendatakse vähemuste tõhusa esindatuse tagamiseks põhiseadusega ettenähtud kohustust, kehtestades parlamendivalimistel kõigi vähemuste esindatuse tagamiseks sooduskohtlemise. Seadusega parandatakse ka haldamist ning tõhustatakse valimisprotsessi läbipaistvust. Edusamme on tehtud ka arvamuse põhiprioriteetide hulka kuuluva *parlamendi* seadusandliku rolli ja järelevalvevolituste tõhustamisel. See on saavutatud parlamendi komisjonidele toetuse tugevdamise, parlamendi

---

¹⁸ Põhiprioriteedid hõlmavad järgmisi valdkondi: valimiste õigusraamistik ning parlamendi seadusandlik roll ja järelevalvevolitused, avaliku halduse reform, kohtureform, korruptsioonivastane võitlus, organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus, ajakirjandusvabadus ja koostöö kodanikuühiskonnaga, diskrimineerimisvastase raamistiku rakendamine ja ümberasustatud isikute olukord. Põhiprioriteete käsitlevat põhiteksti vt KOM(2010) 670.

töö parema kavandamise ja rangema järelevalve kaudu eelkõige kaitse- ja turvalisuse valdkonnas. Parlamendi üldine suutlikkus ja vahendid kontrollida õigusaktide eelnõusid ELi õigustiku alusel on jätkuvalt kehvad. Täiendavaid jõupingutusi on vaja teha parlamendi järelevalverolli konsolideerimiseks ning haldussuutlikkuse suurendamiseks.

Uus *valitsus* peab ELiga integreerumist väga oluliseks. Valitsuse töö ja poliitika kujundamise koordineerimine on veelgi paranenud, eelkõige kodanikuühiskonnaga peetavate konsultatsioonide kvaliteedi osas. Komisjoni arvamuses esitatud põhiprioriteetide saavutamist käsitleva tegevuskava täitmine valitsuse poolt on olnud süstemaatiline ja tõhus. Ministeeriumide suutlikkus tagada järjepidevus ja kontrollida seaduste tõhusat rakendamist on teatavas ulatuses paranenud, kuid arenguruumi veel on. Euroopa integratsiooni koordineerimisega seotud haldussuutlikkust, sealhulgas finantstoetust, tuleb oluliselt suurendada. Läbipaistva, tõhusa ja usaldusväärse kohaliku tasandi avaliku halduse loomiseks vajalike õigusaktide muudatuste tegemine on veel pooleli.

Montenegro on teinud olulisi samme, et lahendada arvamuse põhiprioriteetide hulka kuuluva *avaliku halduse reformiga* seotud peamised probleemid. Valitsus on heaks kiitnud avaliku halduse reformi strateegia ning alustanud selle rakendamist. Strateegia eesmärk on kasutusele võtta värbamist, edutamist ning tõhususe suurendamist käsitlevad Euroopa standardid. Vastu on võetud avaliku teenistuse ja riigihalduse valdkonna tõhustatud raamistik, mille eesmärk on tõhusus, depolitiseerimine ja tulemuspõhine värbamine. Muudetud on haldusmenetlusi reguleerivaid õigusakte ning algatatud on ulatuslik reform. Tõhustatud on inimressursside haldamise eest vastutava asutuse suutlikkust. Kiirendada tuleb heaks kiidetud õigusaktide rakendamiseks vajalikke ettevalmistusi ning keskenduda tuleb depolitiseerimise, professionaalsuse, avaliku halduse tõhususe ja erapooletuse, sealhulgas tulemuspõhise värbamise ja edutamise tagamisele praktikas. Kõnealuse strateegia rakendamisel tuleb arvestada vajadust ratsionaliseerida haldusstruktuure ning tõhustada haldussuutlikkust eelkõige valdkondades, mis on seotud Euroopa integratsiooniga. Samal ajal tuleb tagada avaliku halduse majanduslik jätkusuutlikkus. Edasi tuleb arendada ombudsmani ja riigikontrolli institutsiooni suutlikkust.

Kohtusüsteemis on Montenegro teinud edusamme kohtunike ja prokuröride sõltumatus, autonoomsuse, tõhususe ja usaldusväärse tugevdamisel, mille näol on tegemist ühe arvamuses esitatud põhiprioriteediga. Õigusraamistikku on tõhustatud põhiseadusest tuleneval tasandil kohtunike sõltumatus ja riigiprokuratuuri autonoomsuse osas, samuti on edasi liigutatud põhiseaduse reformi protsessiga. Tõhustatud on kohtunike ja prokuröride usaldusväärset käsitlevaid sätteid. Märkimisväärselt tuleb pingutada eesiseisval perioodil õigusreformi läbiviimiseks ning äsja vastu võetud õigusaktide tõhusaks rakendamiseks. See hõlmab veenvate tulemuste saavutamist kõigi tasandite korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevust käsitlevate kohtuasjade uurimisel. Siiani on loomata kogu riiki hõlmav anonüümsetel testidel põhinev ühtne värbamissüsteem, mida kasutatakse esmakordselt kohtuniku ametisse määramise puhul. Puudub kõigi kohtunike ja prokuröride süstemaatiline koolituskava, eelkõige uute õigusaktide ja ELi õiguse kohta. Rohkem on pingutatud kohtuasjade kuhjumise vähendamise nimel kohtutes, kuid selleks kasutatav metoodika peab muutuma järjepidevamaks. Kohtusüsteemi tõhusust pärsib jätkuvalt piisava taristu ja varustuse puudumine. Tagada tuleb kohtuotsuste täielik avalikustamine.

Korrupsioonivastase poliitika valdkonnas on edusamme tehtud valitsuse korrupsioonivastase strateegia ja tegevuskava rakendamisel, mille näol on tegemist ühe arvamuses esitatud põhiprioriteediga. Korrupsioonivastase võitluse strateegilist ja õigusraamistikku on tõhustatud sellistes olulistest valdkondades nagu erakondade rahastamine, huvide konflikt,

kuriteo koosseisud, rikkumisest teatajate kaitse ning riigihanked. Korruptsioonitundlikes valdkondades viidi ennetavate strateegiate täiustamiseks läbi riskianalüüs. Korruptsiooni vältimise ja selle vastu võitlemise tehnilist võimekust ja haldussuutlikkust on ajakohastatud ning teostatud on mitu korruptsioonijuhtumite uurimist. Meetmeid on võetud usaldusväärsete tulemuste saavutamiseks kõikide tasandite korruptsioonijuhtumite ennetaval uurimisel ning nende eest vastutusele võtmisel ja süüdistuste esitamisel. Selle näol on tegemist arvamuse põhiprioriteediga korruptsioonivastase võitluse valdkonnas. Tulemuste parandamiseks tuleb veelgi rohkem pingutada. Lõplike süüdimõistvate otsuste arv, eelkõige kõrgemal tasemel aset leidvate juhtumite puhul on jätkuvalt väike. Eriuurimismeetmete kasutamist pärsib jätkuvalt piisavate vahendite ja spetsialiseerunud töötajate puudus. Täiendavalt tuleb tõhustada ametkondadevahelist koordineerimist ning eelkõige prokuröride ja politsei vahelist koostööd. Õigusraamistiku rakendamine on ebaühtlane. Huvide konflikte ja erakondade rahastamist käsitlevates valdkondades äsja jõustatud sätteid tuleb kindlameelselt rakendada. Korruptsiooni ja huvide konflikte tuleb kohtunike hulgas jätkuvalt rangemalt jälgida. Korruptsioon on paljudes valdkondades endiselt levinud ja kujutab endast olulist probleemi.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse on Montenegros põhimõtteliselt tagatud. Jõupingutusi on tehtud asjaomase õigusliku ja institutsionaalse raamistiku täiendamaks tõhustamiseks. Tagada tuleb kehtivate õigusaktide tõhus rakendamine ning haldussuutlikkuse tugevdamine.

Inimõiguste edendamisel ja jõustamisel on tehtud piiratud edusamme. Inimõiguste ja vabaduste kaitsja (ombudsman) volitusi ja mõju on märkimisväärselt laiendatud: uus ombudsmani seadus, millega viimane asutati kui piinamise ja diskrimineerimise vastane riiklik kaitseinstitutsioon, kiideti heaks juulis. Siiski esineb ombudsmani institutsioonil puudusi finants- ja haldussuutlikkuses, et täita oma ülesandeid tõhusalt. Teatavaid piiratud edusamme on tehtud seoses *väärkohtlemise ja karistamatuse vastase võitlusega*. Asjaomased töötajad on saanud täiendavat koolitust. Jätkuvalt tuleb teateid vägivallajuhtumitest, mida esineb eelkõige politseijaoskondades. Teatatud juhtumite uurimine on siiani väga aeglane. *Vanglasüsteemiga* seoses töötati välja alternatiivsete karistuste ning kriminaalkaristuste rakendamise süsteemi loomiseks vajalik õigus- ja reguleeriv raamistik. Vanglatingimused tuleb veelgi rohkem rahvusvaheliste standarditega vastavusse viia, seda eelkõige arstiabi ja peretubade puhul. Samuti tuleb lahendus leida karistuste tõhusa rakendamiseks.

Edusamme on tehtud *sõnavabaduse* valdkonnas, mis kuulub arvamuses esitatud põhiprioriteetide hulka. Laimamine on täielikult dekriminaliseeritud. Ülemkohus võttis vastu suunised, mis saadeti kohalikesse kohtutesse ning millega reguleeritakse kooskõlas Euroopa standardite ja Euroopa inimõiguste kohtu praktikaga rahalise hüvitise tase meedia vastu algatatud laimamisega seotud juhtumites. Siiski ei ole varasemaid ajakirjanike vastu suunatud vägivallajuhtumeid ja praegusi ähvardusi siiani korralikult uuritud ega süüdistusi esitatud.

Kogunemis- ja ühinemisvabadust järgitakse tervikuna. Väga palju on edasi liigutud riigiasutuste koostöös *kodanikuühiskonna* organisatsioonidega, mis on üks arvamuses esitatud põhiprioriteetidest. Valitsusväliste organisatsioonide seadus võeti vastu juulis. Kõrgemad riigiasutused on säilitanud valitsusväliste organisatsioonidega regulaarsed kontaktid ning need teevad asjaomaste sidusrühmadega üldiselt avatud ja konstruktiivset koostööd. Jõupingutusi on tehtud ka kodanikuühiskonna esindajatega koostöö parandamiseks kohalikul tasandil.

Montenegro on teinud edusamme *diskrimineerimisvastase* poliitika valdkonnas, mis kujutab endast ühte arvamuses esitatud põhiprioriteeti. Ombudsmani seadus võeti vastu juulis. Diskrimineerimisvastased juhtumid kuuluvad nüüdsest ombudsmani vastutusalasse. Septembris nimetati peaministri büroo juurde diskrimineerimisvastaste küsimustega tegelev

nõunik. Diskrimineerimise all kannatavad jätkuvalt romad, aškalid, egiptlased, puudega inimesed, samuti homo-, bi- ja transseksuaalid. Diskrimineerivat suhtumist esineb ka riigiasutustes. Diskrimineerimisvastase seaduse tõhusat rakendamist tuleb tõendada ombudsmani ja õiguskaitseasutuste suutlikkuse suurendamise kaudu, et nad suudaksid diskrimineerimisega seotud juhtumeid korralikult menetleda. Edusamme on tehtud *puudega inimeste* õiguste jõustamisel. Vastu on võetud puudega inimeste diskrimineerimist käsitlev seadus ning puudega inimeste ametialast rehabilitatsiooni ja tööhõivet käsitlev seadus. Algatatud on kaasavate haridusmeetmete võtmine ning teatavaid jõupingutusi on tehtud puudega inimeste tööhõive edendamiseks. Õigusraamistikus esineb siiski puudujääke, eelkõike positiivses toimumisviisis ja karistusmehhanismides, ning need inimesed kannatavad tööhõive ja avalikesse kohtadesse juurdepääsu osas jätkuvalt diskrimineerimise all. Jätkuvalt teevad muret tingimused Komanski Mostis. Teatavaid edusamme on tehtud *naiste õiguste* edendamisel, kuid kõnealuste õiguste jõustamine, eelkõige perevägivalla ohvrite kaitse, on jätkuvalt puudulik. Parandada tuleb naiste juurdepääsu otsustustasandile.

Piiratud edusamme on tehtud *omandiõiguse* valdkonnas. Vara tagastamise protsess kulgeb jätkuvalt väga aeglaselt ning seda tuleb kiirendada. Mitme omandit tõendava dokumendi võltsimisjuhtumi tõttu on meetmeid võetud katastriametite üle kontrolli tõhustamiseks. Parlament kiitis juulis heaks riigi maamõõdistamise ja kinnisvara katastri seaduse muudatused, kuid katastrisüsteemi toimumist tuleb siiski seoses andmete täielikkuse ja täpsuse ning nende üleriigilise katvusega täiendavalt tõhustada.

Rahvustevahelised suhted on Montenegros jätkuvalt stabiilsed. Jõupingutusi on tehtud rahvusvähemuste poliitilise esindatuse parandamiseks, selleks on muudetud vähemuste õiguste seadust, et ühtlustada seda põhiseadusega. Edusammud *roma, aškali ja egiptlaste* kogukondade majanduslikul, sotsiaalsel ja poliitilisel kaasamisel on hoolimata riikliku ja kohaliku tasandi ametiasutuste jätkuvatele pingutustele siiani üsna piiratud. Piiratud edusamme on tehtud *ümberasustatud isikute* olukorra parandamisel: tegemist on ühe arvamusel esitatud põhiprioriteediga. Hoolimata ametiasutuste jõupingutustest anda kõnealustele isikutele õiguslik staatus, tähendavad tulikad menetlused seda, et ainult väike arv inimesi on omandanud praeguseks seadusliku elaniku staatuse.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustustega seoses täidab Montenegro jätkuvalt stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi tingimusi, mis käsitlevad koostööd endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga ja piirkondlikku koostööd. Montenegro jätkab aktiivset osalemist piirkondlikes koostööalgatustes, sealhulgas Kagu-Euroopa koostööprotsessis (SEECF), piirkondlikus koostöönõukogus (RCC) ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus (CEFTA). 2010. ja 2011. aastal juhtis Montenegro eesistujana Kesk-Euroopa algatuse (CEI), Kagu-Euroopa koostööprotsessi (SEECF) ja Aadria mere – Joonia mere algatuse (AII) tegevust. Riik on jätkuvalt tugevalt pühendunud piirkondliku koostöö arendamisele ning piirkonnas konstruktiivse rolli täitmisele. Seni lahendamata kahepoolsetele küsimustele tuleb leida lahendus.

Olulisi edusamme on tehtud *Sarajevo deklaratsiooni protsessis*. 2011. aasta juunis ja septembris toimunud kohtumiste järel leppisid Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia, Montenegro ning Serbia kokku reas küsimustes, mis hõlmasid ühisdeklaratsiooni teksti, millele kirjutatakse alla Belgradis 2011. aasta novembris toimuval ministrite kohtumisel.

Ameerika Ühendriikidega 2003. aastal sõlmitud kahepoolne immuniteedilepe, mis sisaldab Rahvusvahelist Kriminaalkohut käsitlevaid sätteid, ei ole kooskõlas ELi ühiste seisukohtade ega juhtpõhimõtetega. Montenegro peab viima selle vastavusse ELi seisukohtadega.

Montenegro **majandus** hakkas 2010. aastal taastuma kriisi mõjudest, mis olid pinge alla seadnud riigi majanduspoliitilise raamistiku. Standardsete rahapoliitika vahendite¹⁹ puudumise tõttu jäi eelarvepoliitika ülesandeks keeruline missioon luua tasakaal majanduskasvu taastamise ja konsolideerimise jätkamise vahel. Sellegipoolest suutis riik parandada üldist makromajanduslikku stabiilsust ning riigirahanduse kvaliteeti ja oli võimeline hoidma reformide tempot samal tasemel. Montenegro majanduse taastumisprotsess on jätkuvalt habras. Majanduse konkurentsivõime on jätkuvalt piiratud, kuna majandus ei ole piisavalt mitmekesine. Jätkuvalt esineb puudusi õigusriigi, avaliku halduse, inimressursside valdkonnas ja taristus.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on Montenegro teinud täiendavaid edusamme toimiva turumajanduse suunas. Selleks on tehtud edusamme pangandussektori stabiliseerimisel ning säilitatud suhteliselt ettevaatlik rahapoliitiline hoiak, tugevdades seeläbi makromajanduslikku stabiilsust. Montenegro peaks olema võimeline tulema keskmise tähtaja jooksul toime Euroopa Liidu konkurentsisure ja turujõududega, tingimusel et ta leiab reformiprogrammi rakendamise kaudu lahenduse olemasolevatele struktuurilistele nõrkustele.

Ekspordile suunatud tööstuse taastumine on soodustanud majanduskasvu ning tagasihoidlik sisenõudlus ning positiivsed arengud turismi valdkonnas aidanud kaasa siiani kõrge maksebilansi puudujäägi vähendamisele. Majanduspoliitika on olnud jätkuvalt järjepidev ning mõningate struktuurireformide teostamisel on tehtud edusamme. Riiklike pensionide reform on samm edasi kvaliteetsema ja jätkusuutlikuma riigirahanduse suunas. Täiendavalt on tõhustatud turulepääsu ja turult lahkumise mehhanisme, lepingute täitmise ning samuti ettevõtjate ja kinnisvara registreerimise menetlusi. Finantsalased õigusaktid on töötatud välja selliselt, et need parandaksid kõnealuse sektori vastupanuvõimet.

Pankade finantsvahendusega seotud roll jäi jätkuvalt tagasihoidlikuks, kuna pangad üritasid konsolideerida oma bilansse. Finantsstabiilsust ohustab jätkuvalt viivislaenude suur osakaal. Ettevõtjate tegevust pärsivad jätkuvalt karmid ja kulukad laenuitingimused. Töötuse määr on kõrge. Eelarve rahastamise vajadus tõi kaasa riigivõla suurenemise, samal ajal suurenesid märkimisväärselt riigi tagatistest ja eelarvevõlgnevustest tekkinud tingimuslikud kohustused. Erastamisprotsess on kannatanud üleilmse negatiivse keskkonna tõttu. Lisaks turismile ja kaupade ekspordile on majandustegevus keskendunud suletud sektoritele. Tõsise probleemina on endiselt päevakorral varimajandus. Õigusriigi põhimõtete järjepidev eiramine mõjutab negatiivselt investeerimis- ja ärikeskkonda.

Montenegro on teinud suuri edusamme **liikmesusest tulenevate kohustuste täitmise** võime suurendamisel, eelkõige riigihanke, äriühinguõiguse, statistika, finantsteenuste, kohtusüsteemi ja põhiõiguste, teadus- ja arendustegevuse, hariduse ning noorte ja kultuuri valdkonnas. Edusamme on tehtud ka muudes valdkondades, nagu töötajate vaba liikumine, teenuste osutamise vabadus, põllumajandus, keskkond, regionaalpoliitika ning struktuurifondide koordineerimine. Montenegro on üldiselt jätkanud tõrgeteta stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste rakendamist. Siiski esineb puudusi riigiabi ja transiitliikluse valdkonnas, kus tuleb vastavusse viimiseks veel pingutada.

Kaupade vaba liikumise valdkonnas on teatavaid edusamme tehtud standardiseerimisel, akrediteerimisel, metroloogias ja turujärelevalves. Horisontaalse õigusraamistiku õigustikuga vastavusse viimine ei ole eriti edenenu ning tootepõhise õigustiku ülevõtmine ei ole veel

---

¹⁹ Montenegro kasutab eurot ühepoolselt ainsa seadusliku maksevahendina.

täies ulatuses alanud. *Töötajate vaba liikumise* valdkonnas on tehtud väikeseid edusamme, mis hõlmasid peamiselt sotsiaalkaitseüsteemide koordineerimist. Õigusraamistiku õigustikuga vastavusse viimine on veel suures ulatuses algusjärgus. Väikeseid edusamme on tehtud *asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas, hõlmates eelkõige ehituslubade väljastamist. Elektroonilise side ja postiteenuste ameti täielik sõltumatus ei ole tagatud. ELi teenuste direktiiviga vastavusse viimiseks tuleb rohkem pingutada. Teatavaid edusamme on tehtud *kapitali vaba liikumise* valdkonnas, täpsemalt valdkondades nagu rahapesuvastane võitlus, terrorismi rahastamise takistamiseks võetavad meetmed ning finantsjärelevalveasutuste ja jõustamisametite vaheline koostöö. Haldus- ja järelevalvesuutlikkus on endiselt nõrk. Kenasti on edenetud *riigihanke* valdkonnas. Tõhustatud on haldussuutlikkust ning parandatud menetluste läbipaistvust. Teatavat muret tekitab riigihangete üldine institutsiooniline struktuur. Montenegro on teinud suuri edusamme *äriühinguõiguse* valdkonnas. Edasi on liigutud ärikorraldust, raamatupidamist, auditeerimist ning ülevõtmispakkumisi käsitlevate õigusaktide õigustikuga vastavusse viimisel.

Teatavaid edusamme on tehtud *intellektuaalomandiõiguse* valdkonnas, eelkõige autoriõiguste ja muude asjaomaste õiguste, kaubamärkide ning tööstusdisainilahenduste valdkonda käsitlevate õigusaktide õigustikuga vastavusse viimisel. Kõnealuses valdkonnas edusammude tegemiseks on oluline tõhustada haldussuutlikkust.

Konkurentsipoliitika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme siseriiklike õigusaktide õigustikuga vastavusse viimisel. Siiski esineb jätkuvalt probleeme konkurentsikaitse ameti ja riigiabi eest vastutavate asutuste haldussuutlikkusega. Lisaks sellele ei ole lõpule viidud riigiabi kontrollimise õigusraamistiku ELi eeskirjadega vastavusse viimist. Jätkuvalt valmistab muret stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste osaline täitmine. Paremini tuleb tagada riigiabi ameti tegevuse sõltumatus. Metallitööstuses peavad asutused tagama alumiiniumi- ja terasetööstusele antud riigiabi täieliku läbipaistvuse. Viivitamata tuleb vastu võtta otsused pankrotis olevaks kuulutatud terasettevõtja omandilise kuuluvuse kohta.

Montenegro on liikunud *finantsteenuste* valdkonnas edasi ebahühtlaselt, eelkõige panganduses. Tõhustatud on kolme reguleeriva institutsiooni vahelist koostööd. Õigusaktide vastavusse viimine kindlustuse, finantsinfrastruktuuri, väärtpaberituru ja investeerimisteenuste valdkonnas on suures osas alles algusjärgus, samuti vajab lahendust töandjapensionifondide olukord.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on tehtud täiendavaid edusamme õigusaktide vastavusse viimisel. Elektroonilise side ja infoühiskonna valdkonnas on paranenud reguleeriva asutuse sõltumatus, kuid kõnealune probleem ei ole lõplikult lahendatud. Õigusaktide täielikuks rakendamiseks tuleb veel pingutada ning kõigi toimijate jaoks võrdsete tingimuste tagamiseks tuleb kasutusel võtta konkurentsi soodustavad kaitsemeetmed. Audiovisuaalpoliitika valdkonnas on tõhustatud elektroonilise meedia ameti tegevust, kuid kõnealuse asutuse suutlikkus turgu tõhusalt jälgida on jätkuvalt puudulik.

Mõningaid edusamme on tehtud *põllumajanduse ja maaelu arengu* valdkonnas. Loomisel on alus täpse põllumajandusstatistika kogumiseks. Poliitika kujundamise ja olemasoleva finantsabi kasutamise seotud edusammud on maaelu arengu valdkonnas olnud suhteliselt piiratud.

Toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme suutlikkuse suurendamisel toiduohutuses ning veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika õigustikuga

vastavusse viimisel. *Kalanduse* valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme haldussuutlikkuse ajakohastamisel, merekalavarude kontrolli ja järelevalve edendamisel ning andmete süstemaatilisema kogumisel. Kalandusega tegelevate asutuste juhtimis- ja kontrollimissuutlikkus on jätkuvalt nõrk.

Transpordipoliitika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme õigustikuga vastavusse viimisel, eelkõige maantee- ja õhustranspordi sektoris. Täiendavaid jõupingutusi tuleb teha transpordiõigustikuga täielikuks vastavusse viimiseks, eelkõige kolmanda raudteepaketiga. Vastu on võetud otsused, millega kaotati ELi sõidukite suhtes diskrimineerivad teemaksud. Kuid kõnealuseid otsuseid ei ole veel täies ulatuses rakendama hakatud. Montenegro on teinud teatavaid edusamme *energeetika* valdkonnas, eelkõige taastuvenergia valdkonnas. Vastu on võetud uus energiapoliitika strateegia, mis kehtib kuni aastani 2030. Täiendavaid jõupingutusi tuleks teha naftavarusid käsitlevate õigusaktide vastuvõtmiseks ning kehtestada õiguskeskkond, mis toetaks kõikides sektorites taastuvate energiaallikate kasutamise kasvu. Haldussuutlikkus on endiselt piiratud.

Montenegro on teinud teatavaid edusamme *maksustamise* valdkonnas, töötades välja arvutiseeritud registreerimis- ja maksukogumissüsteemi. Infotehnoloogia haldussuutlikkus ning halduskoostöö ja sisekontrolli valdkonna andmesüsteemide tõhusus on jätkuvalt puudulik.

Täiendavaid edusamme on tehtud *majandus- ja rahapoliitika* valdkonnas, mis kujutasid endast peamiselt õigusraamistiku tõhustamist, võttes vastu reservinõuet, laenuregistrit, hoiuste väljavõtmist ning kulunud rahatähtede ja müntide asendamist ja hävitamist käsitlevad üksikasjalikud sätted.

Statistika valdkonnas on tehtud suuri edusamme. Montenegro korraldas 2011. aasta aprillis edukalt rahva- ja eluasemeloenduse ning avaldas juulis esimesed täielikud tulemused. Siiski tuleb rohkem pingutada, et kõrvaldada tuvastatud puudused ja parandada statistika taristut, et jõuda statistika valdkonnas õigustikuga vastavusse viimisel rahuldava tasemeni.

Sotsiaalpoliitika ja tööhõive valdkonnas on tehtud õigustikuga vastavusse viimisel vähe edusamme, eelkõige töötervishoiu ja tööohutuse, sotsiaalse kaasatuse ja sotsiaalkaitse valdkonnas. Teatavaid edusamme on tehtud sotsiaalses dialoogis. Jõupingutusi on tehtud diskrimineerimise vastase võitluse valdkonnas peamiselt ombudsmani seaduse vastuvõtmise ja teadlikkust suurendavate meetmete kaudu. Nii riikliku tööhõiveameti suutlikkus kui ka aktiivsed tööturumeetmed on jätkuvalt puudulikud, et leida lahendus tööturu madala aktiivsuse ja tööhõivemääraga seotud probleemidele ning ületada vajaduste ja olemasolevate oskuste vaheline lõhe. Üldiselt mõjutab riigirahanduse olukord sotsiaalvaldkonna reforme negatiivselt.

Teatavaid edusamme on tehtud *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas, eelkõige VKEsid soosiva poliitika kujundamisel. Tõhustada tuleb jõupingutusi tööstuspoliitika ja strateegiliselt olulisi tootmissectoreid käsitleva poliitika kujundamist.

Väikeseid edusamme on tehtud *üleeuroopaliste võrkude* valdkonnas. Üleeuroopalise transpordivõrgu puhul tuleb jätkata tööd maantee- ja raudteeühenduste parandamisel. Üleeuroopaliste energiavõrkude puhul tehtud edusammud oli seotud peamiselt elektrivõrkude vastastikuste ühendusliinide parandamisega.

Regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise valdkonnas on tehtud vähe edusamme: need hõlmasid peamiselt ühinemiseelse abi rahastamisvahendi III ja IV komponendi rakendamiseks vajalike asjaomaste struktuuride loomist. Kõnealused struktuurid tuleb luua kiiremas korras. Strateegilise kavandamise, projektiarenduse, projektijuhtimise ning finantsjuhtimise ja -kontrolli valdkonnas tuleb välja töötada asjaomane haldussuutlikkus.

Montenegro on teinud *kohtusüsteemi ja põhiõiguste* valdkonnas teatavaid edusamme, mis hõlmasid eelkõige komisjoni arvamuses esitatud asjaomaseid põhiprioriteete. Täiendavaid järjekindlaid jõupingutusi on vaja teha kõnealuse peatüki õigustikuga vastavusse viimiseks, pidades eelkõige silmas selle rakendamist ja jõustamist keskmise tähtsaja jooksul. Paremaid tulemusi tuleb saavutada raskete kuritegude vastases võitluses, eelkõige kõrgemal tasemel aset leidva korruptsiooni vastases võitluses. Põhiõigustega seoses on tehtud küll teatavaid edusamme õigus- ja institutsioonilise raamistiku tugevdamisel, kuid kehtivaid õiguslikke tagatisi tuleb täies ulatuses jõustada ning samuti tuleb tõhustada haldussuutlikkust.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on tehtud suuri edusamme õiguslase koostöö valdkonnas, eelkõige kriminaalasjades. Teatavaid edusamme on saavutatud rännet ja varjupaigaõigust käsitlevas valdkonnas. Edasi on liigutud ka piirihalduses. Terrorismivastase võitluse tarbeks on heaks kiidetud uus strateegia. Edusamme on tehtud organiseeritud kuritegevuse vastase võitlusega seotud probleemidega tegelemisel, eelkõige tihedama rahvusvahelise ja piirkondliku koostöö kaudu. Mõnevõrra on suurenenud asjaomaste uurimiste ja kinnipidamiste arv, seda eelkõige uimastitega kaubitsemise valdkonnas. Kahe olulise juhtumi finantsuurimise tulemusena arestiti ajutiselt suures ulatuses varasid. Finantsuurimiste ja kriminaalsel teel saadud varade konfiskeerimiste üldarv on siiski jätkuvalt väga väike. Tõhustada tuleb jälitusteabel põhinevat politseitööd ja ametkondadevahelist koostööd. Tugevdada tuleb uurimis- ja kohtumõistmismehhanisme, seda eelkõige inimkaubanduse- ja rahapesuvastase võitluse valdkonnas. Siseasjade seadusesse ning rahapesu tõkestavasse seadusesse tehtud muudatused on siiani heaks kiitmata. Viisapoliitika ei ole veel täies ulatuses vastavusse viidud. Täiendavaid jõupingutusi on vaja teha varjupaigataotlejatele ja ebaseaduslikele rändajatele korrektsete vastuvõtutingimuste tagamiseks.

Suuri edusamme on tehtud *teadus- ja arendustegevuse* valdkonnas. Tõhustatud on teadusuuringute institutsionaalset ja õigusraamistikku ning mitmeid meetmeid on võetud teadlaste liikuvuse parandamiseks. Nõuetekohaselt peaks arvesse võtma innovatiivse liidu loomiseks tehtavaid ettevalmistusi.

Teatavaid edusamme on tehtud *hariduse ja kultuuri* valdkonnas, eelkõige õigustikuga vastavusse viimisel. Haavatavate rühmade ja erivajadustega laste kaasava hariduse tagamiseks tuleb teha veel täiendavalt pingutada.

Montenegro on teinud vähe edusamme õigustikuga vastavusse viimisel ja selle rakendamisel *keskkonna ja kliimamuutuste* valdkonnas. Edusamme on tehtud peamiselt tänu jäätmekäitlust ja looduskaitsealasid käsitlevate rakendusaktide vastuvõtmisele ning rahvusvaheliste keskkonnanalaste lepingute ratifitseerimisele. Keskkonnakaitseameti haldussuutlikkus on paranenud, kuid seda tuleb siiski märkimisväärselt tõhustada eelkõige järelevalve valdkonnas. Montenegro peab kiirendama kõigi sektorite strateegilist kavandamist, integreerima teistesse sektoritesse keskkonnateemat senisest süstemaatilisemalt, et rakendamiseks leida jätkusuutlikku rahastamist. Keskkonnakaitse ja kliimamuutustega seonduv kohaliku ja riikliku tasandi haldussuutlikkus vajab tõhustamist.

Montenegro teeb *tarbijakaitse ja tervishoiu* valdkonnas edusamme õigusaktide vastavusse viimisel ELi tarbijakaitsepoliitika ning ELi tervishoiustrateegiaga. Täiendavaid jõupingutusi on siiski vaja siseriiklike õigusaktide õigustikuga vastavusse viimiseks ning haldussuutlikkuse tõhustamiseks. Toetus tarbijakaitse organisatsioonidele ning teadlikkuse suurendamise meetmetele on jätkuvalt väike.

Teatavaid edusamme on saavutatud *tolliliidu* valdkonnas, mis hõlmasid eelkõige kombineeritud nomenklatuuri vastavusse viimist ja õigustiku ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustustega vastuolus olevate tollimaksude kaotamist. Jätkuvalt on täiendavaid jõupingutusi vaja sellistes valdkondades nagu kvoodihaldus, turvalisusega seotud sätted ning ELi tolliseadustikuga vastavusse viimine.

Teatavaid edusamme on saavutatud *välissuhete* valdkonnas. Kaubandus-, arengu- ja humanitaarpoliitika puhul tuleb tõhustada institutsionaalset ja haldussuutlikust. Montenegro on *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika* valdkonnas teinud jätkuvaid edusamme. Eelkõige on Montenegro jätkanud oma tugevat panust piirkondlikku stabiilsusse.

Montenegro on teinud edusamme *finantskontrolli* valdkonnas, eelkõige sise- ja välisauditi alal. Selleks et Montenegro suudaks õigusakte täielikult ja tõhusalt rakendada, tuleb finantsjuhtimise ja -kontrolliga seotud valdkondades rakendussuutlikkust siiski tõhustada. *Finants- ja eelarvesätete* valdkonnas ei esine Montenegro ja ELi süsteemide vahel omavahendite eeskirjade kohaldamisega seotud poliitilisi eesmärke käsitlevates algpõhimõtetes ja institutsioonides erilisi lahknevusi, kuid omavahendite eeskirjade kohaldamise haldusraamistik ei ole veel kindlaks määratud.

Albaania

Albaania sisepoliitilist maastikku on domineerinud poliitilise patiseisu jätkumine ning parlamendi osaline boikoteerimine opositsiooni poolt. Kõnealune poliitiline ummikseis sai alguse 2009. aasta juuni üldvalimistel. Kõnealuste valimiste tulemused, mida Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni Demokraatlike Institutsioonide ja Inimõiguste Büroo pidas teatavate eranditega enamikke rahvusvahelisi standardeid täitvaks, vaidlustas Sotsialistlik Partei. 21. jaanuaril 2011 aset leidnud vägivaldsed sündmused, mille käigus hukkus neli meelevaldajat, teravdas kahe suurema erakonna vahelist umbusaldust ning negatiivset suhtumist teatavatesse riigi institutsioonidesse. 8. mail toimunud kohalikud valimised süvendasid valedesse kastidesse pandud hääletusedelite ning Tiranas vaidlustatud valimistulemuste tõttu veelgi valitseva enamuse ja opositsiooni vahelist vastandumist. Kõik nimetatud sündmused suunasid poliitilise tähelepanu hädavajalikelt ELi poliitilistelt reformidelt kõrvale.

Valitsus on teinud selle taustal teatavaid jõupingutusi ELiga integreerumise kiirendamiseks ning eelkõige komisjoni 2010. aasta arvamuses esitatud soovitusi käsitleva tegevuskava ettevalmistamiseks. Kõnealuseid jõupingutusi on peegeldanud valitseva enamuse ja opositsiooni vaheline hea koostöö Euroopa integratsiooniga tegelevas parlamendikomisjonis tegevuskava kallal ning samuti ühine töö vajalike reformide teostamise osas kokkuleppe saavutamiseks. Jõupingutused moodustada valimisreformi läbiviibimiseks töörühmad aga tulemusi ei andnud. Opositsioon lõpetas boikoti 5. septembril ning lülitus taas parlamendi töösse.

Albaania on ELi liikmelisuse **poliitiliste kriteeriumite** täitmisel teinud piiratud edusamme. ELiga seotud oluliste reformide teostamist on takistanud poliitiline patiseis. Põhiprioriteetide²⁰ ning muude arvamuses esitatud eesmärkide elluviimise kiirus on olnud ebahühtlane. Organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemist, vanglates kinnipeetavate paremat kohtlemist ning lapse õigusi käsitlevate meetmete rakendamisel on tehtud teatavaid edusamme. Vaid piiratud edusammudeni on aga jõutud valdkondades, mis on seotud parlamendi töö, valimiste, kohtusüsteemi, korrupsioonivastase poliitika, omandiõiguse ning roma kogukonna elutingimuste parandamisega. Albaania peab kõigis eelmise aasta arvamuses nimetatud valdkondades tegema märkimisväärseid ja järjepidevaid jõupingutusi.

Demokraatia ja õigusriigi põhimõtte järgimisega seoses võib märkida, et poliitilise patiseisu jätkumine, kestev vastasseis ning valitseva enamuse ja opositsiooni vaheline umbusaldus on mõjunud Albaania reformikava läbiviimisele negatiivselt. Peamistes reformivaldkondades töö alles käib ning olulised õigusaktid ootavad vastuvõtmist või viimistlemist.

Hoolimata teatavatest positiivsetest arengutest parlamendi kodukorras ja menetlustes ning mõningasest parlamendi haldussuutlikkuse kasvust, on *parlamendi* töövõime arvamuse peamiste prioriteetidena esitletud seadusandlikes ja järelevalvefunktsioonides jätkuvalt ebapiisav. Poliitiline ummikseis on tõsiselt takistanud parlamendi tööd ning järjepideva ja konstruktiivse poliitilise dialoogi pidamist. See on takistanud ka konsensuse saavutamist, mis võimaldaks asjaomaste ELi reformide rakendamist. Opositsiooni osaline boikott on takistanud parlamendi tööd [see takistas muu hulgas 3/5 häälteenamust nõudvate õigusaktide vastuvõtmist]. Opositsiooni boikoti lõppemine ning nende taaslülitumine parlamendi töösse 5. septembril on positiivne samm poliitilise dialoogi normaliseerumise ja koostöö suunas. Parlamendis tuleb toetada erakondadeülest konsensust soodustava kaasava poliitilise keskkonna teket. 8. mai kohalikke valimisi mõjutas valitsuse ja opositsiooni vaheline vastanduv ja umbusaldav õhkkond. Arvamuse põhiprioriteetide hulka kuulunud kõnealuste valimiste läbiviimisel oli teatavaid valdkondi, kus suudeti rahvusvahelisi standardid täita, kuid oli ka valdkondi, kus see ei õnnestunud. Venima on jäänud arvamuse põhiprioriteetide hulka kuuluva valimisreformi läbiviimine. Parlament ei ole suutnud veel tagada, et konstitutsiooni- ja ülemkohtu kohtunike ametisse nimetamisel toimuks nõuetekohane ärakuulamine ja hääletamine.

Valitsus ja Euroopa integratsiooniga tegelev parlamendikomisjon on teinud jõupingutusi ELiga integreerumist käsitlevate reformide kiirendamiseks ja koordineerimiseks. Kõnealused reformid hõlmasid komisjoni arvamuses esitatud soovitude ja eelkõige 12 põhiprioriteedi elluviimiseks tegevuskava koostamist ja konsultatsioonide pidamist. Õigusloome kvaliteeti ning kolmandate pooltega konsulteerimist tuleb märkimisväärselt tõhustada. Detsentraliseerimise protsessi mõjutasid negatiivselt kesk- ja kohaliku võimu vahelised keerulised suhted.

Arvamuse põhiprioriteetide hulka kuuluva *avaliku halduse* reformi olulised meetmed on lõpule viimata, sealhulgas avaliku teenistuse seaduse muudatused. Vaatamata mõnedele

---

²⁰ Põhiprioriteetid hõlmavad järgmisi valdkondi: parlamendi nõuetekohane toimimine, seaduste vastuvõtmine häälteenamusega, ametissenimetamise menetlused ja ametissenimetamised olulistes institutsioonides, valimisreform, valimiste läbiviimine, avaliku halduse reform, õigusriik ja kohtureform, korrupsioonivastane võitlus, organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus, omandiküsimuste lahendamine, inimõiguste tõhustamine ja diskrimineerimisvastase poliitika rakendamine, kinnipeetavate kohtlemise parandamine ja ombudsmani soovitude kohaldamine. Põhiprioriteete käsitlevat põhiteksti vt KOM(2010) 680.

meetmetele nagu näiteks ministrite nõukogu 2011. aasta juuni otsus riigiasutuste struktuuri ja korralduse kohta, ei ole olulisi õigusakte siiani vastu võetud ning sõltub poliitilise ummikseisu täielikust ja järjekindlast lahendamisest, kuna eeldab parlamendis 3/5 enamust. Kehtivate seaduste ja haldusaktide rakendamine on jätkuvalt puudulik. Riigikantseleil puuduvad institutsioonilises keskkonnas oma ülesannete täielikuks täitmiseks siiani piisavad volitused. Sõltumatu, tulemuspõhise, professionaalse ja poliitilisest sekkumisest vaba avaliku teenistuse loomine on veel pooleli. Ametisse on nimetamata ka ombudsman.

Samuti arvamuse põhiprioriteetide hulka kuuluva *kohtusüsteemi* reformi puhul on tehtud piiratud edusamme. Kohtureformi strateegia ja selle tegevuskava võeti vastu juulis. Nendega luuakse reformidele sobiv alus. Reformide rakendamine eeldab piisavate inim- ja finantsressursside eraldamist ning ladusat institutsioonide vahelist koostööd. Parlamendis 3/5 enamust nõudvate oluliste õigusaktide, nagu halduskohtute seadus, vastuvõtmine on jäänud venima. Kohtusüsteemi tõhusust kahjustavad pikad kohtumenetlused, mis tekitavad kohtuasjade kuhjumist. Kohtusüsteemile eraldatavad eelarvelised assigneeringud on üldiselt ebapiisavad. Otsuste jõustamismäär on siiani madal. Kohtusüsteemis korruptsiooni vastu võitlemiseks ei ole kohtunike puutumatus piiramise või selle kaotamise kaudu konkreetseid meetmeid võetud.

Piiratud edusamme on tehtud arvamuse põhiprioriteetide hulka kuuluvas *korruptsioonivastase* poliitika valdkonnas. Õiguslik raamistik ning ametkondadevahelised struktuurid on suures osas paigas, kuid erimeetmete rakendamine on jätkuvalt ebatõhus ning tulemused on ebapiisavad. Teadlikkuse suurendamise kampaaniad on alles algamas. Teatavate riigiametnike puutumatus, ennetava lähenemisviisi puudumine ning vahendite ja seadmete puudus takistavad jätkuvalt uurimiste tõhusat läbiviimist. Uurimiste läbiviimisel, süüdistuste esitamisel ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel on tulemuste saavutamine puudulik kõigil tasandil. Korruptsioon on paljudes valdkondades levinud ja kujutab endast väga tõsist probleemi.

Albaania on tõhustanud *inimõiguste ja vähemuste kaitse* õiguslikku ja institutsioonilist raamistikku. Kõikehõlmava seaduse vastuvõtmise, vanglas kinnipeetavate elamistingimuste parandamise ning kinnipidamise alternatiivide väljatöötamise kaudu on edusamme tehtud sellistes peamistes prioriteetsetes valdkondades nagu lapseõiguste tõhustamine. Inimõiguste valdkonnas on edasimineku kiirus olnud ebahütlane ning teatavates valdkondades on taas esile kerkinud endised probleemid. Sellisteks valdkondadeks on näiteks meediavabadus, kus toimetajate sõltumatust õhnestavad jätkuvalt poliitilised ja ärihuvid. Inimõigusi ja vähemuste kaitset reguleerivate õiguslike ja poliitiliste vahendite tõhusat rakendamist ja jõustamist tuleb märkimisväärselt parandada.

Jätkuvalt valmistavad suurt muret *omandiõigustega* seonduvad küsimused. Ühtse omandireformi strateegia ja selle tegevuskava vastuvõtmisel ja rakendamisel on edusammud olnud väikesed. Tegemist on arvamuse põhiprioriteediga. Erinevate asjaomaste institutsioonide vahel vastutuse killustamine ning kooskõlastamise puudulikkus takistab poliitika tõhusat rakendamist ning tekitab õiguslikku ebakindlust ning süstemaatilist korruptsiooniohtu.

Osalist edu on saavutatud prioriteetides, millega kutsutakse üles tugevdama inimõiguste kaitset, eelkõige naiste, laste ja roma kogukonna puhul, ning tõhusalt rakendama *diskrimineerimisevastaseid* strateegiaid. Kõnealusel valdkonnas on toimunud arengud, näiteks võeti vastu uus soolise võrdõiguslikkuse ja perevägivaldavastane riiklik strateegia, ning alustati diskrimineerimisevastast kaitset käsitleva seaduse rakendamist. Jäänud on mõned

olulised seadusandlikud lüngad, mis käsitlevad eelkõige *puudega inimesi*. Albaania peab tagama kehtivate õiguslike ja poliitiliste vahendite järjekindla rakendamise. Suurendada tuleb üldist teadlikkust diskrimineerimisevastastest õigusaktidest ja kaebuste esitamise mehhanismidest. Jätkuvalt tekitab muret selliste teatavate haavatavate rühmade diskrimineerimine nagu homo-, bi- ja transseksuaalid ning roma kogukond. *Roma* kogukond on endiselt marginaliseeritud ning neil puudub juurdepääs sotsiaalkaitsele ja teenustele.

Teatavaid edusamme on tehtud põhiprioriteedi elluviimisel, mis seisneb *kinnipeetavate* kohtlemise parandamises ja ombudsmani poolt kõnealuses valdkonnas esitatud soovitude kohaldamises. Meetmeid on võetud kinnipidamistingimuste parandamiseks ning ombudsmani soovitude alusel võetud järelmeetmete süstematiseerimiseks. Siiski esineb eelkõige vahistamisel ja politsei valve all *väärkohtlemist*. Vaimselt haigete õigusrikkujate kohtlemist tuleb parandada. Kohustuslikku ravi vajavate isikute puhul tekitab jätkuvalt tõsist muret alalise sobiva lahenduse puudumine.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste valdkonnas on Albaania jätkuvalt andnud oma panuse piirkonna stabiilsuse tagamiseks, edendades häid suhteid naabrite ja piirkondlike partneritega. Albaania on praeguseks viisavabadus kõigi Lääne-Balkani riikidega. Riik on jätkanud aktiivset osalemist piirkondlikes koostööalgatustes, sealhulgas Kagu-Euroopa koostööprotsessis (SEECP), piirkondlikus koostööndukogus (RCC) ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus (CEFTA).

Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolne immuniteedilepe, mis sisaldab Rahvusvahelist Kriminaalkohut käsitlevaid sätteid, ei ole kooskõlas ELi ühiste seisukohtade ja juhtpõhimõtetega. Riik peab selle ELi seisukohtadega vastavusse viima.

Albaania **majandus** säilitas üleilmse kriisi järel makromajandusliku stabiilsuse ning isegi kasvas. Poliitiline ummikseis pärsis siiski valitsuse suutlikkust rakendada vajalikke struktuurireforme. Majandus kasvas 2010. aastal tänu ekspordile 3,8 %, kuid sisenõudlust tabas paigalseis. Rahapoliitika on edukalt aidanud hoida inflatsiooni kontrolli all ja seda isegi hoolimata kõrgetest hindadest rahvusvahelisel tooraineturul. Lepingute täitmise ja õigusriigi põhimõtete järgimisega seotud puudujäägid ning lisaks sellele kehval tasemel taristu ning inimkapital ja lokkav varimajandus takistavad jätkuvalt majanduse arengut.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on Albaania teinud toimivaks turumajanduseks saamise teel teatavaid edusamme. Selleks on vähendatud eelarve- ja maksebilansi puudujääki ning ohjeldatud inflatsiooniootusi, tugevdades seeläbi makromajanduslikku stabiilsust. Albaania peaks olema suuteline keskmise tähtaja jooksul Euroopa Liidu konkurentsivõime ja turujõududega toime tulema tingimusel, et riik kiirendab õigussüsteemi tõhustamise ning füüsilise ja inimkapitali tugevdamise kaudu struktuurireformide elluviimist.

Vaatamata senisest polariseerunumale poliitmaastikule suudeti turumajandust käsitlevates põhiküsimustes säilitada ulatuslik kokkulepe. Hoolimata senisest aeglasemast tempost ning oluliste kaubanduspartnerite majandustingimuste nõrgenemisest jätkas Albaania majandus siiski kasvu. Rahapoliitika on jätkuvalt usaldusväärne, tagatud on hindade stabiilsus ning inflatsioon on suudetud hoida kehtestatud vahemikus. Jooksevkonto puudujääk ja eelarve tasakaalutus 2010. aastal vähenes. Riigi osalus majanduses on väike ning toetuste maht piiratud. Pangandussektor on jätkuvalt hästi kapitaliseeritud ning likviidne. Teatavaid edusamme on tehtud turulepääsu lihtsustamisel. EL on jätkuvalt Albaania põhiline kaubandus- ja investeerimispartner.

Siiski ei ole jõutud järjepidevalt vähendada suhteliselt suurt riigivõlga. Maksebilansi tasakaalu edasine paranemine võib osutuda raskeks eelkõige juhul, kui jätkub töötajate rahaülekannete vähenemine. Tööturu olukord halvenes 2010. aastal ning töötus on endiselt kõrge. Pankrotimenetluste rakendamine on jätkuvalt lünklik, nõrk õigusriik takistab lepingute täitmist ning ärikeskkonda üldisemalt. Omandiõigustega seonduvad probleemid on endiselt lahendamata. Viivislaenu suur arv pangandussektoris valmistab jätkuvalt muret. Investeeringud inimkapitali ja taristusse on jätkuvalt ebapiisavad. Endiselt on päevakorral varimajandusega seotud probleemid. Tootmise koondumine sektorite ja eksporditurgude kaupa jätab majanduse välismõjudele avatuks.

Albaania on teinud teatavaid edusamme **liikmesusest tulenevate kohustuste täitmise võime** suurendamisel, eelkõige kaupade vaba liikumise, ettevõtlus- ja tööstuspoliitika, õiguse, vabaduse ja turvalisuse ning finantsjärelevalve valdkonnas. Edusammud on olnud piiratud teistes valdkondades, nagu töötajate vaba liikumine, riigihanked, intellektuaalomandiõigus, infoühiskond ja meedia ning samuti energeetika, keskkond ja õhustransport. Üldiselt tuleb õigusaktide rakendamiseks ja jõustamiseks vajalikku haldussuutlikkust järjepidevalt suurendada. Täiendavaid jõupingutusi on vaja stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu raames võetud kohustuste õigeaegse rakendamise tagamiseks.

Kaupade vaba liikumise valdkonnas on suuri edusamme tehtud standardite kehtestamisel. Vaja on luua adekvaatne turujärelevalvesüsteem. *Töötajate vaba liikumise* valdkonnas erilisi edusamme ei ole tehtud ning ettevalmistused on alles algusjärgus. *Asutamiseõiguse ja teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, eelkõige postiteenuste valdkonnas. Teatavaid edusamme on tehtud *kapitali vaba liikumise* valdkonnas seoses maksesüsteemide õigusraamistiku ja rahapesuvastase võitlusega. Rahapesuvastase võitluse ja finantskuritegude riikliku strateegia tõhusaks rakendamiseks on vaja veel pingutada.

Mõningast edu on saavutatud *riigihangete* valdkonnas. Institutsioonide suutlikkus on endiselt nõrk ning puudub kõigi riigihangetega tegelevate asutuste pädevusvaldkondade selge määratlus ja tööjaotus. Kõnealuses valdkonnas on ettevalmistused kulgenud tagasihoidlikult. Teatavaid edusamme on tehtud *äriühinguõiguse* valdkonnas. Riikliku raamatupidamisnõukogu suutlikkus ning avaliku järelevalvenõukogu tegevuse sõltumatus on siiski jätkuvalt puudulik. *Intellektuaalomandiõiguse* valdkonnas on tehtud vaid piiratud edusamme ning ettevalmistused seal ei ole eriti kaugele arenenud. Intellektuaalomandi ja tööstusomandi õiguste tõhus jõustamine on endiselt puudulik. Albaanial ei ole õnnestunud õigeaegselt täita stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevat kohustust tagada ELiga sarnane kaitsetase, sealhulgas jõustamisele. Tagasihoidlikke edusamme on tehtud *konkurentsi* valdkonnas kartellidevastase võitluse ning riigiabiga seonduvates küsimustes. Vastutavatel ametiasutustel puudub siiski asjaomane haldussuutlikkus. Tagada tuleb riigiabikomisjoni tegevuse sõltumatus. Ettevalmistused kõnealuses valdkonnas kulgevad kavakohaselt.

Teatavaid edusamme on tehtud *finantsteenuste* valdkonnas. Tõhustatud on riskijuhtimise ja kapitali adekvaatsuse õigusraamistikku. Pangandusvälise sektori järelevalvealane suutlikkus on jätkuvalt puudulik.

Ebaühtlaseid edusamme on tehtud *infoühiskonna ja meedia* valdkonnas. Paranemas on ELi õigustikuga vastavusse viimise ja elektroonilise side turu liberaliseerimise olukord. Meediaalased õigusaktid on siiski veel audiovisuaalmeedia teenuste direktiiviga vastavusse viimata ning ringhäälingut reguleeriva asutuse suutlikkus on jätkuvalt nõrk. Ettevalmistused kõnealuses valdkonnas ei ole eriti edenened.

Teatavaid edusamme on tehtud *põllumajanduse ja maaelu arengu* valdkonnas. Edusamme on tehtud maaeluarengu poliitika rakendamiseks vajalike struktuuride loomisel. Analüüsimise ning maaelu arengu poliitika kavandamise ja rakendamise suutlikkus on siiski jätkuval nõrk. Mõningaid ebaühtlaseid edusamme on tehtud *toiduohutuse ning veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonnas. Märkimisväärselt on parandatud riikliku toiduameti toimimissuutlikkust ning muudetud on toiduohutust ning veterinaarküsimusi käsitlevat õigusraamistikku. Üldine suutlikkus ja teenistustevaheline koostöö ning pädevuste määratlemine on endiselt puudulik. Teatavaid edusamme on tehtud *kalanduse* valdkonnas, eelkõige järelevalve ja kontrolli puhul. Õigusraamistiku jõustamine on nõrk, kuna puuduvad piisavad füüsilised ja rahalised ressursid, samuti on kehvajärjel institutsioonidevaheline koostöö.

Teatavaid ebaühtlasi edusamme on tehtud *transpordipoliitika* valdkonnas. Kuigi maanteetranspordi ja lennuliikluse korraldamise valdkonnas on vastavusse viimisel edasi liigutud, valmistab lennuliikluse ohutus endiselt muret. Raudtee- ja meretranspordi valdkonnas on vaja täiendavalt pingutada. *Energeetika* valdkonnas on tehtud vähe edusamme. Mõnevõrra on paranenud energiavarustuse kindlus, kuid elektrienergia sektori turureformi ei ole veel suudetud edukalt lõpule viia ning selle majandusliku elujõulisuse tagamine nõuab täiendavaid jõupingutusi. Elektri, gaasi ja kiirguskaitsega tegelevate reguleerivate asutuste suutlikkust ning institutsionaalset sõltumatust tuleb tõhustada. Kõnealuses valdkonnas on ettevalmistused kulgenud aeglaselt.

Kuigi *maksustamist* käsitlevate õigusaktide õigustikuga vastavusse viimisel on tehtud teatavaid edusamme ning ettevalmistused kõnealuses valdkonnas jätkuvad, tuleb haldus- ja tehnilise suutlikkuse nimel, sealhulgas maksupettuste ja maksustamise vältimiseks veel pingutada. *Majandus- ja rahapoliitika* valdkonnas ei ole edasiminekut toimunud. Edusamme on tehtud *statistika* valdkonnas, eelkõige klassifikatsioonide ja statistika infrastruktuuri puhul. Valdkondlikus statistikas on edusammud olnud väga erinevad.

Sotsiaalpoliitika ja tööhõive valdkonnas tehtud edusammud on olnud ebaühtlased. Kuigi töötervishoiu ja tööohutuse, sotsiaalse dialoogi ning sotsiaalkaitse valdkonnas on toimunud mõningaid positiivseid arenguid, valitseb tööturul endiselt ulatuslik varimajandus ja jõudeolek. Strateegiate üldine rakendamine on samuti jätkuvalt ebapiisav, eelkõige sotsiaalse kaasatuse puhul. Ettevalmistused kõnealuses valdkonnas ei ole eriti edenenu.

Edusamme on tehtud *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas, kus on parandatud ettevõtlust ning VKEde juurdepääsu rahastamisele käsitlevat õigusraamistikku. Innovatsiooni ja tehnoloogilise arengu lihtsustamiseks on loodud asjaomased asutused. Kõnealuses valdkonnas ettevalmistused edenevad.

Teatavaid edusamme on tehtud *üleeuroopaliste võrkude* valdkonnas. Edenenud on liikluskoridoride loomisega seotud tööd ning kasutusele on võetud uus elektriühendusliin.

Teatavaid piiratud edusamme on tehtud *regionaalpoliitika ja struktuurifondide koordineerimise* valdkonnas. Regionaalarengu valdkonnas on vaja oluliselt pingutada haldussuutlikkuse ja institutsioonide suutlikkuse loomiseks ning rakendamiseks küpsete projektide reservi väljaarendamiseks. Ettevalmistused on kõnealuses valdkonnas alles algusjärgus.

Vaatamata jõupingutustele töötada kooskõlas Euroopa standarditega välja õigusakte, eksisteerib *kohtusüsteemi ja põhiõiguste* puhul jätkuvalt teatavaid olulisi puudujääke. Lisaks

sellele on jätkuvalt ebapiisaval tasemel õiguslike ja poliitiliste vahendite rakendamine, mis kujutab endast olulist probleemi. Albaania õigusaktide vastavusse viimine Euroopa standardite ning kohtusüsteemi ja põhiõiguste valdkonna õigustikuga on alles algetapis.

Albaania on teinud edusamme *õiguse, vabaduse ja turvalisuse* valdkonnas. 2010. aasta detsembrist saavad biomeetriliste passide omanikud reisida Schengeni alale viisavabalt. Hea rahvusvahelise koostöö ja maffiavastase võitluse seaduse rakendamise, sealhulgas kuritegelikul teel saadud vara konfiskeerimise kaudu on edusamme tehtud organiseeritud kuritegevusevastase võitluse valdkonnas. Sellegipoolest kujutab organiseeritud kuritegevus endast endiselt suurt probleemi. Jõupingutusi tuleb jätkata õigusraamistiku tõhusaks rakendamiseks ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse tugevdamiseks. Organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse puhul on tegemist komisjoni arvamuse põhiprioriteediga. See hõlmab ennetaval uurimisel ning vastutusele võtmisel ja vajaduse korral süüdistuste esitamisel usaldusväärsete tulemuste saavutamist. Aktiivselt tuleks võtta meetmeid, millega suurendada uurijate asjatundlikust ja volitusi ning õiguskaitseasutuste vahelist koostööd. Tõhustada ja süstematiseerida tuleb uimastite-, rahapesu- ja inimkaubandusevastase võitluse läbiviimist ning nende ohvrite kaitset. Kuritegelikul teel saadud vara konfiskeerimise õiguslikku raamistikku tuleb jõustada süstemaatiliselt.

Edusamme on saavutatud *teadus- ja arendustegevuse* valdkonnas õigustiku rakendamise suutlikkuse parandamisel. Teadusuuringute ja tehnoloogiaarenduse seitsmendas raamprogrammis osalemise haldussuutlikkus paranes, kuid Albaania enda teadusuuringute teostamise suutlikkus on endiselt madal. Teatavaid edusamme on tehtud *hariduse ja kultuuri* valdkonnas, eelkõige kutsehariduse ja -koolituse puhul.

Keskkonna valdkonnas õigusaktide ühtlustamisel erilisi edusamme ei ole tehtud. Õigusaktide üldine rakendamine ja jõustamine on endiselt nõrk. Haldussuutlikkuse ja institutsioonidevahelise koostöö tugevdamine nõuab täiendavaid jõupingutusi. *Kliimamuutuste* valdkonnas ei ole Albaania üldiselt edusamme teinud ning institutsionaalne suutlikkus on endiselt väga puudulik.

Teatavaid edusamme on tehtud *tarbija- ja tervisekaitse* valdkonnas. Tarbijakaitse määrase jõustamisel on tehtud samuti edusamme. Õigusliku raamistiku üldine tase on paranenud. Rahvatervise valdkonnas on edasi liigutud ravikindlustust käsitlevates õigusaktides ning positiivseid arenguid on toimunud ka nakkushaiguste ja vaimse tervise valdkonnas. Esmatasandi arstiabile juurdepääsuga seotud ebavõrdsuse probleem on siiski endiselt lahendamata.

Tolliliidu valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme õigusaktide vastavusse viimisel, ettevalmistused kõnealuses valdkonnas edenevad hästi. Võrdlushindade kasutamine tolliväärtuse määramisel on võrreldes ELiga endiselt väga laiaulatuslik ning täiendavaid jõupingutusi tuleb teha menetluste lihtsustamiseks ja kaubanduse hõlbustamiseks. Jõustamissuutlikkus ja inimressursside juhtimine on endiselt puudulik.

Teatavaid edusamme on tehtud *välissuhete* valdkonnas, eelkõige ühises kaubanduspoliitikas. Vaja on tugevdada institutsionaalset suutlikkust ja haldussuutlikkust. Edusamme on tehtud *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika* valdkonnas. Riik on viinud oma õigusaktid vastavusse ELi enamiku deklaratsioonide ja ühiste seisukohtadega ning jätkanud osalemist Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitika operatsioonides.

Edusamme on tehtud *finantskontrollis*. Avaliku sektori sisefinantskontrolli esmase õigusraamistiku ning riigieelarve kontrollimise tase on tõusnud. Sisekontrolli valdkonna haldussuutlikkust tuleb tõhustada. ELi finantshuvide kaitset hõlmavas valdkonnas on ettevalmistused algetapis.

Finants- ja eelarvesätete valdkonnas on kindlaks määratud omavahendite süsteemi mõjutavaid poliitilisi eesmärke käsitlevad algpõhimõtted ja institutsioonid. Omavahendite eeskirjade kohaldamist käsitlev haldusraamistik ei ole veel valmis.

Bosnia ja Hertsegoviina

Bosnia ja Hertsegoviina on saavutanud **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel piiratud edu.

Aasta pärast 3. oktoobril 2010 toimunud üldvalimisi tuleb *demokraatia ja õigusriigi* valdkonnas endiselt lõpule viia seadusandlike ja täidesaatvate asutuste ning riigi tasandi valitsuse loomise protsess. Kõnealune pikk viivitus on takistanud vajalike reformide läbiviimist Bosnia ja Hertsegoviinas.

Jätkuvalt tekitab tõsist muret *põhiseaduse* Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga ühtlustamisel usaldusväärse protsessi puudumine. Sejdić-Finci²¹ kohtuasjas Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse rakendamiseks kokku kutsutud esimene institutsioonidevaheline tööühm ei suutnud kokkulepet saavutada. Ministrite nõukogu poolt soovitatud uue tööühma kokkukutsumine on veel pooleli.

Serblaste Vabariigi rahvusassamblee on vastu võtnud järeldused ja otsuse referendumit korraldamise kohta riigitasandi kohtuasutuste küsimuses. Pärast ELi vahendusel toimunud kontakte, tühistas Serblaste Vabariigi rahvusassamblee referendumit käsitletud otsuse ning muutis 1. juunil oma järeldusi. Bosnia ja Hertsegoviina on stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames astunud ELiga õigusküsimusi käsitlevasse struktureeritud dialoogi.

Parlamendi haldussuutlikkus on paranenud, kuid riigi ja üksuste parlamentide vahelise kooskõlastamise puudumine ning üksuste vahelised poliitilised erimeelsused takistavad jätkuvalt parlamentaarse assamblee tööd. *Valitsusasutuste* toimimist erinevatel tasanditel mõjutab jätkuvalt killustatud ja koordineerimata poliitikakujundus. Kolm eesistujat on tõhustanud jõupingutusi ühiseks poliitika kujundamiseks ja rakendamiseks, kuid välispoliitika koordineerimisel esineb teatavate küsimuste puhul jätkuvalt erimeelsusi. Siiani on loomata riigi ja piirkondlike üksuste vaheline koordineerimise mehhanism, mis hõlmab ELiga seotud küsimusi, sealhulgas ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames finantsabi kavandamist.

Avaliku halduse reformi valdkonnas tehtud edusammud on olnud piiratud. Jätkub avaliku halduse reformi strateegia rakendamine. Erinevate asutuste vaheline koordineerimine on siiski nõrk ning avaliku halduse reformi protsessil puudub vajalik poliitiline toetus. Poliitilise sekkumise vältimiseks on jätkuvalt vaja pidevalt pingutada. Tööd on alustanud riigitasandi ombudsman, kuid tema tegevuse tõhusust kärbibvad töötajatega seotud probleemid ning rahalised raskused. Lahendamist vajavad jätkuvalt ka töötajate teenetel ja pädevusel põhineva professionaalse, vastutustundliku, läbipaistva ja tõhusa avaliku teenistuse loomisega seonduvad probleemid.

---

²¹ Kohtuasi Sejdić-Finci vs Bosnia ja Hertsegoviina, detsember 2009, mis käsitles kolme peamise rahvuse hulka mitte kuuluvate isikute etnilist diskrimineerimist riigiasutustes.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud vähe edusamme *kohtusüsteemi* tõhustamisel. Algatatud on ELi ja Bosnia ja Hertsegoviina vaheline õigusküsimusi käsitlev struktureeritud dialoog, mille eesmärk on tagada sõltumatu, tõhus, erapooletu ning usaldusväärne kohtusüsteem. Kohtusüsteemi reformi riikliku strateegia ja sõjakuritegude strateegia rakendamist tuleb kiirendada. Võetud on meetmeid kohtuasjade kuhjumise vähendamiseks, eelkõige kommunaalmakseid käsitlevates kohtuasjades. Samas on kuhjunud kohtuasjade arv endiselt suur. Kõigi jurisdiktsioonide vahel killustatud õigusraamistik asetab kohtutele suure õigusliku ja finantskoormuse. Eelarvega seotud ühtlustatud vastutuse puudumine mõjutab jätkuvalt kohtusüsteemi sõltumatust ja tõhusust. Endiselt teevad suurt muret kohtunike pihta suunatud sagedased poliitilised rünnakud ning kohtuasjade kuhjumine.

Bosnia ja Hertsegoviina on saavutanud väga piiratud edu võitluses *korruptsiooniga*, mis on paljudes valdkondades avalikus ja erasektoris endiselt laialt levinud. Korruptsioonivastase strateegia ja tegevuskava rakendamine on jätkuvalt puudulik. Korruptsioonivastase võitluse amet ei ole veel oma tegevust täies ulatuses alustanud. Korruptsioonijuhtumite kohtulikud järelmeetmed on jätkuvalt aeglased ning ainult piiratud arvu kõrgemal tasemel aset leidvate juhtumite puhul on esitatud süüdistus. Jätkuvalt on probleemiks õigusaktide ebapiisav rakendamine ja üksustevahelise koordineerimisega seotud ebakõlad. Bosnia ja Hertsegoviina peab näitama rohkem tahet võidelda korruptsiooniga ja võtma konkreetsemad meetmed.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse on põhimõtteliselt tagatud. Bosnia ja Hertsegoviina on ratifitseerinud peamised rahvusvahelised inimõiguste konventsioonid, kuid nende rakendamine on puudulik.

Kodaniku- ja poliitilisi õigusi üldjoontes austatakse. Vähesed edusamme on tehtud riigi erinevates osades kriminaalkaristuste ühtlustamisel. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni järgimiseks vajalik tasuta õigusabi käsitleva raamseaduse vastuvõtmine aga endiselt pooleli. Tagada tuleb *õiguskaitse kättesaadavus* tsiviil- ja kriminaalmenetlustes. Teatavaid edusamme on tehtud *kinnipidamistingimuste* parandamisel, eelkõige psühhiaatriaasutustes, kuid ülerahvastatuse ja kinnipeetute *väärkohtlemisega* seotud probleemid vajavad endiselt lahendust.

Riigi ja piirkondlike üksuste põhiseadustega on ette nähtud *sõna- ja meediavabadus, kogunemis- ja ühinemisvabadus* ning *usuvabadus*. Kehtivate õigusaktide rakendamist tuleb siiski tõhustada. Paranenud on pressinõukogu isereguleeruv tegevus. Suurenenud on ajakirjandusnõukogule kodanike esitatud ajakirjanduskoodeksi rikkumist käsitlevate kaebuste arv. Ajakirjandusnõukogu suutlikkust jõustada kutsenorme takistab vahendite puudus. Jätkus poliitiline surve ajakirjandusele, samuti etniliste eelarvamuste kajastumine ajakirjanduses. Jätkusid ka ajakirjanike hirmutamise juhtumid. Avalik-õigusliku ringhäälingu reformi rakendamine on lõpule viimata. Kommunikatsioonivaldkonda reguleeriva asutuse sõltumatu tegevus on takistatud, ametisse on nimetamata ka asutuse nõukogu liikmed. Kodanikuühiskonna areng nõuab lisatoetust ning selle rahastamine peab olema läbipaistev.

Majanduslikud ja sotsiaalsed õigused on tagatud kehtiva õigusraamistiku alusel, kuid õiguste rakendamine killustatud pädevuse tõttu puudulik. Riigi tasandil on vastu võetud laiahaardeline diskrimineerimisvastane seadus, kuid selle reguleerimisala on jätkuvalt üsna piiratud ning rakendamine puudulik. *Naiste* kaitset vägivalda eest tuleb tõhustada, samuti tuleb parandada *laste* sotsiaalset kaitset. Hoolimata föderatsioonis koordineeriva asutuse loomisest, tekitab etniliste rühmade vahelise suhtlemisega seoses muret jagatud koolide („kaks kooli ühe katuse all”) suur arv. Sotsiaaltoetuste süsteemi aluseks on vajaduste asemel õigused. See mõjutab negatiivselt *haavatavate rühmade*, sealhulgas vaimse puudega isikute olukorda. Sotsiaalset

dialogi ja töödiguse kasutamist takistab jätkuvalt sotsiaalpartnerite riigi tasandil tunnustamise puudulikkus ning killustatud õiguslik raamistik.

Vähemuste²² ja kultuuriliste õiguste austamine ning kaitse on laias laastus tagatud. Edusamme on tehtud romade eluaset ning tööhõivet käsitlevate tegevuskavade rakendamisel. Jõupingutusi tuleb tõhustada, et tagada tervishoidu ja haridust käsitlevate tegevuskavade tõhus rakendamine ning selleks vajalikud vahendid ja jätkusuutlikkus. *Roma* vähemus peab endiselt toime tulema väga rasketes elutingimustes ja kannatab diskrimineerimise all. Kuna romade sünde sageli ei registreerita ja neil puudub juurdepääs elanike registreerimist käsitlevale tasuta õigusabile, ei ole neil võimalik kasutada põhilisi sotsiaalseid ja majanduslikke õigusi. Rahvusvähemuste seaduse rakendamise parandamiseks ning vähemuste õiguste tagamiseks tuleb võtta täiendavaid meetmeid.

Teatavaid edusamme on saavutatud *pagulaste ja riigi sees ümberasustatud isikute puhul*. Tagasipöördumisprotsessi toetuseks ja Daytoni/Pariisi rahulepingu VII lisa nõuetekohase rakendamise tagamiseks on olemas läbivaadatud strateegia. Teatavaid meetmeid on võetud strateegia rakendamiseks, eelkõige põgenikekeskustes elavate haavatavate rühmade kulutuste rahastamiseks. Tagasipöördumisabi andmise menetlused ei ole täies ulatuses kindlaks määratud. Töövõimaluste ja sotsiaalkaitsele juurdepääsu puudumise tõttu on takistatud tagasipöördumise ja kohaliku integratsiooni jätkusuutlikkus.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustustega seoses on Daytoni/Pariisi rahulepingu rakendamine jätkunud, kuid Serblaste Vabariigi poliitilised esindajad on riigi territoriaalse ühtsuse pidevalt kahtluse alla seadnud. Koostöö endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga on olnud rahuldav.

ELi eriesindaja volitused viidi kõrge esindaja büroo alt üle ELi eriesindaja ja komisjoni delegatsiooni juhi ühendatud volituste alusel tegutsevale ühtsele ELi esindajale.

Jätkunud on Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia ja Serbia kohtute ning prokuröride vaheline koostöö. Toimub kriminaalasjades kohtuotsuste vastastikust tunnustamist ja jõustamist käsitlevate kahepoolsete kokkulepete rakendamine. Jõupingutusi sõjakuritegude üle kohtumõistmisel takistavad jätkuvalt kriminaalmenetluse seadustikus esinevad kurjategijate väljaandmist käsitlevad õiguslikud takistused.

Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolne immuniteedilepe, mis sisaldab Rahvusvahelist Kriminaalkohtu käsitlevaid sätteid, ei ole kooskõlas ELi ühiste seisukohtade ja juhtpõhimõtetega. Riik peab selle ELi seisukohtadega vastavusse viima.

Olulisi edusamme on tehtud *Sarajevo deklaratsiooni protsessis*. 2011. aasta juunis ja septembris toimunud kohtumiste järel leppisid Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia, Montenegro ning Serbia kokku reas küsimustes, mis hõlmasid ühisdeklaratsiooni teksti, millele kirjutatakse alla Belgradis toimuval ministrite kohtumisel.

Bosnia ja Hertsegoviina on jätkanud aktiivset osalemist piirkondlikes koostööalgatustes, sealhulgas Kagu-Euroopa koostööprotsessis (SEECP), piirkondlikus koostööühenduses (RCC) ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus (CEFTA). Bosnia ja Hertsegoviina suhted

---

²² Rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute kaitset käsitleva seaduse kohaselt on Bosnias ja Hertsegoviinas 17 rahvusvähemust. Kolm peamist rahvust (bosnialased, horvaadid ja serblased) rahvusvähemuste hulka ei kuulu.

naabritega on edasi arenenud. Septembris võttis Bosnia ja Hertsegoviina vastu otsuse tunnustada Kosovo tollitempleid. Siiski on naaberriikidega lahendamata mõned piiriküsimused.

Pärast 2010. aasta tagasihoidlikku majanduskasvu paranes Bosnia ja Hertsegoviina **majanduse** olukord 2011. aastal mõnevõrra. Majanduse taastumine on siiski mõõdukas ning kasvu veab peamiselt suurenenud välisnõudlus. Töötuse määr püsis väga kõrge. Eelarveseisund paranes Rahvusvahelise Valuutafondi programmi raames eelarve tasakaalustamiseks võetud meetmete tulemusel mõnevõrra ning tulud suurenesid. Keskmise pikkusega perioodi rahanduse jätkusuutlikkust takistab aga suutmatus võtta vastu aastate 2011–2013 eelarvepoliitika raamistik. Valmisolek viia ellu struktuurireforme ning stabiilset rahanduspoliitikat oli eri piirkondades jätkuvalt erineval tasemel ning riigi rahanduse kvaliteet oli jätkuvalt puudulik.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on Bosnia ja Hertsegoviina toimiva turumajanduse suunas edasi liikunud vähe. Selleks et riik suudaks tulla pika tähtaja jooksul toime Euroopa Liidu konkurentsivõime ja turujõududega, tuleb jätkata täiendavate reformide elluviimist.

Majanduse taastumist veab peamiselt välisnõudlus, kuid ka sisenõudlus on suurenenud ning seda toetab taastuv laenamine. Tööstustoodang suureneb. Märkimisväärselt suurenes kaubandustegevus ning kaubanduse integratsioon ELiga on jätkuvalt kõrge. Säilitati rahaline stabiilsus. Valuutakomitee süsteemi usaldusväärsus püsis endiselt kõrgel tasemel. Ärikeskkonnas toimusid teatavad edasimineked ettevõtjate registreerimisel ja haldusmenetluste ühtlustamisel.

Siiski takistas suutmatus võtta vastu aastate 2011–2013 eelarvepoliitika raamistik tõsiselt Bosnia ja Hertsegoviina eelarvepoliitika jätkusuutlikkust ja usaldusväärset ning eelarvepädevatel asutustel puudus seetõttu üldist eelarveliini käsitlev kokkulepe. Riigis valitseva poliitilise ummikseisu tõttu hilines märkimisväärselt 2011. aasta riigieelarve vastuvõtmine ning lükkusid edasi reservkrediidi lepingu rakendamist käsitlevad programmilised arutelud Rahvusvahelise Valuutafondiga. Riigi rahanduse kvaliteet oli jätkuvalt puudulik ja kulutuste osakaal SKPst oli kõrge. Maksebilansi puudujääk ja eelkõige jooksevkonto puudujääk on suurenenud ning kiirenenud on ka inflatsioon. Ettevõtluskeskkonnale avaldab negatiivset mõju ebatõhus haldamine ja õigusriigi põhimõtete puudulik jõustamine. Paigalseis tabas kavandatud erastamist, riigiettevõtete ümberkorraldamist ning võrgutööstuse liberaliseerimist. Majanduse tootmisvõimsus ja konkurentsivõime oli jätkuvalt nõrk, kuna siseriiklike kasvuallikaid ei kasutatud piisavalt. Struktuuriline jäikus (suured sotsiaalkindlustusmaksed, halvasti suunatud sotsiaalsiirded ja tööjõu vähenemine liikuvus) takistavad jätkuvalt töökohtade loomist. Töötuse määr on jätkuvalt väga kõrge ning varimajandus kujutab endiselt tõsist probleemi.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud vaid üksikuid edusamme oma õigusaktide ja poliitika vastavusse viimisel **Euroopa standarditega**. Teatavaid edusamme on märgata intellektuaalomandiõiguste, riigiabi, teadustöö, kultuuri ja transpordi valdkonnas ning mitmes õiguse, vabaduse ja turvalisusega seotud küsimuses. Eriti on vaja pingutada kaupade, isikute ja teenuste vaba liikumise, tollinduse ja maksustamise, konkurentsi, riigihangete, tööhõive ja sotsiaalpoliitika, hariduse, tööstuse ja VKEde, põllumajanduse ja kalanduse, toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika valdkonnas, keskkonna ja kliimamuutuste, energia, infoühiskonna ja meedia ning statistikas.

Vahelepingu rakendamine jätkus üldiselt ebauhtlaselt. Riik rikub vahelepingut, kuna ei täida Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni sätteid Stabiliseerimis- ja assotsieerimislepinguga kooskõla saavutamiseks vajalik riigitasandi riigiabiseadus võeti ministrite nõukogus augustis vastu, kuid parlament ei ole seda senini heaks kiitnud. Riigi sotsiaalseks ja majanduslikuks arenguks vajaliku riikliku tasandi rahvaloenduse seaduse vastuvõtmine on endiselt üks peamisi prioriteete.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme *siseturu* valdkonnas. *Kaupade vaba liikumise* valdkonnas on edasi liigutud turujärelevalve ja tarbijakaitse puhul. Õigusraamistiku lähendamiseks ELi õigusaktidega, haldussuutlikkuse parandamiseks ning ühtse majandusruumi saavutamiseks tuleb endiselt teha märkimisväärsed jõupingutusi.

Isikute ja teenuste vaba liikumise ning *asutamisõiguse* valdkonnas on tehtud piiratud edusamme. Mõlemad üksused võtsid vastu finantsteenuseid käsitlevad rakendusaktid ning samuti paranes pankade järelevalve koordineerimine. Vajalik oleks veelgi lihtsustada ettevõtjate registreerimist ning ühtlustada postiteenuste õigusraamistikku.

Kapitali vaba liikumise valdkonnas arengut ei ole täheldatud. Vaja on jätkata õigustikuga vastavusse viimist ning ühtlustada üleriigiliselt kõik õigusaktid. Suuri, kuid ebauhtlaseid edusamme on tehtud *tollinduse* ja *maksustamise* valdkonnas. Intellektuaalomandiõiguste tõhusa rakendamise ja jõustamise tagamiseks on endiselt oluline jätkata õigusaktide ühtlustamist ja suutlikkuse suurendamist.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme *konkurentsieeskirjade* jõustamisel. *Riigihangete* valdkonnas, eelkõige riigihangeseaduse täielikul ühtlustamisel edasiminekut ei toimunud. Edasimineku jätkus *intellektuaalomandiõiguste* valdkonnas.

Sotsiaal- ja tööhõivepoliitika ning rahvatervise valdkonnas on tehtud vähe edusamme. Kogu riiki hõlmavad strateegiadokumendid on juba olemas või on need ettevalmistamisel, kuid poliitika ja õigusaktid on jätkuvalt killustatud. *Haridusvaldkonna* raamseadused ja -strateegiad on olemas, kuid nende rakendamine on edasi lükkunud. Teatavaid edusamme on tehtud *kultuurivaldkonnas*. Areng on jätkunud *teadusuuringute* valdkonnas ning alustatud on ettevalmistustega innovatiivse liidu loomiseks. Jätkusid läbirääkimised *Maailma Kaubandusorganisatsiooniga* ühinemiseks.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud väheseid edusamme Euroopa standardite täitmisel mitmes *valdkondlikus poliitikas*. *Tööstuse ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtjate* valdkonnas on siiani heaks kiitmata riigi arengustrateegia, sealhulgas tööstuspoliitikat käsitlevad elemendid. Samuti on edasi lükkunud VKEde strateegia rakendamine. Teatavaid edusamme on tehtud toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika ning kalanduse valdkonnas. Edusammud *põllumajanduse ja maaelu arengu* valdkonnas jäid endiselt piiratuks. Jätkuvalt on oluline tihendada riigi ja üksuste vahelist koostööd kõnealustes valdkondades õigustikuga vastavusse viimisel. Edusammude puudumine on negatiivselt mõjutanud põllumajandustoodetega kauplemist.

Bosnia ja Hertsegoviina ettevalmistused *keskkonna* valdkonnas on ikka veel algusjärgus. Endiselt on loomata keskkonnakaitse ühtlustatud õigusraamistik ja riiklik keskkonnaamet. Haldussuutlikkus on puudulik ning tõhustamist vajab erinevate ametiasutuste vaheline horisontaalne ja vertikaalne suhtlus. *Kliimamuutustega* seoses on täiendavaid jõupingutusi vaja teha kliimamuutuste riikliku tasandi strateegia vastuvõtmiseks, selle õigustikuga vastavusse viimiseks ning teadlikkuse suurendamiseks.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud edusamme *transpordisektoris*. Positiivsed arengud toimusid üleeuroopalise transpordivõrgu, maantee- ja õhustranspordi ning raudtee- ja siseveetranspordi sektoris. Endiselt on vastu võtmata ohtlike kaupade vedu käsitlev seadus. Transpordiinfrastruktuuri ajakohastamise küsimus on siiani lahendamata. *Energeetika* valdkonnas tehtud ettevalmistused ei ole kaugele jõudnud. Energiaühenduse asutamislepingu osapoolena peab Bosnia ja Hertsegoviina rakendama ELi asjaomaseid energeetikat käsitlevaid õigusakte. Teatavaid edusamme on tehtud elektrienergia tarnetes Brčko piirkonda ning elektrienergiat käsitlevate õigusaktide ulatuslikul läbivaatamisel kõigil valitsustasandil. Elektrienergia varustuskindluse tagamiseks tuleb luua kogu riiki hõlmav toimiv riiklik ülekandevõrkude ettevõtja ning vastu võtta ulatuslik energiastrateegia.

Edusammud *infoühiskonna ja meedia* valdkonnas olid tagasihoidlikud. Avalik-õigusliku ringhäälingu õigusraamistiku ühtlustamine on siiani lõpule viimata. Kommunikatsioonivaldkonda reguleeriva asutuse sõltumatusena seotud jätkuv segadus, poliitiline surve ning avalik-õigusliku ringhäälingu reformi aeglane rakendamine kujutavad endast jätkuvalt olulist probleemi.

Teatavaid edusamme on tehtud *finantskontrolli* valdkonnas. Riiklikul ning üksuse tasandil on olemas ühtlustamisega tegelev keskküsimus ning alustatud on siseauditi siseseviimisega. Jätkata tuleb finantsjuhtimise ja kontrollsüsteemide edasiarendamisega. Riigikontrolli sõltumatus küsimus on jätkuvalt lahendamata. Teatavaid edusamme on tehtud *statistika* valdkonnas klassifikatsioonide ja registrite puhul. Parandada tuleb rahvamajanduse arvepidamist ning ettevõtjaid ja põllumajandust käsitlevat statistikat. Koostöö riiklike ja piirkondlike üksuste statistikaasutuste ning muude asjaomaste riikliku tasandi asutuste vahel on endiselt ebapiisav.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on saavutatud teatavat edu eri aspektides. Viisapoliitika valdkonnas jätkati esmatähtsate probleemide lahendamist. Sujuvalt on jätkatud ELi ning Bosnia ja Hertsegoviina vahelise viisarežiimi lihtsustamise lepingu ja tagasivõitulepingu rakendamist. 2010. aasta detsembrist alates saavad Bosnia ja Hertsegoviina biomeetriliste passide kasutajad reisida Schengeni alale viisavabalt.

Edenenud on riigi ettevalmistused *piirihalduse, varjupaigaõiguse ja rände* valdkonnas. Jätkuvalt on paranenud varjupaiga ja rahvusvahelise kaitse süsteem, rändevoogude järelevalve ning ametitevaheline koostöö. Siiski tuleks parandada mõnede piiriületuspunktide infrastruktuure. Vähest edu on saavutatud *rahapesuvastases* võitluses. Rahapesu tõkestamise strateegia ja tegevuskava rakendamine on edenenud ainult piiratud ulatuses. *Uimastitevastase* võitluse valdkonnas jäid edusammud väikeseks. Tõhusate järelmeetmete puudumine aga takistab uimastitevastast võitlust. Uimastid kujutavad endast tõsist probleemi.

Bosnia ja Hertsegoviina ettevalmistused *politseivaldkonnas* edenevad. Bosnia ja Hertsegoviina politseijõudude killustatus piirab jätkuvalt nende töö tõhusust ja tulemusi ning takistab koostööd ja andmevahetust. *Organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus* on õiguskaitseasutuste vahelise tõhusa koordineerimise puudumise tõttu jätkuvalt ebapiisav. Organiseeritud kuritegevus on endiselt tõsine probleem, mis mõjutab negatiivselt õigusriigi põhimõtete järgimist ja ettevõtluskeskkonda. Tõhustada tuleb *inimkaubanduse* vastaseid jõupingutusi ning kõrvaldada tuleb inimkaubanduse ohvrite tuvastamisega seotud puudused. Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme terrorismivastase võitluse valdkonnas. Taasloodi terrorismivastase võitluse ühine töörihm. Siiski tuleb terrorismi tõkestamise ja selle vastu võitlemise strateegia rakendamist tõhustada.

Jätkunud on ettevalmistused *isikuandmete kaitseks*, kuid täiendavaid meetmeid on vaja võtta õiguskaitse ning järelevalveasutuse sõltumatuse tagamiseks. Hästi toimiv isikuandmete kaitse on Bosnia ja Hertsegoviina ning Europoli ja Eurojusti vahel sõlmitavate lepingute puhul väga oluline.

Kosovo

Kosovo poliitilist olukorda ajavahemikus 2010. aasta oktoobrist 2011. aasta veebruarini iseloomustavad parlamendi- ja kohalikud valimised. Üldvalimiste läbiviimist tumestasid tõsised puudused ja tehnilised raskused. Uus koalitsioonivalitsus moodustati veebruaris ning uus president valiti aprillis.

President ja valitsus on väljendanud pühendumust Euroopaga integreerumiseks. Tõhustatud on ELiga seotud reformide koordineerimist. Valimised on mitmete oluliste reformide rakendamist edasi lükanud. Reformide kiirendamiseks ja nende tõhusaks rakendamiseks on vaja järjepidevaid jõupingutusi. Avaliku halduse ja kohtusüsteemi tase on nõrk. Organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooniga võitlemiseks riigihangete valdkonnas tuleb praegusest palju rohkem ära teha. Majanduslik olukord on tõsine ning valitsus peab võtma kiireid meetmeid, et tihedas koostöös Rahvusvahelise Valuutafondiga koheselt parandada eelarveseisundit. Positiivsema poole pealt on Kosovo jätkanud järjepidevate jõupingutuste tegemist Euroopa integreerumise tegevuskava põhiprioriteetide täitmisel, näiteks viisade ja kaubanduse valdkonnas.

Serbia ja 27 ELi liikmesriigi poolt esitatud ja 9. septembril 2010 heaks kiidetud ÜRO Peaassamblee resolutsiooni alusel alustati märtsis Belgradi ja Priština vahel dialoogi. Dialoog toimus üldiselt konstruktiivses vaimus septembrikuuni ning selle tulemusena jõuti kokkuleppeni mitmes küsimuses: isikute vaba liikumine, rahvastikuregister ning kataster. Praeguseks kokkulepitud otsuseid tuleb rakendada heas usus. Prioriteetsetena tuleb rakendada ka teisi läbirääkimiste tulemusi, nagu kaasava ja toimiva piirkondliku koostöö põhimõtted, samuti tuleb pakkuda ELiga seotud küsimustele jätkusuutlikke lahendusi (energeetika ja telekommunikatsioon).

Aruandlusperioodil on paranenud Ibëri/Ibari jõest lõunas asuva serblaste kogukonna integreerumine. Serblastele on kasu olnud nende õigusi kaitsvast õigusraamistikust. Nende osavõtt üldvalimistest paranes ning nad osalesid ka rahvaloendusel. Serbialt toetust saavate koolide töötajad on hakanud sõlmima lepinguid Kosovo munitsipaalharidusasutustega.

Põhja-Kosovos ei ole Serbia toetatavad struktuurid oma tegevust lõpetanud ning seetõttu ei ole integreerumine edenenu. Serbia toetatavad kohalikud omavalitsused olid vastu rahvaloenduse korraldamisele Põhja-Kosovos. Põhja-Kosovo serblaste osalus üldvalimistel oli minimaalne. Põhja-Kosovo serblased seadsid kahtluse alla ka EULEXi volitused. Olukord Põhja-Kosovos ning piiri/halduspiiri kontrolli küsimus on viinud vägivallapuhanguteni, mis päädisid mitme vigastatu ja ühe hukkunuga juulis ja septembris. Olukorra tulemusena on Kosovo juhtkond hakanud sagedamini kasutama vaenu õhutavat retoorikat. Kõik pooled peavad Põhja-Kosovos pingete maandamiseks andma oma panuse ning võimaldama isikute ja kaupade vaba liikumist, mis oleks kasulik kogu piirkonna elanikele.

Ametiasutused teevad Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee inimeste ebainimlikku kohtlemist ja inimorganitega ebaseaduslikku kaubandust Kosovos käsitlevas resolutsioonis tõstatatud süüdistuste uurimisel koostööd EULEXiga. Kosovo ametiasutused peavad ka

tagama järjepideva ja tõhusa koostöö EULEXiga kõigis tema volituste raamesse jäävates valdkondades.

Demokraatia ja õigusriigi puhul on just viimane jätkuvalt tõsist peavalu tekitav valdkond ning valitsus, assamblee ning Kosovo ametiasutused peavad sellele kiiresti tähelepanu pöörama.

Assamblee neljas koosseis andis pärast valimisi ametivande 21. veebruaril. Valimisprotsessis esines tõsiseid vajakajäämisi. Kosovo peab valimissüsteemi lihtsustamiseks võtma kiired meetmed, mis järgivad rahvusvahelisi standardeid ning uurima valimispettuseid ja nende üle kohut mõistma. Assamblee kiitis heaks eelarve ning mitmed Euroopa integreerumisega seotud olulised reformid. Assamblee suutlikkus õigusaktide eelnõusid ja valitsuse tööd kontrollida on jätkuvalt puudulik. On kahtlusi, et assamblee kodukorrast ei peeta alati kinni.

Uus koalitsioonivalitsus asus ametisse 22. veebruaril. Märtsis võttis valitsus vastu määruse, millega luuakse ministeeriumitesse Euroopa integreerumise osakonnad ning suurendatakse nende rolli. Euroopa Integratsiooni ministeerium tõhustas oma rolli Euroopaga integreerumise tegevuskava ja rahastajate koordinaatorina ning kiirendas reformide läbiviimist. Konkreetsete eesmärkide ja mõõdetavate tulemuste tuvastamiseks tuleb teha täiendavaid jõupingutusi, mis annaksid valitsusele reformimisel paremaid suuniseid. Jätkusid detsentraliseerimisega seotud jõupingutused. Valitsus peab äsja asutatud serblaste enamusega omavalitsuste pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamiseks lahendused leidma. Samal ajal on Serbia toetatavad struktuurid jätkanud tegevust Kosovos, takistades nii detsentraliseerimise täielikku rakendamist.

Piiratud edusamme on tehtud *avaliku halduse reformi* valdkonnas. Tõhustatud on õigusraamistikku, kuid seda tuleb veel täiendada. Aastaid 2010–2013 hõlmavat läbivaadatud avaliku halduse strateegiat ei ole veel rakendama hakatud. Avaliku halduse reform on jätkuvalt oluline väljakutse ning avaliku halduse tase on väga nõrk. Ombudsmani institutsioonil puuduvad piisavad vahendid, ruumid ning poliitiline toetus.

Edusamme on tehtud *kohtusüsteemi* arendamisel, seda eelkõige põhiseadusliku kohtu oluliste kohtuotsuste vormis. Assamblee on vastu võtnud olulised õigusaktid nagu tunnistajakaitseseadus, juriidiliste isikute kriminaalvastutust käsitlev seadus ja rahvusvahelist õiguskooostööd käsitlev seadus. Reformiprotsess peab jätkuma. Eelmise aruandlusperioodi vältel vastu võetud nelja reformiseaduse rakendamine on jätkunud rahuldavalt. Justiitsministeeriumi rahvusvahelise õiguskooostöö osakond on parandanud oma suutlikkust ning käsitlenud juhtumeid professionaalselt. Kosovo kohtunõukogu hakkas tegelema põhiprioriteetidega. Ametisse on nimetatud kõik Kosovo prokuratuurinõukogu üheksa liiget ning nõukogu on alustanud oma tegevust. Tõstetud on kohtunike ja prokuröride palka. Samal ajal on Kosovo kohtusüsteem endiselt nõrk. Kujunud kohtuasjade arv on jätkuvalt suur. Siiani teatatakse kohtunike ähvardamisest ning hirmutamisest ning poliitiline sekkumine on ikka muret tekitav. Organiseeritud kuritegevust ja korrupsiooni käsitlevate juhtumite uurimiseks ning nendes kohtumõistmiseks peavad kohtunikud ja prokurörid kasutama ennetavamalt lähenemist. Tõsiseid probleeme esineb ka armuandmist käsitleva seaduse rakendamise läbipaistvuses.

Kosovo on teinud teatavaid edusamme *korrupsioonivastases* võitluses, eelkõige seeläbi, et on alustanud mõne korrupsioonijuhtumi uurimist. Korrupsioon on paljudes valdkondades endiselt laialt levinud ning on tõsiseks probleemiks, mis mõjutab inimeste juurdepääsu teenustele. Tugevdatud on korrupsioonivastast töörühma. Korrupsioonivastase võitluse õigusraamistikku on tõhustatud mitme olulise seaduse vastuvõtmisega, kuigi raamistik ei ole

veel lõpuni valmis ning seda tuleb ka tulevikus tõhustada. Erakondade rahastamist käsitlevas seaduses on mitmeid olulisi puudusi ning selle rakendamise järelevalvet tuleb parandada. Korrupsiooni puhul teevad jätkuvalt muret hanke eeskirjade rikkumist käsitlevad juhtumid. Majanduslike huvide deklaratsioonides esineb deklareeritud varade ja tegelike tulude vahel jätkuvalt lahknevusi.

Kosovo põhiseaduses on olulised sätted *inimõiguste ja vähemuste austamise ja kaitse* tagamiseks vastavalt rahvusvahelistele standarditele. Põhiõiguste edendamise, jõustamise ja järelevalvega tegelevad erinevad institutsioonid ei koordineeri oma tegevust piisavalt. Valitsuse täidesaatvad asutused kannatavad väikese suutlikkuse ning halvasti määratletud ülesannete ja volituste all, mistõttu kattuvad volitused sageli teiste asutustega. Nende poliitiline ja praktiline mõju on piiratud. Inimõiguste rikkumiste puhul tuleb rohkem ära teha õiguslike ja halduslike abimeetmete rakendamiseks. Serblaste kogukonna liikmete integreerimine on paranenud, seda eelkõige Ibëri/Ibãri jõest lõunapoolsetes piirkondades. Rohkem jõupingutusi tuleb teha serblaste vajaduste rahuldamiseks üle kogu Kosovo, kuid eelkõige põhjapoolses osas.

Piiratud edusamme on tehtud *kodaniku- ja poliitiliste õiguste* valdkonnas. Valitsus peab jätkama jõupingutuste tegemist *piinamise ja väärkohtlemise tõkestamisel*. Täiendavaid meetmeid on vaja võtta *karistamatuse* kaotamiseks. Mõnedes *vanglates* tuleb lahendada ruumipuuduse ja ülerahvastatusega seotud probleemid. *Õiguskaitse kättesaadavus* ei ole täielikult tagatud eelkõige Põhja-Mitrovicë/Mitrovica piirkonnas, kus piirkonnakohus tegutseb vastavalt EULEXi mandaadile piiratud suutlikkusega. See kahjustab õigusriigi põhimõtete järgimist Kosovo kõnealuses osas.

Sõnavabaduse puhul on tehtud piiratud edusamme. Meediakanalite omandisuhte läbipaistvus on seadusega tagatud ning kõnealust seadust jõustatakse asjakohaselt. Ajakirjanike suhtes kasutatakse jätkuvalt poliitilist survet ning neid ähvardatakse. Avalik-õigusliku ringhäälingu (RTK) sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud. *Kogunemis- ja ühinemisvabadust* üldiselt järgitakse. Ühinemisvabadus tagatakse valitsusväliste organisatsioonide ühinemise vabadust käsitleva seaduse muudatuste vastuvõtmise teel. Märkimisväärselt tuleb parandada keskkonda, kus *kodanikuühiskonna* organisatsioonid tegutsevad. Valitsus peab paremini kasutama kodanikuühiskonna organisatsioonide eksperdihinnanguid.

Mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabaduse valdkonnas on politsei saanud jätkuvalt hästi hakkama KFORilt ajalooliste ja usuga seotud paikade (sealhulgas Serbia õigeusu pühapaikade) valvamise üle võtmisega. Kosovo on koostöös asjaomaste kiriku ja Serbia ametiasutuste esindajatega teinud edusamme Serbia õigeusu pühapaikade renoveerimisel.

Majanduslike ja sotsiaalsete õiguste täielikuks tagamiseks on vaja täiendavalt pingutada. Teatavaid edusamme on tehtud *naiste õigustega* seoses, hõlmates eelkõige naiste esindatuse suurendamist poliitikas ning naiste õiguste tagamiseks õigusraamistiku tõhustamist. Kõnealuste õigusaktide rakendamiseks on vaja asjaomaseid institutsioone tõhustada ning nende eelarvet tuleb suurendada. Alaealiste üle õigusemõistmise seadustiku rakendamisega on paranenud *laste õiguste* kaitse. Loodud on lastekaitse nõukogu. Lastekaitse tase on endiselt madal ning vaesuses elavate laste arv on suur. Piiratud edusamme on tehtud seoses *sotsiaalselt vähekindlustatud isikute ja puudega inimestega*. Avaldatud on puudega inimeste tegevuskava rakendamist käsitlev aruanne. Kõnealuse tegevuskava ja selle sektori asjaomaseid seadusi tuleb tõhustada eelkõige kohalikul tasandil, tagades, et puudega õpilastel oleks juurdepääs haridusele.

Valitsus on korraldanud *diskrimineerimisvastast* seadust käsitlevaid teadlikkuse suurendamise kampaaniaid. Diskrimineerimine annab endiselt põhjust tunda tõsist muret. *Töötajate ja ametiühingute õigustega* seoses on tehtud teatavaid edusamme. Vastu on võetud tööseadus, ametiühingute seadus ning majandus- ja sotsiaalnõukogu käsitlev seadus. *Omandiõiguste* valdkonnas on edusammud olnud ebaühtlased. Tõhustatud on õigusraamistikku ning ametisse on määratud omandiõiguste koordinaator. Kõnealuses valdkonnas eksisteeriv märkimisväärne kohtuasjade kuhjumine takistab inimestel oma omandiõigusi kasutada. Kehtivate õigusaktide jõustamiseks on vaja rohkem pingutada.

Kosovo on teinud teatavaid edusamme *vähemuste ja kultuuriliste õiguste austamisel ning kaitsetel*. Äsjaasutatud serblaste enamusega omavalitsuste ees seisavad mitmed probleemid, nagu maakasutuse planeerimine. Piiratud edusamme on tehtud *vähemuskogukondadele haridusele juurdepääsu tagamisel*. Nii Ibëri/Ibiri jõest põhjas kui ka lõunas asuvad serblaste kogukonnad kasutavad siiani Serbias väljaantud õpikuid ja järgivad sealset haridussüsteemi. Kosovo ametiasutused peavad välja pakkuma alternatiivse lahenduse ning töötama välja serbia õppekava. Serbia keelt ei ole võimalik õppida teise ametliku keelena koolides, mis jäävad väljapoole enamuses serblastega asustatud alasid. *Keelte kasutusega* seoses ei ole erilisi edusamme tehtud. Õigusraamistiku rakendamine toimub ebaadekvaatselt. Mitmekeelsed avalikud teenused ei ole kättesaadavad. Serbia *vähemuse meedia* olukord on paranenud eelkõige tänu telekanali „TV Mreža” käivitamisele.

Roma, aškali ja egiptlaste perekondade ümberasustamise käigus pliiga saastatud piirkondadest suleti 2010. aasta oktoobris Česmin Lugi/Česmin Lugi laager. Osterode laagrit ei ole siiani suletud, kuna Põhja-Mitrovicës/Mitrovicas ei eraldatud selleks alternatiivset riigimaad. Valitsus on edendanud kõnealuste kogukondade registreerimist elanike registrisse, võimaldades seda teha tasuta. Avaldatud on roma, aškali ja egiptlaste kogukonna integratsioonistrateegia rakendamist käsitlev aruanne. Samal ajal tekitavad kõnealuste kogukondade elutingimused ja nende juurdepääs tööhõivele, haridusele, tervishoiuteenustele ja sotsiaalkaitsele jätkuvalt väga suurt muret.

Pagulaste ja riigi sees ümberasustatud isikute tagasipöördumine on Kosovo institutsioonide jaoks endiselt suur probleem. Tagasipöördumise toetamiseks eraldatud eelarvet vähendati 40 % ning tegemist on väga väikse summaga. Vabatahtlikku ja järjepidevat tagasipöördumist pidurdavad jätkuvalt sellised ulatuslikud takistused nagu pikaleveninud varade tagastamise menetlused ning majanduslike võimaluste vähesus. Paljud ümberasustatud inimesed elavad siiani rasketes tingimustes. *Kultuuriliste õigustega* seoses on tehtud piiratud edusamme. Asjaomaste ministriumite ning kesk- ja kohaliku tasandi asutuste vaheline koostöö on paranenud. Kultuuripärandi kaitset käsitlevate õigusaktide ning nende rakendamise tase on puudulik.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste valdkonnas jätkab Kosovo koostööd endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga. EULEX on teostanud erinevaid operatsioone, mille käigus on sõjakuritegusid käsitlevate juhtumite raames isikuid kinni peetud ja neile süüdistus esitatud. Mõned juhtumid on hõlmanud ka juhtivaid poliitikuid, nende hulgas ka endist ministrit. Oluline verstepost on augustis vastu võetud kadunud isikuid käsitlev seadus. Seadusega tagatakse perekondade nn õigus teada tunnustamine, õigus saada hüvitist ning selles sätestatakse kadunud isiku õiguslik staatus. Valitsus peab kiirendama jõupingutusi teabe ja vahendite kättesaadavaks tegemiseks, et välja selgitada kadunud isikute saatust. Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee jaanuari resolutsioon sisaldab tõsiseid süüdistusi, mis käsitlevad 1999. aasta konflikti. EULEX asutas kõnealuste süüdistuste

uurimiseks Brüsselis asuva töörühma, kelle kontaktametnik asub **Prištinas**. Ametiasutused teevad EULEXiga kõnealuse uurimise käigus koostööd.

Kosovo osales esimest korda pärast 2010. aasta suve juunis Montenegros toimunud piirkondliku koostööndukogu kohtumisel. Kosovo juhtis 2011. aastal Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu kohtumisi rahuldavalt. Belgradi-**Priština** dialoogi käigus leiti tollitemplite küsimusele lahendus. Siiani ei ole aga kokkulepet saavutatud jätkusuutliku lahenduse leidmiseks Kosovo osalemisele piirkondlikel foorumitel. Kõik asjaomased pooled peavad täies ulatuses rakendama kaasava ja toimiva piirkondliku koostöö põhimõtteid.

Kosovo **majandust** iseloomustas jätkuvalt nõrk kasv ja märkimisväärne sise- ja välismaksebilansi puudujääk, mida raskendas ettearvamatu eelarvepoliitika. Kõrge inflatsioon ja mittetoimiv tööturg kujutavad majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse jaoks tõsiseid probleeme. Mitmete ajutiste meetmete ja ametiasutuste pühendumuse puudulikkuse tõttu läks luhta Rahvusvahelise Valuutafondiga sõlmitud reservkrediidi rakendamine. Rahvusvahelise Valuutafondiga sõlmitud uus, kuni 2011. aasta lõpuni kehtiv maksete katkestamist käsitlev leping on proovikiviks Kosovo majandus- ja eelarvepoliitika usaldusväärse taastamisele. Suur ebakindlus takistas jätkuvalt erasektori arengut. Ettevõtjaid takistavad nõrk juhtimine, usaldusväärse elektrivarustuse puudumine, töötajate puudulikud oskused, kehv taristu ja õigusriigi puudulikkus.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel ei ole Kosovo teinud edusamme toimiva turumajanduse loomise suunas. Selleks et riik suudaks tulla pika tähtaja jooksul toime Euroopa Liidu konkurentsipurve ja turujõududega, tuleb ellu viia hulk reforme ja teha suuri investeeringuid.

Raharaamistik on toiminud jätkuvalt suhteliselt hästi, kuigi arenemisruumi on veel, eelkõige finantssektori reguleerimises ja järelevalves. Finantsvahendus on jätkuvalt laienenud ning pangandussektor on vaatamata viivislaenude kasvavale arvule endiselt stabiilne ja kasumlik. Teatavaid edusamme on tehtud erastamisprotsessis.

Makromajandusliku poliitika nõuetekohast toimimist ähvardab üha enam ettearvamatu eelarvepoliitika, valitsemissektori kulutuste ebastabiilne kasv ning piiratud rahastamisvõimalused. Halb valitsemistava ja ajutised meetmed mõjutavad negatiivselt erasektorit ning sügavad struktuuriprobleemid kahjustavad jätkuvalt majandust. Inflatsioon on olnud kõrge ja volatiivne. Töötus on endiselt väga kõrge ning tööturгу mõjutava surve vähendamiseks ei ole loodud piisavalt uusi töökohti ega tööhõivevõimalusi, eelkõige noorte ja uute tööturule tulijate jaoks. Maksebilanss on endiselt tugevalt tasakaalust väljas, eelkõige kaubavahetuses, ning tootmist edendavate välisinvesteeringute sissevool on jätkuvalt väga piiratud. Riiklik elektriettevõtja saab riigi eelarvest jätkuvalt märkimisväärse ulatuses subsideidume ning laene oma investeerimiskava rahastamiseks. Ettevõtluskeskkonda mõjutavad jätkuvalt negatiivselt nõrk õigusriik ja omandiõigustega seotud probleemid. Tõsise probleemina on endiselt päevakorral varimajandus.

Enneaegsete üldvalimiste eelne valimiskampaania, millele järgnes uue valitsuse moodustamine ning presidendivalimine, jättis rahvusassambleele ja valitsusele **Euroopa standarditega** kooskõlas olevate õigusaktide ja poliitika heakskiitmiseks väga vähe aega. Edusammud on olnud erinevad. Kapitali liikumise süsteem on hästi arenenud. Kosovo on teinud edusamme varjupaigaõiguse ja rände valdkonnas, seda eelkõige kodumaale tagasi pöördunud isikute tagasivõtmisel ja taasintegreerimisel.

Teatavaid edusamme on tehtud konkurentsipoliitikat, energeetikasektorit ning infoühiskonna ja meedia valdkonda käsitlevates õigusaktides, eelkõige järgmistes valdkondades: maksustamine, intellektuaalomandiõigus, tööhõive, sotsiaalpoliitika ja rahvatervis, finantskontroll, statistika, piirihaldus ja inimkaubanduse vastane võitlus. Edasist arendamist vajab aga transporditaristu. Piiratud edusamme on tehtud keskkonna, põllumajanduse ja toiduohutuse ning uimastikaubanduse-, organiseeritud kuritegevuse ja terrorismivastase võitluse valdkonnas. Vähe on tehtud isikute ja teenuste liikumist, asutamisõigust, rahapesu ja isikuandmete kaitset käsitlevate õigusaktide õigustikuga vastavusse viimiseks.

ELi **siseturuga** seoses on tehtud teatavaid edusamme kaupade vaba liikumist käsitlevate õigusaktidega. Neid on tehtud *vastavushindamise, akrediteerimise, metroloogia ja turujärelevalve* valdkonnas. Piiratud edusamme on tehtud *standardite kehtestamise* valdkonnas. *Tarbijakaitse* valdkonnas õigusaktidega seotud edusamme ei tehtud. Kaupade vaba liikumise valdkonnas ELi õigustikuga vastavusse viimine edeneb aeglaselt. Kõnealusel valdkonnas on kogu õigustiku vastavusse viimiseks vaja paremat koordineerimist ja strateegiat. Haldussuutlikkus ning vajalikud rakendus- ja jõustamismeetmed ei ole piisaval tasemel. Õigustikuga vastavusse viimine on *isikute ja teenuste liikumise, asutamisõiguse* ja ka *äriühinguõiguse* valdkonnas alles algusjärgus. *Kapitali liikumise* süsteem on hästi liberaalne ja arenenud. Täiendavaid reforme oleks soovitatav teha Basel II riskinõuete kasutuselevõtmiseks ning täielikult ELi standarditega kooskõlas oleva õigusraamistiku kehtestamiseks.

Kosovo *tollindust* käsitlevad õigusaktid on suures osas ELi tolliseadustikuga kooskõlas. Salakaubanduse ja võltsimise vastase võitlusega seoses tuleb teha täiendavaid jõupingutusi. Sõltumatu kontrollnõukogu tegevust tuleb tõhustada ning samuti tuleb vähendada kuhjunud juhtumite arvu. Teatavaid edusamme on tehtud *maksustamise* valdkonnas, hõlmates peamiselt maksunormide järgimise strateegiat toetavate reformide rakendamist. Maksude maksmise jõustamist ja ulatusliku varimajanduse vähendamist käsitlev haldussuutlikkus on endiselt madal.

Teatavaid edusamme on tehtud *konkurentsipoliitikat* käsitlevas õigusloomeprotsessis, mis hõlmas eelkõige *kartellidevastast poliitikat* ning riigiabiseaduse vastuvõtmise kaudu *riigiabi* valdkonda. Kartellidevastase poliitika rakendamine paraneb. Edusamme on tehtud *riigihanke* valdkonnas, kus muudetud riigihankeseaduse vastuvõtmisega astuti lähemale ELi standarditega vastavusse viimisele. Õigusraamistik ei ole veel lõpuni valmis ning parandada tuleb institutsioonide vahelist koostööd.

Teatavaid edusamme on tehtud *intellektuaalomandiõiguste* valdkonnas ning need *hõlmasid tööstusomandiõigusi*. Õigusraamistik ei ole veel lõpuni valmis ning intellektuaalomandiõigusi käsitlevate eeskirjade jõustamine on ebapiisaval tasemel. Teatavaid edusamme on tehtud *tööhõive, sotsiaal- ja rahvatervise poliitika* valdkonna õigusaktide õigustikuga vastavusse viimisel. Töötute ja teiste haavatavate rühmade elutingimuste parandamisel on kõnealuse õigusraamistiku rakendamisel väga oluline roll. Samuti on piiratud kõnealuste valdkondade haldussuutlikkus, seda eelkõige kohalikul tasandil. Teatavaid edusamme on tehtud *haridust* ja *teadusuuringuid* käsitlevate Euroopa standarditega vastavusse viimisel. Kesk- ja kohalikul tasandil tuleb tõhustada suutlikkust, et oleks tagatud õigus- ja strateegilise raamistiku tõhus rakendamine. Teadusuuringute ja innovaatika valdkonnas on tehtud piiratud edusamme. Vajaliku teadusuuringute- ja innovaatikasuuutlikkuse saavutamiseks on vaja veel oluliselt pingutada. Õigusraamistiku rakendamist tuleb muu hulgas edendada kesk- ja kohaliku tasandi vahelise koordineerimise parandamise kaudu. Rahastajate toetuse maksimaalseks

ärakasutamiseks tuleb haridus- ja teadusuuringute projektidele eraldada piisavalt inimressursse.

Valdkondlikus poliitikas tuleb heaks kiita *VKE*de rakenduskava ning tööstusstrateegiad. Samuti tuleb eraldada piisavalt suur eelarve ning tõhustada asjaomaseid ametiasutusi. Sidusrühmade vaheline koordineerimine ja koostöö on jätkuvalt problemaatiline. Kosovo on teinud *põllumajanduse* ja *toiduohutuse* valdkonnas piiratud edusamme. Jõupingutusi on tehtud eelkõige toiduohutuse valdkonnas haldussuutlikkuse arendamiseks. Peamiselt ebapiisavate assigneeringute tõttu on *keskkonna* ja *kliimamuutuste* valdkonnas õigus- ja haldusraamistiku tugevdamisel tehtud ainult piiratud edusamme.

Edasiarendamist vajab aga *transporditaristu*. Kosovo kõige tähtsam taristuprojekt, milleks on maantee ehitamine Kosovost Albaania piirini, tekitab jätkuvalt probleeme, kuna sellega kaasnevad ebaproportsionaalselt suured kulud ja see vajab pikemas perspektiivis suuri investeeringuid. Teatavaid edusamme on saavutatud lennunduse valdkonnas.

Energeetika valdkonnas on tehtud edusamme õigusaktide vastavusse viimisel ja energiaühenduse asutamislepingu rakendamisel. Investeeringute ligimeelitamiseks on vaja veel pingutada elektriarvete ja näitude kogumise parandamiseks ning subsideerimata, kulusid peegeldavate tariifide kehtestamiseks. Uue kavandatava Kosovo elektriijaama ehitusel on tekkinud viivitusi. See on avaldanud mõju väga saastava Kosovo A elektriijaama sulgemise ajakavale. Lahkhelide tõttu staatuses ei saa Kosovo endiselt osaleda piirkondlikes energiatransiidi mehhanismides. See ohustab Kosovo elektrisüsteemi stabiilsust ning tähendab seda, et Kosovo kaotab transiiditulu.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on Kosovo vastu võtnud mõned telekommunikatsiooni käsitlevad määrused, et kohaldada ELi standardeid. Assamblee päevakorrast võeti maha avalik-õigusliku ringhäälingu jätkusuutlikku rahastamist ning sõltumatut meediakomisjoni käsitlevad olulised seadused, kuna need ei vastanud ELi standarditele ega kaitsnud komisjoni ega avalik-õigusliku ringhäälingu sõltumatust. Mõlemad probleemid tuleb kiiresti lahendada.

Teatavaid edusamme on tehtud *finantskontrolli* valdkonnas. Avaliku sektori sisefinantskontroll on jätkuvalt alles algusjärgus. Eelarveorganisatsioonide juhtivtöötajate hulgas tuleb suurendada teadlikkust finantsjuhtimise ja -kontrolli olulisusest. Kosovo on saavutanud teatavaid edusamme *statistika* valdkonnas, kus teostati rahuldavalt rahva- ja eluasemeloendus.

Kosovo on teinud erinevaid edusamme **õiguse, vabaduse ja turvalisuse** valdkonnas. Siseministerium on võtnud meetmeid Kosovo biomeetriliste passide väljaandmise ettevalmistamiseks. Suuri edusamme on tehtud asjakohaste õigusaktide vastuvõtmise ning rahvastikuregistri usaldusvärsuse parandamise kaudu. Täiendavaid jõupingutusi on vaja teha dokumentide turvalisuse tagamiseks.

Teatavaid edusamme on tehtud *piirihalduse* valdkonnas. Piiriülese kuritegevusega võitlemiseks on loodud tolli ja politsei esindajatest koosnev ühine töörühm. Asutused on korraldanud piiril ühispatrulle ning piiriületuspunktides ühisoperatsioone. Ühistes ja sünkroniseeritud politseipatrullides osalesid ka partnerid Albaaniast ja endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigist. Politsei on võtnud endale täiendavalt ülesandeid, mida siiani oli täitnud KFOR, et kaitsta rohelist piiri endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi ja Montenegroga. Piirikontrollide kvaliteeti ja järjepidevust tuleb siiski veel parandada.

Edusamme on tehtud *varjupaiga* valdkonnas. Kosovos varjupaika otsijate arv on kasvanud. Varjupaigataotlustega seoses on tehtud mitu otsust. Varjupaiga taotlemise menetluses esineb jätkuvalt puudusi, mis hõlmavad näiteks suulist tõlget, isikute päritolu kindlaksmääramist ning edasikaebamismenetlusi. Kosovo on teinud edusamme *rände* valdkonnas. Kosovo on jätkanud Euroopa riikidega uute tagasivõtulepingute sõlmimist. Kodakondsus-, varjupaiga- ja rändeamet on jätkanud Euroopa riikide esitatud tagasivõtutaotluste tõhusat töötlemist. Kosovo on muu hulgas ka kohalikul tasandil saavutanud kodumaale tagasi pöördunud isikute integreerimisel märkimisväärseid edusamme. Tõhusa rakendamise tagamiseks tuleb pidevalt töötada.

Kosovo on teinud *rahapesu*- ja majandus/finantskuritegude vastases võitluses piiratud edusamme. Alanud on rahapesu andmebüroo ülesannete järkjärguline üleminek EULEXilt Kosovo ametiasutustele. Kosovo suutlikkus uurida majanduskuritegusid ja nendes süüdistusi esitada on endiselt madal. Majandus-/finantskuriteod ja rahapesu on jätkuvalt suur probleem.

Politsei on suurendanud uimastitega seotud kuritegude, sealhulgas uimastikaubandusega seotud konfiskeerimiste ja kinnipidamiste arvu, kuid konfiskeeritud summad on jätkuvalt väikesed. *Uimastikaubanduse* vastaseid jõupingutusi tuleb Kosovo ees seisva ülesande suuruse tõttu märkimisväärselt kiirendada. Teatavaid edusamme on tehtud *politsei* valdkonnas. Politsei on võtnud enda kanda täiendavad ülesanded, mida siiani täitis KFOR. Nüüd tuleb politseis lahendada struktuuri- ja organisatsioonilised probleemid ning parandada oma võimet võidelda organiseeritud kuritegevuse keerukate vormidega.

Piiratud edusamme on tehtud *organiseeritud kuritegevuse* vastases võitluses. Organiseeritud kuritegevusega seotud juhtumites on teostatud mitmeid läbiotsimisi, kinnipidamisi, mille raames on esitatud süüdistusi ning langetatud süüdimõistvaid otsuseid. Organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse tõhustamiseks peavad õiguskaitseasutused ja kohtud võtma kasutusele ennetavama lähenemisviisi. Tõhustada tuleb inim- ja tehnilist suutlikkust ning märkimisväärselt tuleb parandada uurimiste kvaliteeti. Kosovo suutlikkus võidelda organiseeritud kuritegevusega on alles lapsekingades. Kõnealuse probleemi lahendamiseks on vaja palju pingutada. Kosovo on teinud teatavaid edusamme *inimkaubandusevastases* võitluses. Tuvastatud ohvrite arv on aruandlusperioodi vältel mõnevõrra suurenenud. Vastu on võetud aastaid 2011–2014 käsitlev inimkaubanduse vastane tegevuskava. Paranes politsei inimkaubanduse uurimise direktoraadi tõhusus. Samal ajal on Kosovo prokuröride ja kohtute suutlikkus inimkaubandusega seotud juhtumeid uurida, neis süüdistusi esitada ja süüdimõistev otsus teha, siiani madal.

Kosovo on teinud *terrorismivastases* võitluses piiratud edusamme. Kosovo suutlikkus jõustada asjaomaseid õigusakte ja strateegiadokumente, nagu rahapesu ja terrorismi rahastamise takistamise seadus, terrorismivastane strateegia jne, on endiselt madal. *Isikuandmete kaitse* valdkonnas ei ole suuri edusamme tehtud ning see on tõsine probleem.

Türgi

Türgi täidab jätkuvalt **poliitilisi kriteeriume** piisaval tasemel. Vabad ja ausad parlamendivalimised toimusid 12. juunil 2011. Valitsus alustas 2010. aasta põhiseaduse reformi rakendamist. Praeguses poliitilises kliimas puudub erakondade vahel piisav dialoog ja kompromissivalmidus ning oluliste institutsioonide vahelised suhted on pingelised. Selline olustik takistab reformide jätkumist. Valimiste järel algatati uus põhiseaduse reformimise protsess. Enamikes valdkondades on põhiõiguste tagamiseks vaja teha märkimisväärsed täiendavaid jõupingutusi. See hõlmab eelkõige sõnavabadust, millega seoses on kirjanike ja

ajakirjanike suhtes algatatud mitu kohtuasja, ning jätkuvalt ebaproportsionaalselt sagedasi veebisaitide sulgemisi, mis teevad tõsist muret.

Demokraatia ja õigusriigiga seoses võimaldab Ergenekoni juhtumi ning väidetavate riigipöörde katsete uurimine Türgil heita valgust väidetavale demokraatia vastasele kuritegevusele ning seega tugevdada oma demokraatlike institutsioonide usaldusväarsust ja õigusriiki laiemalt. Tõsiseid kahtlusi tekkis siiski seoses uurimiste läbiviimise, kohtumenetluste ja kriminaalmenetluste kohaldamisega, millega pandi ohtu kaitse õigused ning millega mõjutati kohtuasjade seaduslikkust.

Avaliku halduse reformi osas on tehtud teatavaid edusamme õigusreformi raames. Tähelepanu tuleb pöörata ombudsmani institutsiooni loomisele. Avaliku halduse reform ja detsentraliseerimine vajab suuremat poliitilist toetust.

Suuri edusamme on tehtud *julgeolekujõudude üle teostatava tsiviiljärelevalve* põhimõtte konsolideerimisel. Eelkõige on tugevdatud sõjaliste kulutuste üle teostatavat tsiviiljärelevalvet. Sõjaväe ülemjuhatus otsuste üles saab nüüd tsiviilkohus teostada järelevalvet. Siseriikliku julgeoleku tsiviiljärelevalve konsolideerimiseks on vaja teha täiendavaid reforme, eelkõige sandarmi puhul. Jätkuvalt on vaja teha edusamme ka sõjaväekohtusüsteemis.

Edu on saavutatud *kohtusüsteemi* valdkonnas. Kohtunike ja prokuröride kõrget nõukogu ja konstitutsioonikohut käsitlevate õigusaktide vastuvõtmisega on loodud raamistik, millega edendada kohtuametnike sõltumatust ja erapooletust. Meetmeid on võetud ka kohtusüsteemi tõhustamiseks ning üha suureneva pooleliolevate kohtuasjade hulga vähendamiseks. Täiendavaid meetmeid on vaja võtta kõigis valdkondades, sealhulgas kriminaalkohtusüsteemis. Türgis on pooleliolevate raskete kriminaalasjade hulk väga suur, samal ajal ei ole suurele osale vanglas viibivatest kinnipeetutest lõplikku kohtuotsust esitatud. Lisaks sellele tuleb jälgida rakendamist, kuna siiani võetud meetmed on riigi õigusringkondade ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahele lõhe tekitanud. Kohtumenetlused ei ole piisavalt läbipaistvad. Kohtud ja prokuratuurid ei teavita sidusrühmi ega üldsust avalikkusele huvipakkuvatest küsimustest. Kohtureformi strateegia tuleb kõigi sidusrühmade, Türgi õigusringkondade ja kodanikuühiskonna organisatsioonide osalusel uuesti läbi vaadata.

Strateegia rakendamine ning *korruptsioonivastane* tegevuskava on algusjärgus. Korruptsioon on paljudes valdkondades endiselt väga levinud. Erakondade rahastamise vähene läbipaistvus ning puutumatus ulatus kujutavad endiselt suurt probleemi. Korruptsioonivastase õigusraamistiku tõhustamiseks ja rakendamiseks on vaja suuremat poliitilist toetust. Seoses heategevusorganisatsioon Deniz Feneri uurimisega, mis käsitles pettusjuhtumit Saksamaal, peeti kinni endine kõrgema audiovisuaalnõukogu (RTUK) esimees ning telekanali Kanal 7 neli juhtivtöötajat. Türgi peab hakkama korruptsiooni valdkonnas uurimiste läbiviimisel, süüdistuste esitamisel ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel tulemusi saavutama.

Inimõiguste ning vähemuste kaitse puhul on tehtud piiratud edusamme. Märkimisväärseid jõupingutusi on siiski vaja teha enamikus valdkondades, eelkõige sõna- ja usuvabaduse puhul.

Teatavaid edusamme on tehtud *inimõigusi käsitleva rahvusvahelise õiguse järgimisel*, seda eelkõige ÜRO piinamisvastase konventsiooni fakultatiivse protokoll (OPCAT) ratifitseerimise kaudu. Mitmed reformid on juba mitu aastat tagasi soikunud. Inimõigustega

tegelevaid organisatsioone käsitlevad õigusaktid tuleb ÜRO põhimõtetega täielikult kooskõlla viia.

Jätkunud on positiivne trend *piinamise ja väärkohtlemise* tõkestamisel nii selle esinemissageduse kui ka õiguskaitseametnike poolse väärkohtlemise tõsiduse osas. Ametnikud kasutavad siiski liigselt jõudu ja seda eelkõige väljapool ametlike kinnipidamisasutusi. Füüsilise väärkohtlemise kohta on esitatud usutavaid väiteid peamiselt liigse jõu kasutamise kohta kinnipidamisel. *Karistamatuse* vastu võitlemisel edusamme ei ole tehtud, see hõlmab ka kohtule esitatud väidetavate väärkohtlemist käsitlevate kohtuasjade menetlemist.

Vanglate puhul tuleb märkida, et vanglas kinnipeetavate isikute arvu suurenemine toob kaasa tõsise ülerahvastatuse probleemi, mis takistab kinnipidamistingimuste parandamist. Vanglates kaebuste menetlemise süsteemi uuendamine on jäänud soiku. Loodetakse, et OPCATi rakendamine aitab kaasa mõnede nimetatud küsimuste lahendamisele. Vangidele osutatavad tervishoiuteenused ning samuti alaealiste kinnipidamistingimused on küsimused, mis vajavad erilisi jõupingutusi.

Seoses *sõnavabadusega* jätkus avatud arutelu tundlikeks temadeks peetavates küsimustes nagu kurdide ja armeenlaste küsimus, vähemuste õigused, kultuurilised õigused ning sõjaväe roll. Sõnavabadust takistab ajakirjanike, kirjanike, teadlaste ja inimõiguste eest võitlejate vastu algatatud kohtuasjade ja uurimiste suur arv. Selle tulemuseks on enesetsensuur ning koos liigse survega meediale tekitab see tõsist muret. Kehtivad õigusaktid ei taga piisaval tasemel sõnavabadust sellisel kujul, nagu see on ette nähtud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga ning Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga, ning võimaldavad kohtunikel õigusakte piiratult tõlgendada. Tõsist muret teevad ka pidevad veebisaitide sulgemised. Üldiselt takistavad Türgi õigusaktid ja kohtupraktika vabalt vahetada teavet ja ideid.

Teatavaid edusamme on tehtud ka seoses *kogunemisvabadusega*: rahumeelselt viidi läbi mitmeid rahvakogunemisi, sealhulgas *Newroz'*i (kurdide uus aasta) ja 1. mai pidustused. Kurdi küsimust, tudengite õigusi, kõrghariduse järelvalveasutuse YÖK meetmeid ning ametiühingute õigusi käsitletud rahvakogunemisi, mis toimusid riigi kaguosas ning muudes provintsid, iseloomustas liigse jõu kasutamine.

Ühinemisvabadust käsitlevad õigusaktid on üldiselt ELi standarditega kooskõlas. Õigusakte kontrollitakse endiselt ülemääraselt ning jätkub ka piirav tõlgendamine. Erakondade sulgemist käsitlevate sätete muutmiseга seoses arenguid ei ole toimunud.

Piiratud edusamme on tehtud *mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabaduse* valdkonnas. Usukommete järgimise vabadust üldiselt austatakse. Jätkus dialoog Alevi ja mittemoslemi kogukondadega. Usuvähemuste liikmeid tabavad jätkuvalt äärmuslaste ähvardused. Siiani on kehtestamata Euroopa inimõiguste konventsiooniga kooskõlas olev õigusraamistik, millega tagataks kõikidele mittemoslemi usukogukondadele ja Alevi kogukonnale õigus tegutseda ilma põhjendamatu piiranguteta.

Peamisteks probleemideks on endiselt *naiste õiguste* kaitse, soolise võrdõiguslikkuse edendamine ja naiste vastu suunatud vägivalla vastu võitlemine. Naiste õigusi ja soolist võrdõiguslikkust tagav õiguslik raamistik on üldjoontes paigas. Kõnealuse õigusraamistiku poliitilisel, sotsiaalsel ja majanduslikul tasandil rakendamiseks on vaja pidevalt pingutada. Õigusakte ei ole järjepidevalt kogu riigis veel rakendatud. Endiselt on tõsiseks probleemiks

aumõrvad, varajased ja sunniviisilised abielud ning naiste vastu suunatud perevägivald. Täiendavalt on eelkõige politseis vaja korraldada naiste õigusi ning soolist võrdõiguslikkust käsitlevaid koolitusi ning suurendada asjaomast teadlikkust.

Laste õiguste puhul tuleks kooskõlas kehtivate õigusaktidega luua piisav arv alaealiste kohtuid. Lapsi peetakse kinni kauem kui minimaalne selleks ette nähtud aeg ning seda tehakse ebasobivates tingimustes. Tõhustada tuleb jõupingutusi, sealhulgas ennetus- ja taastamismeetmeid kõigis valdkondades, nagu haridus, laste tööjõu kasutamise vastane võitlus, tervishoid, haldussuutlikkus ja koordineerimine.

Jätkusid jõupingutused *sotsiaalselt vähekindlustatud isikute ja/või puudega inimeste* olukorra parandamiseks. Täiendavaid meetmeid on vaja kõnealuste isikute sotsiaalses ja majanduselus osalemise laiendamiseks.

Täiendavaid jõupingutusi on vaja teha *diskrimineerimisevastases* võitluses. Terviklikud diskrimineerimise vastased õigusaktid on puudulikud.

Palju lahendamata probleeme on jätkuvalt *töötajate ja ametiühingute õiguste* valdkonnas. Kehtiv õigusraamistik ei ole kooskõlas ELi standardite ega Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioonidega. Sotsiaalpartnerite vahelised jätkuvad lahkarvamused ning piisava poliitilise tahte puudumine takistavad kõnealuses valdkonnas edasiliikumist.

Omandiõigustega seoses lihtsustab 2008. aasta sihtasutuste seadust muutev õigusakt mittemoslemi usukogukondadele kinnisvara tagastamist.

Türgi käsitus *vähemustest* on jätkuvalt tõrjuv. Siiani ei ole vastavalt Euroopa standarditele täielikult kaitstud keele-, kultuuri- ega põhiõigused. Türgi peab tegema täiendavaid jõupingutusi sallivuse edendamiseks ning vähemuste kaasatuse laiendamiseks. Siiani on pooleli kehtivate õigusaktide terviklik läbivaatamine ning rassismi, ksenofoobia, antisemitismi ja sallimatuse vastu võitlemise kaitsemehhanismide või eriasutuste loomine.

Türgi on teinud edusamme *kultuuriliste õiguste* valdkonnas, mis hõlmasid muu kui türgi keele kasutamist kõigis riiklikes raadio- ja televisioonikanalites, samuti mitme keele kasutamist kohalikes omavalitsustes. Anti luba avada kurdi keele ja kirjanduse osakond Muş Alparslani ülikoolis. Siiani kehtivad piirangud muu kui türgi keele kasutamisele poliitilises elus, asjaajamises riigiasutustega ning vanglates. Türgi keelest erinevate keelte kasutamist reguleeriv õigusraamistik annab võimaluse piiravaks tõlgendamiseks ning raamistiku rakendamine on kogu riigis jätkuvalt ebaühtlane.

Romadega seoses on tehtud teatavaid edusamme diskrimineerivate õigusaktide muutmise kaudu. Romade olukorra parandamiseks puudub kõikehõlmav poliitika.

Ida- ja kagupiirkonna puhul ei täitnud 2009. aasta demokraatlik avanemine sellele pandud lootusi. Muret teeb vabadel valimistel valitud poliitikute ja inimõiguste kaitsjate kinnipidamine. Tõde 1980ndail ja 1990ndail kagupiirkonnas toimunud kohtuväliste hukkamiste ja piinamiste kohta ei ole siiani seadusjärgse menetlemise tulemusena välja selgitatud. Maamiinid ja külade valvamise süsteem teeb siiani muret.

Terrorirünnakud on sagenenud. PKK kuulub ELi terroristlike organisatsioonide nimekirja.

Jätkatud on hüvitise maksmist riigi sees ümberasustatud isikutele. Hüvitiste maksmise kava üldist tõhusust ei ole veel hinnatud. Välja on arendamata riigi sees ümberasustatud isikute vajadusi käsitlev riiklik strateegia. Vaatamata mõnede edusammudele takistab põgenikke ja varjupaiga taotlejaid käsitleva tervikliku õigusraamistiku puudumine nende olukorra asjakohast käsitlemist. Täiendavalt tuleb tõhustada välismaalaste kinnipidamiskeskuste üldtingimusi.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste valdkonnas on Türgi kinnitanud oma toetust kahe kogukonna juhtide vahelistele läbirääkimistele, mida peetakse ÜRO peasekretäri egiidi all, et leida terviklik lahendus *Küprose probleemile*. Vaatamata nõukogu ja komisjoni mitmele üleskutsele ei ole Türgi siiski siiani täitnud Euroopa Ühenduse ja selle liikmesriikide 21. septembri 2005. aasta deklaratsioonis ja nõukogu järeldustes, sealhulgas 2006. aasta ja 2010. aasta detsembri järeldustes esitatud kohustust rakendada täielikult ja mittediskrimineerival viisil assotsieerimislepingu lisaprotokollid ning ei ole kaotanud takistusi kaupade vabale liikumisele. Kahepoolsete suhete normaliseerimisel Küprose Vabariigiga ei ole edusamme tehtud.

Suhetes Kreekaga on kahepoolsete suhete parandamisel tehtud jätkuvaid jõupingutusi. Jätkunud on kahepoolsed ettevalmistavad kõnelused. Kreeka on esitanud märkimisväärset hulgal ametlikke kaebusi selle kohta, et Türgi on jätkanud tema territoriaalvete ja õhuruumi puutumatus rikkumist, sealhulgas lende Kreeka saarte kohal.

Türgi on märkimisväärselt intensiivistanud suhteid *Lääne-Balkanil*, väljendades oma kindlat pühendumust edendada piirkonnas rahu ja stabiilsust.

Türgi **majandus** taastub praegu kiiresti. Riigi rahanduse olukord paraneb ning suureneb ka usk riigi majanduse väljavaadete ja stabiilsuse kestvasse ümberkujunemisse. Sellegipoolest on tugeva sisenõudluse tulemusel kiirelt kasvav majandustegevus tekitanud märkimisväärse ja kasvava maksebilansi puudujäägi, mis ohustab makromajanduslikku stabiilsust.

Majanduslike kriteeriumide alusel on Türgi toimiva turumajandusega riik. Türgi peaks olema võimeline tulema keskmise tähtaja jooksul toime Euroopa Liidu konkurentsivõime ja turujõududega, tingimusel et ta kiirendab oma laiaulatusliku reformiprogrammi rakendamist.

Majandus kasvas 2010. aastal ja 2011. aasta esimeses pooles kiiresti. SKP kiire kasvu kõrval võimaldas tugev tööhõive kasv vähendada töötust. Tänu suurematele tsüklilistele tuludele ja madalamale intressimääradele edeneb riigi rahanduse konsolideerimine kavakohaselt. Finantssektor on näidanud tänu varasematele reformidele oma tugevust ning õigussüsteem toimib jätkuvalt endiselt suhteliselt hästi. Lisaks sellele võib uue riigiabi järelevalve seaduse ning reguleeriva asutuse tegevusega kaasneva läbipaistvuse ning väheneda riigiabi hulk. Kinnistunud on turujõu vaba toimimine. Kiirenenud on erastamisprotsess. EL on jätkuvalt Türgi peamine kaubanduspartner ja investor.

Kaubavahetuse ja jooksevkonto puudujääk on aga suurenenud ning maksebilanssi puudujääk oluline. Rahapoliitika ei ole laenukasvu pidurdamisel eriti edukas olnud. See aitab omakorda koos kõrgete toorainehindadega kaasa Türgi jooksevkonto puudujäägi suurenemisele. Väljatöötamisel on tugevamad eelarvehoovad ning mõned konkreetset suunatud mikrotasandi usaldatavusmeetmed, sealhulgas panganduse reguleerija poolt, et aidata kaasa majanduse pehmele maandumisele ning leevendada rahapoliitikale asetatud koormat. Türgi ekspordi hinna ja kulude konkurentsivõime on mõnevõrra langenud. Inflatsioon on hakanud suures osas energia- ja toiduhindadest tuleneva surve, elava majandustegevuse ning reguleeritavate hindade tõusu tõttu tõusma. Struktuurireforme tuleks rakendada senisest resoluutsemalt.

Eelarvepoliitika läbipaistvuse suurendamise ning eelarvepoliitika tugevdamise meetmed olid tagasihoidlikud, kuid aitasid Türgil võita turgudel usaldust. Turult lahkumine on endiselt keerukas ning pankrotimenetlus on siiani suhteliselt tülikas.

Türgi on jätkanud **liikmesusest tulenevate kohustuste võtmise võime** parandamist. Edusamme on tehtud enamikes valdkondades. Teatavates valdkondades, nagu kaupade vaba liikumine, kartellidevastane poliitika ja riigiabi, energeetika, majandus- ja rahapoliitika, ettevõtlus- ja tööstuspoliitika, tarbijakaitse, statistika, üleeuroopalised võrgud ning teadus- ja arendustegevus, on liidu õigusastikuga vastavusse viimisel tehtud edusamme. Jõupingutusi tuleb jätkata õigusaktide vastavusse viimisel valdkondades nagu keskkond, riigihange, teenuste osutamise vabadus, sotsiaalpoliitika, tööhõive ning maksustamine. Jõustamist tuleb tõhustada valdkondades nagu intellektuaalomandiõigused ja rahapesuvastane võitlus. Tolliliidu ja välissuhete valdkonnas tuleb vastavusse viimine lõpule viia eelkõige valdkondades nagu üldiste soodustuste süsteem. Endiselt on päevakorral hulk pikaajalisi lahendamata kaubandusvaidlusi. On oluline, et Türgi täidaks täies ulatuses tolliliidu raames võetud kohustused. Enamikus valdkondades peab Türgi õigusastiku kohaldamiseks oma haldussuutlikkust suurendama.

Kaupade vaba liikumise valdkonnas on õigusaktide vastavusse viimine hästi edenenud, aga aruandlusperioodil on tehtud vaid üksikuid edusamme. Kaupade vaba liikumist takistavad endiselt kaubandusele seatud tehnilised tõkked, mis on vastuolus tolliliidu raames võetud Türgi kohustustega. *Töötajate vaba liikumise* valdkonnas tehtud edusammud on minimaalsed, ettevalmistused õigusastiku kohaldamiseks on endiselt algusjärgus. *Asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas on vastavusse viimine samuti alles algusjärgus. Asutamisõiguse, piiriüleste teenuste osutamise vabaduse, kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise ning postiteenuste valdkonnas edusamme ei ole tehtud. *Kapitali vaba liikumisega* seoses on Türgi teinud teatavaid edusamme, eelkõige kapitali liikumise ja maksete valdkonnas. Kinnisvaraturu järkjärgulise välismaalastele avamisel edusamme ei ole tehtud. Kõnealuses küsimuses eksisteerib mitmeid takistusi. Mitmes valdkonnas, sealhulgas ELi otseinvesteeringute puhul, eksisteerivad kapitali liikumise suhtes piirangud. Terrorismi rahastamist käsitlev õigusraamistik ei ole lõplikult valmis ning rahapesuvastane töökond kandis Türgi puuduste tõttu kõnealuses valdkonnas oma musta nimekirja.

Piiratud edusamme on tehtud *riigihanke* valdkonnas. Institutsiooniline ülesehitus on paigas, kuid parandamist vajab haldussuutlikkus. Vastavusseviimise strateegia eelnõu koos konkreetse tegevuskava ajakavaga on olemas, kuid seda ei ole veel heaks kiidetud. Türgi on siiani säilitanud erandid, mis on õigusastikuga vastuolus. Türgi peab jätkama õigusaktide vastavusse viimist, keskendudes eelkõige kommunaalteenuste, kontsessioonide ning avaliku ja erasektori partnerluse valdkonnale. *Äriühinguõiguse* valdkonnas on tehtud märkimisväärsed edusamme pärast Türgi uue äriseadustiku vastuvõtmist, millega soovitakse edendada avatust, läbipaistvust ning rahvusvaheliste raamatupidamis- ja auditi standardite järgimist. Praegu puudub auditit käsitlev õigus- ja institutsiooniline raamistik, samuti ei ole kaubanduskohtute suutlikkus piisaval tasemel. *Intellektuaalomandit* käsitlevate õigusaktide vastavusse viimine on võrdlemisi hästi edenenud, kuid nende jõustamine on endiselt kehvast tasemelt. Hiljuti koostöös komisjoniga loodud intellektuaalomandiõiguse töörühm tegeleb ühinemisläbirääkimiste põhiküsimusega. Vastuvõtmist ootavad ajakohastatud seaduseelnõud, millega reguleeritakse intellektuaalomandi ja tööstusomandi õiguste rakendamist ja mis hõlmaksid ka hoiatavaid kriminaalkaristusi käsitlevaid sätteid. Intellektuaalomandiõigustega seotud erinevate sidusrühmade ja ametiasutuste vaheline koordineerimine ja koostöö ning intellektuaalomandiõiguste rikkumisega kaasnevaid ohte käsitlevad üldise teadlikkuse suurendamise kampaaniad on väga olulised.

Konkurentsipoliitika alal on Türgi tulemused kartellivastase võitluse ja ühinemiste kontrollimise valdkonna õigusaktide vastavusse viimisel väga head. Konkurentsiamet jõustab kartellivastaseid eeskirju tõhusalt ning tema sõltumatus on tagatud rahuldaval tasemel. Suuri edusamme on tehtud riigiabi valdkonnas. Asutatud on riigiabi järelevalveamet. Siiski on siiani mitmed olulised riigiabikavad tolliliidu eeskirjadega vastavusse viimata.

Täiendavaid edusamme on tehtud *finantsteenuste* valdkonnas, kus pangandust reguleeriv asutus võttis meetmeid finantsstabiilsuse tugevdamiseks. Õigustikuga vastavusse viimine, eelkõige kindlustussektoris ei ole aga veel lõpule viidud. *Infoühiskonna ja meedia* valdkonnas on tähelestatud teatavaid edusamme elektroonilises sides. Suuri edusamme on tehtud ka audiovisuaalpoliitika valdkonnas.

Teatavaid edusamme on tehtud *põllumajanduse- ja maaelu arengu* valdkonnas. Märkimisväärseid edusamme on tehtud maaelu arendamise ühinemiseelse abi rahastamisvahendi (IPARD) programmi rakendamisel, mis viis komisjoni otsuseni usaldada Türgile ELi vahendite haldamine. Edusamme on tehtud ka IPARDI programmi teise etapi ettevalmistamisel. Põllumajandustoetuste poliitika erineb oluliselt ühisest põllumajanduspoliitikast ning selle vastavusse viimiseks puudub senini asjaomane strateegia. Suutmatus kõrvaldada täielikult loomaliha imporditõkked kujutab endast suurt probleemi. *Toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonnas on tehtud edusamme õigustiku ülevõtmisel ja rakendamisel. Põllumajandus- ja maaeluministeeriumi ümberkorraldamine on positiivne samm ametliku kontrollsüsteemi tugevdamise suunas. Üldine kontrollsüsteem ei ole ELi õigustikuga täielikult kooskõlas. Märkimisväärseid jõupingutusi on vaja teha loomatervise valdkonnas ning põllumajanduslike toidutööstuste ELi hügieeni- ja struktuurinõuetega kooskõlla viimisel. *Kalanduse* valdkonnas on üldiselt tehtud edusamme. Eelkõige on tehtud edusamme haldusstruktuuri ülesehitamisel ning vahendite ja laevastiku haldamisel. Türgilt oodatakse täiendavaid edusamme ülevaatuste ja kontrollide korraldamisel.

Transpordivaldkonna vastavusse viimisel on saavutatud teatavat edu, välja arvatud raudteesektor. Mere- ja maismaatranspordi vastavusse viimine on endiselt kõrgel tasemel, õhustranspordi vastavusse viimise tempo on mõnevõrra aeglasem. Puudulik side Türgi ja Küprose Vabariigi lennujuhtimiskeskuste vahel seab endiselt tõsiselt ohtu lennuohutuse. Loodetakse, et merendussektoris saadakse Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni liikmesriikide vabatahtliku auditeerimiskava abil häid tulemusi rahvusvaheliste konventsioonidega liitumiseks. Rakendussuutlikkus on piiratud eelkõige ohtlike kaupade maismaa- ja meretranspordi valdkonnas.

Energeetikasektoris on edusammud olnud ebaühtlased. Suuri edusamme on tehtud elektri ja taastuvenergia siseturu valdkonnas. Meetmeid on eelkõige vaja võtta võimalikult kõrgete tuumaohutuse, julgeoleku, kaitsemeetmete ja tuumamaterjali leviku tõkestamise tagamiseks. Varustuskindluse, gaasisektori ja energiatõhususe valdkonna arenguks on samuti vaja rohkem pingutada.

Piiratud edusamme on tehtud *maksustamise* vastavusse viimisel, eelkõige seoses tubakatoodete maksustamist käsitlevate diskrimineerivate meetmete kõrvaldamisega. Kangete alkohoolsete jookide aktsiisimaksu tõstmine on vastuolus kõnealuses küsimuses komisjoniga kokkulepitud tegevuskavaga. Maksustamises diskrimineerivate meetmete kõrvaldamine on kõnealuses peatükis täiendava edu saavutamisel võtmetähtsusega. Otsese maksustamise valdkonnas edusamme ei ole tehtud.

Türgi on teinud teatavaid edusamme *majandus- ja rahapoliitika* valdkonnas. Keskpang kiitis heaks uued poliitikameetmed, millega soovitakse tagada finantsstabiilsus, langetada rahapoliitilisi intressimäärasid ning suurendada pangandussektori suhtes kohaldatavat reservinõuet. Türgi õigusaktide õigustikuga vastavusse viimine majandus- ja rahanduspoliitika valdkonnas ei ole lõpule viidud, eelkõige keskpanga täielikku sõltumatuse osas ning avalikule sektorile finantsturgudele eelisjuurdepääsu andmise keelustamise osas. Üldine valmisolekutase on hea.

Suuri edusamme on tehtud *statistika* valdkonnas, kus õigusaktide õigustikuga vastavusse viimine on üldiselt hästi edenenud. Täiendavaid edusamme on vaja eelkõige rahvamajanduse arvepidamise ja põllumajandusstatistika valdkonnas.

Sotsiaalpoliitika ja tööhõive valdkonnas on Türgi teinud vaid piiratud edusamme. Haldussuutlikkus on mõnevõrra suurenenud. Ametiühingu õigusi käsitlevad põhiseaduse muudatused ei ole kaasa toonud täiendavaid muudatusi ametiühingutele ELi ja ILO konventsioonidega kooskõlas olevate täielike õiguste andmist käsitlevatesse õigusaktidesse. Jätkuvalt on keeruline deklareerimata töö laiaulatuslik vähendamine ja naiste tööhõive suurendamine Tööseaduse reguleerimisala on jätkuvalt kitsas. Töötervishoidu ja tööohutust käsitlevate õigusaktide jõustamist tuleb tõhustada. Vaesusrisk on endiselt väga kõrge eelkõige maaelanikkonna ja laste seas. Seni ei ole veel vastu võetud võrdõiguslikkusega tegeleva asutuse asutamist käsitlevaid õigusakte.

Türgi on teinud täiendavaid edusamme *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas, kus Türgi õigustikuga vastavusse viimise tase on piisav. Edusammud on seotud tööstusstrateegia ja ajavahemikku 2011–2014 hõlmava tegevuskava vastuvõtmisega ning ettevõtlus- ja tööstuspoliitika instrumentide laiema kättesaadavusega, valdkondlike strateegiate heakskiitmisega ja hilinenud maksimisega võitlemist äritehingutes käsitlevate õigusaktide vastavusse viimisega.

Türgi on teinud edusamme *üleeuroopaliste võrkude*, eelkõige transpordivõrkude valdkonnas. Transporti käsitlevate usaldusväärsete andmetega seoses on vaja teha täiendavaid edusamme. Teatavaid edusamme tehti ka üleeuroopaliste energiavõrkude valdkonnas.

Teatavaid edusamme on tehtud *regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise* valdkonnas. Kõnealuses valdkonnas ühinemiseelsete vahendite finantsjuhtimise ja -kontrolli ülesandeid täitma hakkavate ametiasutuste loomisel esineb viivitusi. Kuigi ühinemiseelsete vahendite rakendamise institutsionaalne raamistik on lõpule viidud ning haldussuutlikkus on paranenud, tuleb rakendamise kiirendamiseks kõnealust suutlikkust siiski täiendavalt tõhustada ning parandamist vajab ka kõigi asjaomaste institutsioonide vaheline koordineerimine.

Edu on saavutatud *kohtusüsteemi* valdkonnas.

Korruptsioonivastase võitluses on tehtud piiratud edusamme korruptsioonivastase strateegia ja tegevuskava rakendamisel. Erakondade rahastamise vähene läbipaistvus ning puutumatus ulatus kujutavad endiselt suurt probleemi. Türgi peab hakkama uurimiste läbiviimisel, süüdistuste esitamisel ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel tulemusi saavutama.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas tehtud edusammud olid ebaühtlased. Tõhusa varjupaiga- ja rändehaldussüsteemile kindla õigusliku aluse ning rändajatele ja põgenikele kaitsemeetmete tagamiseks on endiselt põhiprioriteediks välismaalaste ja rahvusvahelise

kaitse seaduse vastuvõtmine. Tsiviil- ja kriminaalasjades tehtavat õigusalaast koostööd käsitlevas valdkonnas on tehtud ainult piiratud edusamme. Teatavaid edusamme on tehtud uimastite ja organiseeritud kuritegevuse alases koostöös. Piiratud edusamme on tehtud politseikoostöö ja terrorismivastase võitluse valdkonnas. Piiratud edusamme on tehtud viisapoliitika ja tollikoostöö valdkonnas. Väga väheseid edusamme on tehtud piirihalduse valdkonnas, kus põhiteemaks on uue piirijulgeolekuameti loomist käsitleva seaduse vastuvõtmine ja ametkondadevaheline koostöö. Türgi on jätkuvalt oluline ebaseaduslike rändajate transiidi- ja sihtkohariik. Ebaseadusliku rände tõkestamiseks ja ebaseaduslike rändajate tagasivõtmiseks on vaja teha jõupingutusi.

Türgi on ühinemiseks hästi valmis *teadus- ja arendustegevuse* valdkonnas. Suuri edusamme on tehtud integreerumisel Euroopa Teadusruumiga ning innovatiivse liiduga ühinemise ettevalmistamisel. Türgi ELi seitsmendas raamprogrammis osaluse ja edukuse määr on tõusmas, kuid täiendavaid meetmeid tuleb võtta pädevusnõuete täitmiseks ning ELi teadusprogrammides konkureerimiseks.

Teatavaid edusamme on tehtud *hariduse ja kultuuri* valdkonnas, eelkõige *hariduses ja koolituses*. Jätkuvalt kasvas huvi ühenduse programmide vastu. Kultuurivaldkonnas on tehtud teatavaid edusamme, kuid õigusaktide vastavusse viimisel jäi olukord muutumatuks.

Keskonna valdkonnas on Türgi teinud suuri edusamme jäätmekäitluses. Horisontaalsete õigusaktide, õhukvaliteedi ja tööstussaadestekontrolli ja riskijuhtimise valdkonnas aga jäid edusammud piiratuks. Türgi on teinud väga piiratud edusamme veekvaliteedi, kemikaalide ja haldussuutlikkuse valdkonnas. Looduskaitse valdkonnas edusamme ei ole tehtud. *Kliimamuutustega* seoses tegi Türgi piiratud edusamme ELi kliimatingimuste alasel teadlikkuse suurendamisel, kuid tõhusam ja ambitsioonikam kohaliku ja rahvusvahelise tasandi kliimapoliitika on veel välja töötamata. Haldussuutlikkust tuleb suurendada.

Teatavaid edusamme on tehtud *tarbijakaitse ja tervishoiu* valdkonnas. Tarbijakaitse valdkonnas on siiani vastu võtmata tarbijakaitset ja üldist tooteohutust käsitlevad läbivaadatud raamõigusaktid. Turujärelevalvemeetmete parandamiseks on vaja eraldada täiendavalt finants- ja inimressurse, samal ajal tuleb tugevdada koostööd tarbijate valitsusväliste organisatsioonidega. Rahvatervise valdkonnas ei ole Türgi õigusaktide vastavusse viimise protsessi veel lõpuni viinud, samuti on pooleli haldussuutlikkuse suurendamine, mille abil parandada õigusaktide jõustamist, et edendada elanikkonna tervist ja turvalisust.

Türgi on tänu ELiga sõlmitud tolliliidule viinud oma *tollivaldkonna* õigusaktid suurel määral õigustikuga vastavusse. Tolliliidu põhimõtetega on vastuolus riiki sisenemise punktides asuvad tollimaksuvabad kauplused ning ELis vabaringluses olevate kaupade importijatele kehtestatud nõuded esitada teave kaubapäritolu kohta enne tollivormistust. Vastavusseviimist ootavad vabatsoone, järelevalvet ja tariifikvoote käsitlevad õigusaktid. Tõhustatud riskipõhised kontrollid ning lihtsustatud menetlused lihtsustaksid füüsiliste kontrollide vähendamise abil seaduslikku kaubandust. Intellektuaalomandi õiguste tõhus jõustamine tollis ning võltsitud kaupade vastased meetmed on jätkuvalt puudulikud.

Türgi on tänu tolliliidule saavutanud *välissuhete* valdkonnas kõrge vastavusse viimise taseme. Teatavaid lahknevusi esineb veel üldiste soodustuste süsteemi geograafilises katvuses.

Jätkatud on Türgi õigusaktide vastavusse viimist ELi *ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga*. Türgi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga vastavusse viimise üldine tase aruandlusperioodil langes ning Türgi ei viinud oma meetmeid vastavusse Iraani, Liibüat ja Süüriat käsitlevate

ELi piiravate meetmetega. Türgi on pidanud ELiga dialoogi ja konsulteerinud erinevates välispoliitilistes küsimustes. Türgi on teinud jõupingutusi suhete normaliseerimiseks naaberriikidega nagu Iraak (sealhulgas kurdide piirkondliku valitsusega). Edusamme ei ole tehtud suhete normaliseerimiseks Armeeniaga. Gaza laevastiku kriisi järel halvenesid suhted Iisraeliga 2010. aastal veelgi. Pärast ÜRO sõltumatu aruande avaldamist piiras Türgi suhteid Iisraeliga ning peatas Iisraeliga sõjalised lepingud.

Türgi toetab jätkuvalt ühist julgeoleku- ja kaitsepoliitikat ning soovib intensiivsemalt osaleda selle meetmetes. Küsimus „Berlin Plus” kokkulepetest kaugemale mineva, kõiki ELi liikmesriike hõlmava ELi ja NATO vahelise koostöö kohta on endiselt lahendamata. Türgi ei ole viinud oma õigusakte vastavusse ELi seisukohaga Wassenaari kokkuleppe liikmeks saamise kohta.

Finantskontrolli valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, tegemist on valdkonnaga, kus õigusaktide vastavusse viimine on võrdlemisi hästi edenenud. Täielikult on jõustatud avaliku sektori finantsjuhtimise ja -kontrolli seadust rakendavad õigusaktid. Läbi tuleb vaadata avaliku sektori sisefinantskontrolli käsitlev juhenddokument ja tegevuskava. Türgi riigikontrolliseaduse vastuvõtmine oli oluline samm välisauditit käsitlevate õigusaktide asjaomaste rahvusvaheliste standarditega vastavusse viimisel. Türgi pettusevastase võitluse koordineerimisstruktuur peab jätkama oma koordineerimisfunktsioonide, tegevuse sõltumatuse ja operatiivvõrgustiku tõhustamist.

Finants- ja eelarvesätete valdkonnas on tehtud piiratud edusamme. Omavahendite süsteemi loomise haldusettevalmistused on väga algusjärgus.

Island

Island täidab jätkuvalt **poliitilisi kriteeriume**. Island on tugevate institutsioonide ja sügavalt juurdunud esindusdemokraatia traditsioonidega toimiv demokraatia. Riigi kohtusüsteem on jätkuvalt kõrgel tasemel ning Island tagab oma juba praegu kõrgel tasemel oleva põhiõiguste kaitse pideva tõhustamise.

Valitsuskoalitsiooni ühtsuse tugevus pandi mitmel korral proovile, kuid valitsus jäi püsima. Sisepoliitilist maastikku ilmestavad poliitiliste jõudude ja elanikkonna lahknevad vaated ELiga ühinemisele. Alanud on teavitustegevus, millega edendatakse Islandi ühinemisprotsessi käsitlevat hästi ettevalmistatud arutelu.

Nii valitsus kui ka parlament on oma tööd teinud hästi. 2011. aasta aprillis loodi põhiseadusnõukogu, et põhiseadus läbi vaadata ja esitada muudatusettepanekud. Koostatud on ka uusi õigusakte, millega veelgi suurendada parlamendi ja avaliku halduse tõhusust.

Suuri edusamme on märgata eriuurimiskomisjoni soovitude rakendamisel. Kõnealused soovitused hõlmasid finantskriisi poliitilisi ja halduslikke tagajärgi. Kooskõlas kõnealuste soovitustega kutsuti 2011. aasta märtsis kokku ülemkohus, et teha otsus kohtuasjas endise peaministri vastu. Selle tulemusena esitati talle 2011. aasta mais süüdistus raskes hooletuses. Samaaegselt jätkas tõhusalt oma tööd eriprokuratuur. Eriprokuratuur uuris mitmeid väidetavaid pettuseid pangandussektoris, millega kaasnesid ka mõned kinnipidamised.

Edusamme on tehtud kohtusüsteemi ja korrupsioonivastase raamistiku jätkuval tõhustamisel. Muudetud kohtusüsteemi seaduse alusel on nimetatud ametisse mitu kohtunikku ning 2011. aasta veebruaris ratifitseeriti ÜRO korrupsioonivastane konventsioon. Seoses huvide

konfliktiga hakkas Island koostama ministrite ja mitmete ametnike kategooriate jaoks erilisi käitumisjuhendeid.

Island jätkas põhiõiguste, sealhulgas majandus- ja sotsiaalõiguste tagamist. Euroopa Nõukogu rahvusvahemuste kaitse raamkonventsioon on siiani ratifitseerimata.

Islandi **majandus** taastub tasapisi finantskriisi mõjudest ning sellele järgnenud sügavast ja pikast majanduslangusest, kuid majanduskasvu prognoosid on jätkuvalt kehvad ning majapidamised ja ettevõtjad kannatavad jätkuvalt suure võlakoorma all. Majanduspoliitika on jätkuvalt suunatud stabiliseerimisele ning on kindlalt toetunud IMFi abikava edukale lõpule viimisele. Hiljuti kerkima hakanud inflatsiooni tõttu oli keskpank sunnitud tõstma intressimäärasid ning mõnevõrra leevendati eelarvepoliitikat. Jätkuvalt on ülesandeks kuludest tulenev eelarve tasakaalustamine, et vähendada valitsussektori võlga jätkusuutliku tasemeni. Töötuse määr on kõrge, seda eelkõige noorte ja pikaajaliste töötute hulgas. Vaatamata pangandussektori ümberkorraldamisele kannatab majandus siiani mittetoimiva finantssektori tõttu ning põhiline ülesanne seisneb kapitalikontrollide kõrvaldamises.

Majanduslike kriteeriumide alusel võib Islandit pidada toimiva turumajandusega riigiks. Finantssektori nõrkus ja kapitali liikumise piirangud takistavad siiski veel ressursside efektiivset jaotumist. Island peaks keskmise tähtaja jooksul suutma toime tulla liidu konkurentsiturve ja turujõududega juhul, kui ta jätkab asjakohase makromajandusliku poliitika ja struktuurireformidega praeguste struktuuriliste puudujääkide kõrvaldamist.

Vahetuskursi stabiliseerimisele ning eelarve konsolideerimisele keskenduv poliitiline olukord on toetanud kõrgema makromajandusliku stabiilsuse taastamist. Vastusena kaubandusbilansi ülejäägile ja vahetuskursi tõusule jätkas keskpank 2010. aasta teisel poolel baasintressi langetamist, kuid reageeris 2011. aasta augustist nõrgenenud valuutale ja märkimisväärselt tõusnud iga-aastasele inflatsioonile rahapoliitika mõõduka karmistamisega. Jätkunud on jõupingutused avaliku sektori tulude suurendamiseks ning kulutuste vähendamiseks. Suure riigivõla tõttu on võetud meetmeid refinantseerimisega seotud ohtude vähendamiseks ning kohalike omavalitsuste eelarvete tugevdamiseks. Välisvaluutareservid on jätkuvalt suurenenud ning hiljutine keskpanga prognoos viitab kergemini hallatavale välisvõlale. Uusi meetmeid on võetud erasektori võlgade restruktureerimise kiirendamiseks. Vastu võeti kapitalikontode liberaliseerimise läbivaadatud strateegia ja nüüd tuleb seda rakendada hakata. Tööturg on säilitanud paindlikkuse ning tööjõus osalemise määr on suhteliselt kõrge. Riigi üldine infrastruktuur on heal tasemel, tema käsutuses on piisavad loodusvarad ning haritud elanikud.

Makromajanduslikud riskid on siiski püsivalt kõrged. Sisenõudlus on kasvama hakanud, kuid taastumise aluseks on paljuski ajutised meetmed, mis toetasid eratarbimist. Tulevaste kasvuallikate ja nende jätkusuutlikkusega seotud riskid ja ebakindlus on jätkuvalt püsivad. Finantssektor kannatab siiani varade halva kvaliteedi all ning tõhusat finantsvahendust takistab jätkuvalt erasektori võla lõpetamata restruktureerimise protsess. Riigivõlg on kasvanud üle 90 % SKPst. Eelarve konsolideerimise raames võetud meetmeid on veidi lõdvendatud ning riigi rahanduse olukorra parandamiseks tuleb kulutusi endiselt olulisel määral vähendada, et parandada nii pikaajalist jätkusuutlikkust. Finantsriskid on tekkinud märkimisväärselt tingimuslikest kohustustest ning siiani lahendamata Icesave'i juhtumist. Tööturg on jätkuvalt oluliselt mõjutatud sügavast kriisijärgsest majanduslangusest, mille käigus on töötuse määr tõusnud Islandi kohta enneolematult kõrgele, seda eelkõige noorte ja pikaajaliste töötute hulgas. Majanduskasvu, investeeringuid ja arengut takistavad

ärikeskkonna nõrkused, näiteks kõrged turulepääsu takistused teatavates sektorites. Tööstuse struktuur on jätkuvalt liiga ühekülgne.

Kooskõlas esimese arenguaruande metoodikaga hinnatakse jätkuvalt Islandi **liikmesusest tulenevate kohustuste täitmise võimet** Euroopa Majanduspiirkonnas (EMP) osalemise taustal ning arvestades EMP raames tehtud erandeid ning samuti arvestades väljapoole EMPi reguleerimisala jäävaid ELi õigusakte. Üldine valmisolek täita ELi õigustiku tingimusi on jätkuvalt hea, eelkõige Islandi Euroopa Majanduspiirkonnas osalemise tõttu.

Lahendamata on Icesave'i vaidlus. Vaatamata katsetele pidada läbirääkimisi, lükati 2011. aasta aprillis toimunud referendumil tagasi seadus, mis käsitles Ühendkuningriigile ja Madalmaadele laenude tagasimaksmise tingimusi. Valitsus kinnitas, et referendumi tulemus ei mõjuta Ühendkuningriigile ja Madalmaadele tehtavate maksete alustamist. Nendega peaks alustatama 2011. aasta lõpus. 2011. aasta mais esitas valitsus vastuse EFTA järelevalveasutuse 2010. aasta mais saadetud ametlikule teatisele. 2011. aasta juunis algatas EFTA järelevalveasutus rikkumismenetluse teise etapi, saates põhjendatud arvamuse. Kõnealuses arvamuses korratakse ametlikus teatises esitatud järeldusi, mille kohaselt Island rikkus hoiuste tagamise skeemide direktiivi. Euroopa Komisjon jagab EFTA järelevalveasutuse analüüsis väljendatud seisukohti. Islandi valitsus esitas vastuse EFTA järelevalveasutuse põhjendatud arvamusele septembri lõpus. Järelevalveamet uurib saadud vastust üksikasjalikult ning otsustab siis, milliseid meetmeid kõnealuse juhtumi puhul võtta. Praegu on Icesave'i vaidlus endiselt lahendamata.

Ettevalmistused liikmesusest tulenevate kohustuste täitmiseks jätkusid suhteliselt aeglaselt osaliselt EMPga hõlmatud valdkondades ning samuti ka peatükkides, mis ei ole EMPga hõlmatud. Island on oma õigusaktid suures osas vastavusse viinud ning kohaldab EMPga hõlmatud valdkondades olulist osa õigustikust. Sellisteks valdkondadeks on kaupade ja töötajate vaba liikumine, asutamisõigus ja teenuste osutamise vabadus, kapitali vaba liikumine, riigihanked, äriühinguõigus, intellektuaalomandiõigus, konkurents, finantsteenused ning infoühiskond ja meedia.

Eduaruandega kinnitatakse, et ühinemisprotsessis võivad suure tõenäosusega probleeme põhjustada järgmised valdkonnad: finantsteenused, põllumajandus ja maaelu areng, keskkond, kalandus, kapitali vaba liikumine ja toiduohutus, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika, maksustamine ja tollindus.

Haldussuutlikkusega seoses tuleks tähelepanu pöörata sellele, et oleks tagatud inim- ja finantsressursside kättesaadavus praegu ja ka tulevikus, et kasutada neid ressursse ELiga ühinemisprotsessiga seotud ettevalmistuste tegemisel.

Island on *kaupade vaba liikumise* valdkonna õigusaktid õigustikuga suures osas vastavusse viinud. Seoses horisontaalsete meetmete ja vana lähenemisviisi õigusnormidega ei ole aga Islandi puhul uutest õigusaktidega seotud arengutest teatada. Ülevõtmine tuleb lõpule viia veel mitmes valdkonnas, kus võeti vastu uus ELi õigustik.

Islandil on *töötajate vaba liikumise* valdkonnas jätkuvalt kõrge õigustikuga vastavusse viimise tase.

Asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse valdkonna õigusaktid on jätkuvalt suures ulatuses vastavusse viidud, erandi moodustab postiteenuste direktiiv. Teenusedirektiivi rakendamisest teatati 2011. aasta juulis.

Island kohaldab suures ulatuses *kapitali vaba liikumist* käsitlevat õigustikku, välja arvatud mõned erandid. Island jätkab finantskriisi järel siiski kapitalikontrollide kohaldamist, mille kasutamisest tuleb ELiga ühinemisel loobuda. .

Riigihangete valdkonnas on Islandi õigusaktid jätkuvalt suures ulatuses õigustikuga vastavuses. Parandusmeetmete ja kaitsehangetega seotud õigusaktide vastavusse viimine on veel lõpule viimata.

Island on saavutanud õigustikuga vastavusse viimisel kõrge taseme ning kohaldab *äriühinguõiguse* valdkonnas olulist osa õigustikust. Raamatupidamisstandardite ja rahvusvaheliste auditeerimisstandarditega täielik vastavusse viimine on siiski jätkuvalt lõpule viimata.

Islandil on *intellektuaalomandiõiguste* valdkonnas jätkuvalt kõrge õigustikuga vastavusse viimise tase ning tal on ka selle rakendamiseks vajalik haldussuutlikkus. Tekkinud on vajadus rakendada kõikehõlmavat jõustamispoliitikat.

Islandil on *konkurentsipoliitika* valdkonnas jätkuvalt kõrge õigustikuga vastavusse viimise tase. Finantskriisi tõttu võetud riigiabi meetmete järelevalve edeneb rahuldavalt.

Täiendavaid jõupingutusi on vaja *finantsteenuste* õigustiku rakendamiseks, eelkõige selleks, et tagada selle tõhus jõustamine ning kõnealuse sektori piisav järelevalve. Lahendamata on Icesave'i vaidlus.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas esineb õigusaktide ülevõtmisel jätkuvalt teatavaid puudujääke.

Islandi *põllumajandust ja maaelu arengut* käsitlev poliitika ei ole õigustikuga kooskõlas ning seetõttu tuleb rakendamiseks kehtestada sobiv haldusraamistik.

Osa Islandi õigusaktidest ning haldusraamistikust ei ole kooskõlas *toiduohutuse ning veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonna õigustikuga. Erilist tähelepanu tuleb pöörata puudujääkide kõrvaldamisele, mis eksisteerivad elusloomi, taimekaitsevahendeid ja uuendtoitu käsitlevate ELi õigusaktide ja Islandi õigusaktide vahel.

Kalanduse valdkonnas on Island hakanud õigusakte ELi õigustikuga vastavusse viima või looma mehhanisme, millega rakendada ELi toetusmeetmeid ning teostada nende üle järelevalvet. Kehtivad piirangud kalandusse tehtavatele välisinvesteeringutele ei ole õigustikuga kooskõlas.

Teatavaid edusamme on tehtud *transpordivaldkonnas*, eelkõige seoses maantee- ja meretranspordiga. Siiski on veel mitu valdkonda, kus Island peab asjaomased ELi õigusaktid üle võtma.

Energeetikat käsitlevad õigusaktid on suures osas kooskõlas, välja arvatud naftavarusid, reguleeriva asutuse sõltumatust ning energiatõhusust käsitlevad õigusaktid.

Islandi *maksuõigus* on osaliselt õigustikuga vastavusse viidud. Kindlaks tuleb määrata strateegia, mille abil saavutada infotehnoloogiasüsteemide omavaheline sidumine ning koostoimimisvõime ELi maksustamisalaste IT-süsteemidega.

Majandus- ja rahaliiduga seoses tuleb märkida, et rahapoliitika õigustik on jätkuvalt lõplikult vastavusse viimata ning asjaomaseid haldusstruktuure on vaja täiendavalt tõhustada.

Jätkuvalt tuleb parandada ELi meetoditele vastava *statistika* kättesaadavust, eelkõige ettevõtluse, tööturu ja põllumajanduse kohta.

Island kohaldab ja rakendab jätkuvalt märkimisväärset osa *sotsiaalpoliitikat ja tööhõivet* käsitlevast õigustikust. Koostada tuleb ulatuslik tööhõive strateegia.

Islandi valmisolek *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas on jätkuvalt kõrgel tasemel. VKEde juurdepääsu rahastamisele mõjutab ikka veel finantskriis.

Üleeuroopaliste võrkude valdkonnas on Island säilitanud ELi standarditega vastavusse viimisel jätkuvalt hea taseme.

Regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise puhul peab Island kindlaks määrama asutused, kes hakkavad vastutama ühtekuuluvuspoliitika rakendamise eest.

Ettevalmistused *kohtusüsteemi ja põhiõiguste* valdkonnas edenevad endiselt kavakohaselt. Edusamme on tehtud kohtuasutuste sõltumatus ja korrupsioonivastase poliitikaraamistiku tõhustamisel. Kõnealuste meetmete rakendamist on vaja täiendavalt jälgida. Kodanike õigusi ja andmekaitset käsitlevad õigusaktid ei ole veel õigustikuga kooskõlas.

Island kohaldab jätkuvalt Schengeni lepingut ning on hästi edenenud *õiguse, vabaduse ja turvalisuse* valdkonna õigustikuga vastavusse viimisel. Täiendavaid jõupingutusi on vaja teha rahvusvaheliste instrumentide ratifitseerimiseks ja rakendamiseks.

Island on ELiga ühinemise ettevalmistamisel ja *Euroopa teadusruumiga* integreerumisel jätkuvalt hästi edenenud.

Island hoiab *hariduse ja kultuuri* valdkonnas õigustikuga vastavusse viimisel juba saavutatud kõrget taset.

Teatavaid edusamme on tehtud *keskkonna ja kliimamuutuste* valdkonna õigus- ja haldusraamistiku tõhustamisel. Siiani on saavutamata täielik vastavus looduskaitse ja veekvaliteedi õigustikuga. Island peab järk-järgult ühildama oma seisukohad seisukohtadega, mida ELi kaitseb keskkonnalastel rahvusvahelistel foorumitel, ning ratifitseerima järelejäänud mitmepoolsed lepingud.

Tervishoiu ja tarbijakaitse valdkonnas on Island säilitanud õigustikuga vastavusse viimisel jätkuvalt hea taseme. Tarbijakaitse valdkonnas tuleb siiski teha täiendavaid jõupingutusi.

Tollivaldkonna õigusaktid on jätkuvalt osaliselt õigustikuga vastavusse viidud. Märkimisväärseid jõupingutusi on vaja teha õigusaktides lahknevuste kõrvaldamiseks, eelkõige sellistes valdkondades nagu tollieeskirjad, majanduslike mõjudega tolliprotseduurid, tollimaksuvabadus ja turvaküsimused. Õigustiku tõhusaks rakendamiseks alates ühinemisest tuleb veel teha ettevalmistusi näiteks tollisüsteemide infotehnoloogiasüsteemide omavahelise sidumise valdkonnas.

Täiendavaid edusamme on tehtud *välissuhetes*, eelkõige arengukoostöö ja humanitaarabi valdkonnas. Island ei ole veel siiani ühinenud Kimberly protsessiga.

Islandil on *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika* valdkonnas jätkuvalt kõrge õigustikuga vastavusse viimise tase. Islandi rõhuasetus Arktika-poliitikale rõhutab riigi pühendumust osaleda aktiivselt Põhja-Euroopa piirkondlike organisatsioonide tegevuses.

Finantskontrolli käsitlevate õigusaktide koostamisel on tehtud piiratud edusamme. Täiendavaid edusamme on vaja avaliku sektori sisefinantskontrolli käsitleva poliitikadokumendi koostamiseks ning selleks, et tagada sise- ja välisauditite eristatus. Edasi tuleb edendada ELi finantshuvide kaitsega seotud ettevalmistusi.

Finants- ja eelarvesätete valdkonnas on Island saavutanud kõnealust peatükki mõjutavate poliitikavaldkondade vastavusse viimisel hea taseme. Island on jätkanud õigustikuga vastavusse viimiseks vajalike õigusaktide kindlaks määramist. Omavahendite süsteemi loomiseks on vaja halduslikke ettevalmistusi ja ideid. Koordineerimisstruktuur on ametlikult siiani loomata.